

PLENITUD

LA ja famosa batalla del llibre té a casa nostra un aspecte encara verge de comentari, almenys de comentari públic: la batalla del bon llibre, del bon llibre en sentit integral, sense excloure'n l'aspecte religiós. Una batalla del llibre guanyada amb llibres immorals i destructors de la fibra cristiana del nostre país, seria una batalla perduda, i ço que és més trist, perduda sense enemics, ans lluitant nosaltres sols contra nosaltres mateixos.

Sortosament, el nostre país és tan connaturalment cristià, que la batalla del llibre ortodox gairebé no cal donar-la, almenys en forma de batalla. (Sempre ens ha repugnat la terminologia bèl·lica en afers de defensa religiosa.) Ha bastat que es despertés entre nosaltres el noble afany del llibre, perquè el llibre catòlic, la revista confessional, constituïssin el fons principal de la producció bibliogràfica, sense comptar aquell seny cristià que informa per llei de naixença i d'ambient la immensa majoria de les publicacions catalanes, i que és tal vegada l'index més significatiu de la força que ha arribat a aconseguir en un país una religió o una ideologia qualsevulga.

A casa nostra, existeix, és clar, el llibre heterodox, però, no creu el lector que en compte de dir, com hom ha llegit tantes vegades respecte d'altres indrets, que al costat del llibre herètic o immoral surt també el llibre ortodox i sanitos, seria més just de dir que ací la cosa marginal és el llibre extern a la professió pràctica de Cristianisme? Fa poc, llegírem en una revista forana, inspirada en principis heterodoxos, un anguniós crit d'alerta respecte de la preponderància de què frueix ací la producció catòlica.

Però, amb tots els respectes, no resulta incongruent i fins antidemocràtic de lamentar-se que els ametllers facin ametlles i no facin pinyes? La preponderància d'una mena de literatura en un país té sempre una causa profunda, i quan aquella literatura ens és desagradable, és aquesta causa, si per cas, la que cal combatre, i no immediatament els efectes. Arrenquen els ametllers. Tanmateix, fa un segle que malden per arren-

car-los, però es veu que és arbre vivaç i que s'adiu bé amb el nostre clima espiritual.

Efectivament, en fet de llibres i revistes d'estudi, i és on ens plau més i on trobem més prometedora la preponderància, el Catolicisme posseeix en el nostre país una munió d'institucions arrelades que no han tingut mai altres ideologies més sorolloses i àdhuc, diríem, més afavorides per la propaganda mundana. (Després de tot, és natural: el reclam és propi de manufactures novelles.)

Quan parlar de revistes catalanes era una utopia, i cada provatura un assaig més de les amargors del fracàs, aquí sortien pacíficament, sense que ningú s'adonés del miracle de llur persistència, que encara dura, El Missatger del Sagrat Cor de Jesús, Revista d'Estudis Franciscans i Vida Cristiana. Tres de catòliques on una de neutral—almenys en professió explícita—era amb prou feines possible.

Ara que ha vingut el sobreeximent, ara que l'endurança d'altres menses més excitants, però menys nutritives, ens ha fet el favor inapreciable de fer-nos girar l'activitat envers el conreu de l'esperit, en el seu pensament i en el seu mitjà racial d'expressió, ara que, en un mot, s'ha produït el fenomen cada dia creixent de l'entrada de la nostra literatura al període de gran producció i de gran consum, s'han afegit a aquelles meritíssimes publicacions les tres empreses de versió de la Bíblia, ben diferents, ben útils, ben complementàries, els volums savis d'Analecta Tarraconensia i Analecta Montserratensia, la revista filosòfica Criterion, que per si sola faria honor a una gran nació de la cultura universal, El Bon Pastor que va veient coincidir el nombre dels seus lectors amb els dels clergues de Catalunya, la Biblioteca Horitzons, preciosíssim auxiliar de la formació intel·lectual i moral del jove catòlic, a més de les gairebé innombrables publicacions del Monestir de Montserrat i del Foment de Pietat Catalana, que sens dubte és l'entitat editorial que coneix les xifres més altes d'edicions i de tiratges en tota la nostra terra, i àdhuc en àrees més extenses.

Un oblit intencionat hem tingut: el de la Col·lecció Sant Jordi. La seva sola concepció és una gosadia, i el seu èxit és un bell indicador del gruix de capa laborable que té el Cristianisme en aquestes contrades. Res més lluny del gran públic que els estudis d'Art cristià, i Literatura cristiana i Història Ecclesiàstica. L'aire d'aula, i encara d'aula de Seminari, d'allò més oposat que hi ha a la curiositat mundana, es nota immediatament en llegir aquests títols. Un benemèrit i abnegat editor s'hi llança i l'èxit confirma una vegada més que allò que dona la mida de la fondària del cor de la gent no és el sentit multitudinari de les hores d'esbar-

jo, sinó el sentit racial de vint segles que dormen dintre cadascun de nosaltres.

Totes aquestes institucions van creixent a poc a poc, amb el ritme segur i sanitos amb què creixen els arbres centenaris sota el sol de Déu. L'ur quadre és gairebé ple, no ben bé del tot, però les peces que hi manquen vindran un dia o altre, cridades, reclamades, exigides, per les que avui treballen aquesta massa de poble que ahir era un caos i demà serà aquell món de belles frondes naturals i de jardins amonjoiats i ornats amb tot el prestigi de la cultura que les ànimes més escollides somnien.

El catòlic català, tant el plenament conscient, com l'inconscient espontani, poden estar orgullosos del paper brillant que fa en el seu país la cultura catòlica, però han d'adquirir també un fort sentiment de la seva obligació de conservar i augmentar aquest inapreciable patrimoni.

CONTRIBUCIO A L'ESTUDI PSICOLOGIC DEL NOUCENTS

A JOSEP M. BLANC I ROMEU

Advertiment

Es constata aquí l'esquema psicològic d'una generació. Calia, doncs, deixar prou vaguetat a la falla perquè no es perdés ni una de les raons del moviments diversos que han animat la vida (diem-ne història, diem-ne novella), dels darrers anys a Catalunya.

El fet divers podria ésser múltiple; les curiositats a l'entorn de les anècdotes personals serien divergents. Cercàvem de confessar i d'esmenar una fallida espiritual, i ens limitem a despullar de tota figuració les dades de l'ànima.

Que cadascú dels qui podrien posar nom a l'Home del qual es parla arribi a temps d'aprofitar la moralitat d'aquestes pàgines.

Dades prèpies

Com un ressò tràgic que no podíem ofegar, acompanya tots els nostres tràfecs camí de la nostra definició la *veu subterrània* que feia dir al Dostoiewski:

"L'home del segle XIX ha d'ésser, és, moralment, obligat a descaracteritzar-se. L'home d'acció ha d'ésser un esperit mediocre. Aquesta és la convicció de la meua quarantena. Tinc quaranta anys. Tota una vida. És inconcebible, baix, immoral de viure més de quaranta anys. Qui viu més de quaranta anys? Responeu sincerament, honestament. Ja us ho diré jo: Els imbècils i els panarres."

La lluita per l'originalitat dels esperits, sense distinció de climes culturals, acusa el desig de fer callar aquesta *veu subterrània*, de cercar a la vida un altre sentit, d'esperançar els nostres dies amb una altra pau.

Com són els nostres dies? Comentaristes de les més diverses procedències coincideixen a caracteritzar la societat contemporània i li asse-

nyalen d'una manera sintètica la predisposició crítica que la deslliga de tot; el predomini de les essencialitats per damunt dels elements accessoris i la formulació apressada de la vida més enllà dels termes estrictes de la intelligència i de la normalitat benestant dels sentits per massa afinament de la sensibilitat de vegades o per l'exercici preferent de la potència sensible del cerebralisme.

La minuciositat de l'anàlisi ha portat els nostres contemporanis a extremar pràcticament llur caracterització sintètica, bé per reaccions violents i per la proclamada sobirania dels exercicis corporals, bé per la composició retrospectiva dels anys d'infància i d'adolescència.

Havem vist repetir-se la gràfia literària d'aquest estat de consciència. Havem vist l'assaig de novellament de la fadiga i de la curiositat modernes. I sempre el resultat era la eixutesa de l'abstracció que de tan lúcida es feia impenetrable a la comprensió mitjana del públic i era també la banalitat per excés de selecció no compartida. Un home havia d'assolir la total eficàcia d'imposar a tothom sense que li diguin obscur, sense que li diguin superficial, la suprema concreació dels nostres dies.

Un home. Altres temps hauriem tingut un poema. Avui tenim un home, el qual venç per l'expressió, no per la paraula.

Un home del qual, almenys en tenim el dubte, no podrà quedar-ne el bust que visqui més que la ciutat.

Aquest home és Charlot.

Rieu només de sentir-lo anomenar? No anèssiu de pressa a judicarlo. La primera paradoxa d'ell que ens guanya l'atenció és aquesta: Cal parlar-ne molt seriosament.

Tot el que havem dit del bandejament de les superfluïtats accessòries i de les previsions cerebrals gairebé matemàtiques i de la superació crítica dels nostres dies ve comprès en l'art que és l'expressió d'aquest home.

Tot el que havem dit també de la superstició de la cultura física que ens apressa la vida i de l'enyorança dels primers anys que ens la dilueixen melangiosament, va aiximateix comprès en l'art amb què aquest home fa plàstica l'expressió interior.

Un crític augmentat d'infant. Heus aquí el creador de les paradoxes que són les veritats contemporànies.

Gosariem dir que és el traductor líric més pur de les gestes contemporànies. Universal perquè el seu lirisme s'esquematitza fins als termes de la més primària senzillesa.

Pallasso de Nostre Senyor com si ja hagués inventat un respir nou per damunt del bé i del mal de les paraules dels homes.

I com els grans pallassos, vencedor de la grolleria, amic de les multituds i alliberat de l'obsessió sexual que marceix l'amor de les criatures humanes.

Torneu a riure, recordant el posat que fa davant vostre, Charlot?

Potser ens acostariem a l'esgarrifança de la tragèdia si d'ell, com dels nostres dies, sabéssim mesurar-ne la soledat inhibida i penetrant a l'hora d'haver aguditzat l'anàlisi i haver perdut la paraula.

No tot és perdut, però, si no havem perdut la rialla i sabem les dolors que costa.

Per aquest camí Charlot, crític augmentat d'infant, si podia parlar, no fóra difícil que cantés el món com la deliciosa *Pippa* de Browning, la gran ingènua vencedora del mal:

Tot l'any és dins el maig;
el dia dins de l'alba.
Quin repiqueig que fan
les gotes de rosada!
L'alosa és dins l'oreig,
l'oruga dins de l'herba
i Déu a dalt del cel...
La terra és molt ben feta.

Som ja a la reacció de la simplicitat de les lletres modernes, a l'engany de simplicitat amb què se'ns disfressen els nostres dies. Cal no deixar-s'hi prendre. Poques reaccions hem vist tan treballades i cansades com la d'aquesta simplicitat.

Poques velleitats de la moda havem vist tan interessades com aquesta preocupació de la simplicitat, dins el bon to de la fatiga mental, que és la fina mondanitat de l'esperit d'ara.

Deixem els senyals massa clars a l'abast de l'observació vulgar i cerquem una confirmació entre les admiracions dels més selectes.

Un llibre, com exemple, la novella *Marie Chapdelaine*, de Louis Hémon.

Llibre amb un cert allunyament de senyoria de casta voltada de totes les aparences populars i amb una contenció de conveniència ordenada que vigila, però, l'exotisme del paisatge com una excepció que justifiqui la naturalitat.

Profunditat d'una acció sense que passi res: Aquest és el joc en el qual es complauen els assedegats de darrera hora.

Animes, ànimes!

Aquest és el crit i aquesta és la cerquera dels mundans als quals no abelleixen ja els secrets d'alcova.

Molt curiós pensar la vida. Molt llaminer l'enginyós experiment de descobrir ànimes sintètiques, i fer-se'n una mena de reserva continental.

Però de vegades per un atzar del lleure o per una divina mercè de l'oci, trobem una vida de veres i ens sentim dins el batec d'una ànima de veres.

Exemple: Elisabeth Leseur.

Deixàvem la lectura de poemes i novel·les i figuracions teatralitzades dels escorcolladors moderns de la consciència i dels experimentadors de la sensibilitat.

L'equívoc de la psico-anàlisi ens havia desganat i ens havia empenyut.

Heus aquí la defensa; heus aquí la reacció: La lectura seguida, ascendent i desplegada; el batec orejador i canviant de la relectura; la retrobança d'equilibri i del gust i de la voluntat de l'acció dins les pàgines del *Journal* de la senyora Elisabeth Leseur.

Contra les dèries literàries, contra l'artifici professional dels costums d'altres escoles, ens havia fet reaccionar el *Diari*, d'Eugènia de Guérin.

Contra els tantejaments balbs del laïcisme lúcid, freturós d'arrelament i de tradició, mendicant d'ideal d'aquests últims temps, que té por d'anomenar Déu i d'acabar-se amb Déu, convé invocar aquesta obra de pietat i de comunió amb Déu que desplega aquest lema: "Tota ànima que s'enlaira, enlaira el món".

Això vol dir el perill de l'anàlisi estèril esvaït. Això vol dir l'espiritualitat que ens retorna el gust del món i de la vida. Alegria i eficàcia. Déu mateix ensenyant-nos de tocar de peus a terra.

A partir d'aquesta aspiració inicial, la lectura del *Diari*, de la senyora Leseur, esplaia la irradiació eficient d'òptimes vies de perfecció: Cal situar més el pensament en la humanitat que en els homes; cal assegurar millor les realitzacions d'avui que els bons propòsits de demà; cal conciliar, comprendre i respectar; cal respectar les ànimes que tenim a prop.

I dins aquestes vies el tracte amb l'autor ens enlaira i ens millora.

No ens espantarà la soledat de l'examen dins la qual caben els afectes i el diàleg; no defugirem el sentit immediat del tràfec de cada dia i dins aquest tràfec sabrem l'equivalència de la joia i del deure que és l'equilibri de la valoració del qual deriven les aristocràcies de l'esperit; haurem vençut la misèria expressiva de l'abús dels superlatius i podrem dir com l'autor que estimem els països de llum i d'harmonia.

Coneixem el nostre mal del segle: La impressió de fatiga prematura i de tristesa de les nostres velles civilitzacions d'Occident.

Aquest és el fruit de la cultura que feia dir al poeta: *La chair est triste, hélas, et j'ai lu tous les livres!*

Per què ens hi entretenim, doncs? Per què no fem un esforç de salvació si coneixem les fonts del nostre mal?

Totes les promocions d'una generació han retornat a l'afirmació del Benjamín Constant, quan deia: *Je ne suis peut-être pas tout à fait un être réel.*

Però no sols no ens alliberem d'aquesta mena d'irrealització, sinó que ens deixem guanyar per les voluptats intel·lectuals inactives entre el diagnòstic de Villiers de l'Isle Adam referit a una ànima: "*Je la crois douée au don terrible: l'Intelligence.—Alors qu'elle tremble si elle ne devient pas une sainte! La rêverie a perdu tant d'âmes!*"; i la confessió de Paul Valéry referida a una vida: *A force de construire, je crois bien que je me suis construit moi même.*

Les millors vocacions les hem vistes sovint malaurades per la complaença amb que s'embriaguen de tots els orgulls i de tots els impossibles d'aquestes cerebracions. Quantes veus podrien dir amb Samain que *voldrien sanglotar i no gosen*, i amb August Angellier que senten *le besoin de dormir sur une épaule humaine!*

Homes interiors massa rics del desig de l'Amor que és alhora el vostre turment immortal i la vostra noblesa, escolteu el crit salvador del Mallarmé, que coneixia el vostre estat i el vostre problema: *Mais, o mon cœur, entends le chant des matelots!*

I amb aquest esclat de cara a les realitats del món, podríem reprendre el camí de la gràcia dins el qual Pascal havia escoltat la paraula de Déu:

Tu no em cercaries si no m'haguessis trobat.

Aquesta és la petita lliçó de literatura experimental amb la qual podria finir el curs professat per un dels homes dels quals es parla, entre la crítica i l'ideal.

A manera de colofó, d'aquestes dades prèvies, dins el tarannà sentenciós que és una de les nostres febleses, escriuríem encara una oració:

Allibereu-me, Senyor, de mi mateix i doneu-me la vostra pau, més sobirana que la intel·ligència.

És l'oració que diem vós, jo, els altres, tots els cercadors de la pau de l'esperit.

Era als capvespres de la primavera ja ben alta, a l'hora daurada i cansada després de la posta, que els amics revenien, més fidels, a la comunitat d'aquell recó del Continental, amb mirador obert a la Rambla, fitant la muntanya al fons de la perspectiva ciutadana de totes les cruïlles dels tramvies, centre del retorn dels homes, pols de la ciutat, carrer i més enllà del carrer la deixa benestant de l'aire i l'espai net retallant i abaixant, a l'abast mitjà de l'esguard, la línia de Sant Pere Màrtir; i fent palpitant, darrera la massa de la silueta habitual, el comiat lúcid del dia.

Es retrobaven els amics, i animava llur continuïtat el crit de l'espectacle més que el mateix costum de la conversa.

Set anys de convivència havien mesurat la plenitud d'aquella juvenilitat, entre els vint i els trenta. Universitaris i artistes, treballadors de l'esperit tots ells, havien saludat la virior en el temps que es compta, a Catalunya, des de la Solidaritat als dies de la Guerra Gran.

Si eren diferents, un mateix tarannà de vida els acordava. Iguals preocupacions sentimentals i patriòtiques havien revelat llur vocació.

Dècada d'examen de consciència i de curiositat del món. Dues febres amb un sol nom: descobrir. L'anàlisi i els viatges. Els llibres deformant les butxaques de tots i passant de l'un a l'altre dels amics. L'esguard del qui arribava de la seva missió d'estudi, encomanant a tots els esguards el mig enyorament i la mitja saviesa de la llunyania.

Homes de gest immediat i de fesomies ennoblides per la distància. Rostres afaitats i caient dels cossos una mica mimat pel gust d'escoltar. Asseguts com a casa, i a l'hora de la marxa agrupats com un equip de jugadors al ras. Desitjosos d'ésser exactes i un xic creients encara en l'atzar. Els de més edat, combatuts per la contradicció de la crítica amb l'activitat rectilínia, franca i estrident dels més joves. Massa units perquè cadascú es fiés prou d'ell mateix tot sol. I l'estol que s'havia exercitat en les empreses de la càtedra i del llibre i del diari i la revista, cedia adés a les impaciències de manar o s'abandonava a la ironia per disfressar la timidesa d'una rectificació.

Els anys de la guerra feren desertar de la comunitat els més escèptics, i portaren el nou respir d'altres joves.

El mirador del Continental fou obert a la lliçó del contrast de dues direccions d'una mateixa generació.

L'entusiasme s'abrandà a deshora, i la capacitat dels més preparats restà inaprofitada.

Entre els amics antics i els arribats de bell nou, costava d'establir l'acord perfect de l'amistat. La col·laboració esdevenia històrica més que vital. Una simple apreciació de detall obria entre els companys un marge desproporcionat als deu anys que es portaven de diferència.

Entre els amics d'ahir i els amics d'avui, l'Home del qual es parla mantenia el lligam de la fe i de l'entusiasme, i potser també el respecte dels més jovenets a la quotidianitat usada; i la por de fer massa dejorn acarament amb la il·lusió sadollada que ha d'ésser ben tost la glòria decebuda.

L'Home del qual es parla: trenta quatre anys a les darreries de maig de l'any mil nou cents disset. Alt de figura, amb el front espaiós i la cara fresca, en la pulcritud de la qual, més que la navalla, semblava haver-se complagut el silenci, polint-la, suavitzant-la, il·luminant-la amb la netedat, que feia més afable el plec carnal dels llavis i l'arrodoniment de mentó, i més acollidor l'esguard indecís de primer intent i encoratjador, dreturer i veridic, al ple de la confiança.

Gairebé era ell el més granat de tots els companys, i es complaïa a no semblar-ho: tant per no cohibir l'espontaneïtat dels primicers, que altrament no haurien gosat confiar-s'hi, com per convèncer-se de la possibilitat de recomençar el salt de la joventesa.

Home de força continguda, s'agradava de la força inèdita de les joventuts tocadés de la mateixa flama ventejada a dins de l'esperit que havia estat la seva castedat de conducta i la seva festa carnal de la ment, la seva pobresa i la seva superfluitat, la seva timidesa i el seu orgull.

Fet al silenci dels adolescents, la seva reserva d'avui era el ressò del silenci, entre eixut i esponjat, dels disset i dels vint anys que l'admiraven.

Ell es revoltava una mica contra aquesta admiració, i exigia la paraula hostil d'un contradictor.

Exigia també, al costat d'una continuació sense fatiga en les feines personals, la fàcil evasió encuriosida camí del treball dels altres. Exigia l'entusiasme i la credulitat, com una espera de la fe màxima que esvais les contrarietats immediates i els posés tots de cara a la grandesa com un patrimoni que podien guanyar.

Tot el seu tràfec d'aquell temps, s'acompanyava d'aquesta il·lusió de grandesa que, a força d'exercitar-se, s'anava tornant inactiva.

El sabien mesurador de la ciutat. Solitari vident de les passejades

sense objecte, i dels debats de l'ànima que destrueixen la capacitat de l'ànima per l'exercici jornalier de les petites empreses de la pau.

L'Home del qual es parla s'avesava a viure d'ell i per ell; i, com més aquest viciament el separava dels altres, més el seu desig el portava al neguit passional dels homes encesos necessitats de proselitisme i gelosos de centrar una activitat contemplativa, amb tot l'engany de les abstraccions que, volent abastar la totalitat, deixen escapar les miques que són la vida dels homes.

Els joves amics de l'Home del qual es parla, com més tivant trobaven la seva presència, més es complaïen a aguditzar-ne la vibració.

Per contrast, aviat foren ells els qui l'encerclaren, i s'imposaren i exigiren. Follia de joventut que, coneguda una feblesa, es complau a portar-la a pública exhibició i a fer-ne riota.

Venjança del temps que ve contra les limitacions i les irrealitzacions del temps que se'n va.

Injustícia, certament, però injustícia per la qual passaran sempre les personalitzacions extremes i abrindades.

L'Home del qual es parla sentí que el seu temps era passat, i n'exagerà els termes. De bona veritat, el que s'esdevenia era simplement que el seu temps començava a influir i a governar els temps nous, eliminant les accidentalitats moridores. La jovenalla es movia, en definitiva, sense saber-ho, damunt d'altres abstraccions que la il·lusió de la novetat feia semblar tangibles, i queia també en extremes rotunditats.

Anys que es compten a Catalunya des de la Solidaritat als dies de la guerra gran. En l'estreta de mà dels homes usats i dels homes inèdits d'una mateixa generació, sota el contacte de la pell, no responia la mateixa emoció de la sang. La formació crítica de la primera promoció, just en el punt d'exercitar-se enfora i de bastir la pàtria pensada, no tingué l'acompliment esperat. I aleshores s'esmerçà endins, treballant damunt d'ella mateixa, afinant-se amb aquella massa visualitat que acompanya l'eixutesa intel·lectual; mentre les darreres promocions cridaven la decebuda sorpresa, i acusaven de fallida o de traïció, sense esment que les paraules grosses o el gest que no acompanya l'eina al seu fet, no són tampoc sinó l'explosió de la inactivitat, instint de crítica a la fi.

Aturament confusionari d'una esperança patriòtica. Algú parlà de retorn al poble, i l'encís del mot prengué les ànimes amb el doble lligam de l'originària clandestinitat apostòlica i de l'ascetisme dels neòfits. El ressò del mot ofegà l'eficàcia de la intenció. Les noves promocions convertiren el seu crit en exercici intel·lectual com la crítica i en irritada agudització personal de l'individualisme en litigi.

Una confusió sentimental per l'estil malaurà les més riques possibilitats de dues promocions:—Llibres! Llibres!—havien demanat els uns amb urgència que no admetia distincions de l'ordre i de la claredat que ells mateixos proclamaven.—Esports! Esports!—exigien els altres amb igual impetuositat apressada.

I tots plegats, tastadors de l'oci ben apeixat dels anys d'enriquiment, que la fi de la guerra havia de cloure, restaven presoners de l'altra pressa, de l'altre imperatiu immediat que ha conegut tot el món:—Fruir! Fruir!

La guerra i la pau obeint el diner; les pàtries servant el diner; les consciències ofegades pel diner; la vida com una afirmació de puixança del diner. Les vocacions avergonyides de la pobresa, comptant els rèdits del diner.

Els crítics de l'ideal i els impotents de l'ideal visqueren la tragèdia sentimental d'ésser també els crítics de llur esperit i els gaudidors estèrils de llur cos. Crítica i goig sense participació de vida.

Per aquells dies, l'Home del qual es parla deixà la comunitat del Continental. La vetlla havia dit a propòsit d'una discussió banal en la qual se li feia retret de no vetllar prou pels seus drets d'autor: —Jo no sóc el vostre contemporani.

Se li respongué amb aquella mitja paraula equívoca de la ralleria, que vol ésser protecció d'amistat. I ell no insistí. A l'hora del comiat, eixint del Continental, es decantà dels altres i caminà tot sol.

Semblava més dret, més prim i més afinat de cara.

La gatzara dels altres omplia el marxapeu i saltà a la Rambla, com un convit a la rialla. L'aguda murmuració caricaturitzà amb intenció breu el gest i els darrers mots de l'allunyat.

L'Home del qual es parla caminava lentament i haurien dit que fugia.

Darrerries de maig de l'any mil nou cents disset.

II

El cronista d'aquesta història, testimoni de la presència de l'Home del qual es parla, fou d'ell l'amic predilecte i el qui més patí, entre els companys de la comunitat del Continental, del seu allunyament.

La mancança d'una estructuració de vida ben arrelada, les batzegades i els tanteigs de la confusió que regiren la vida de Catalunya des del disset al any vint-i-dos, obriren més ample espai al lloc que els companys reservaven a l'absent.

D'ell, i per enraonies imprecises, sabíem que desordenà la seva vida, llançant-se a les provatures sentimentals més incongruents, i retornant-ne amb una seguretat moral més clarivident cada vegada, però sempre tan baldera com una inutilitat de la possessió crítica dels homes de poca fe que han cregut masses coses.

Il·lusions purificadores de la guerra gran; il·lusions de la renaixent austeritat social del treball; il·lusions de puresa d'una església que comença a guanyar la universalitat; il·lusions d'heroisme dins l'anonimat col·lectiu!

El cronista, escrivint avui aquestes paraules, gairebé interjeccionals, sent com el dia del seu comiat l'Home del qual es parla, que no l'acompanyen els contemporanis, si no és per acusar-lo d'ingenuïtat.

El cronista se'n refà, cercant, entre els seus papers, lletres velles de l'altre ingenu, que ha estat l'Home del qual es parla.

Lletres dels vint anys i dels vint-i-cinc anys, amb segells de tots els països i amb anotacions breus o confessions voluntàriament entretingudes al marge de tots els paisatges.

Admirable convergència de totes les frisances juvenívoles en les necessitats d'un aprofitament racial, concret, humà, casolà d'energies. Aspiració a l'estabilitat que s'anomena benaurança.

Deia l'amic:

—Un viatge no val per a tenir qui ens llesqui el pa, ens vetlli el repòs i ens faci estimar la vida.

I més endavant:

—Prometem d'ésser ben fidels, ben bons, ben lleials, ben germans, ben contents amb tothom que comparteixi la nostra vida.

I, més tard, a les darreries dels seus viatges.

—És un deure que ens sentim valents per la felicitat.

I el dia del seu casament:

—És extraordinari, com els mots banals serveixen l'emoció.

I el dia que el cronista es prometia:

—Que tu i ella procureu cansar-vos sense assolir-ho mai.

El temps reviscola programes i sentències i dalers de felicitat. L'Home del qual es parla, des del seu allunyament, procurava d'escriure al cronista, reproduint el to de les comunicacions juvenívoles.

El cronista li responia amb un to semblant que estrafeia la desproporció dels adolescents.

A la fi, l'Home del qual es parla, digué:

—Amic: he llegit la teva lletra i tu has llegit la meva resposta.

L'un de l'altre hem pogut dir que sabem massa de pensar, i que en sabem més del que cal per a conrear amb finor l'art epistolar.

"De ratlla en ratlla ens traeix un desig de morbiditat i de naturalitat incurosa, la qual, contra la sinceritat directa que intenta expressar, delata la terrible sinceritat volguda, apresada caldria confessar, que és la nostra segona natura.

"Pensem i exigim una resposta pensada també. Heus aquí la nostra soledat. La gent viu. Moltes vegades no arriba a pensar gens i no pot acordar-se amb nosaltres. D'aquí l'actitud d'hostilitat amb què volem defensar-nos de la gent i dels planys posteriors de manca de diàleg. D'aquí també els lligams sentimentals i el clos de les rares intimitats que recullen i amoenen les nostres explosions de l'instint de l'ànima, i que nosaltres defensem amb una tanca de gelosia mental superior a la gelosia de l'amor.

"Sento el teu crit d'altres vegades, i recordo els meus assaigs de les hores de reacció. Cal ésser objectius! Molt bé. I pregunto: —No comença la nostra artificialitat en el moment que capgirem la nostra direcció?

"La paradoxa sabuda és que no hi ha res més subjectiu que el paisatge que tots podem contemplar, ni res més objectiu que les dades de la consciència de cadascú. És un mal, doncs, pensar la vida?

"Els dubtes grossos comencen en el punt que l'autenticitat del nostre pensament vacilla i nosaltres mateixos no podem respondre de les infeccions literàries que ens castiguen. Acceptàvem una segona natura i amb ella una segona sinceritat; però tenim esment ara que una i altra estan infectades.

"S'imposa el sanejament. Aquell que hi sigui a temps, que s'immunitzi, i el que pugui podar, que podi la seva vida.

"Recomencem com si no sabéssim res, i la naturalitat ens revindrà. No fugim, i la simpatia serà ben acollidora.

"Tot això és pensat encara. Però escolta: Pensant així, en oposició amb l'enderiament, he descobert que podem refer totes les nostres virginitats (a la fi llur pèrdua és l'única raó de les nostres cabòries) i que tu i jo, dins el desig sense nom d'aquesta segona adolescència dels trenta tres anys, que, com la primera, ens fa amorosos de l'amor i moridors de vitalitat sobrerera, trobarem que ésser feliç vol dir no precisament confirmar que dos i dos fan quatre, sinó meravellar-nos (la Fe) que cada dia dos i dos encara facin quatre, i moure'ns, viure (l'amor) per la virtut d'aquest miracle.

"La proximitat d'ultrapassar, amb el meu trenta vuitè aniversari, la

meva segona adolescència, m'autoritza a parlar amb aquesta mesura picada de vivacitat perquè és una mica melangiosa.

Vale.—

Declara el cronista que aquesta lletra assoli la finalitat del joc inicial que amb el desempolsament de papers vells i la correspondència represa es proposava, a la qual, amb fina oportunitat, cooperà l'amic retret.

I he pensat que, potser sense prou fonament i en distinta avinentesa, l'Home del qual es parla i ell s'havien queixat de no tenir contemporanis, sense procurar abans fer-se contemporanis ells.

De la certesa d'això, el cronista en diu un acte d'humilitat. I pensa més alt, que no fóra estrany a la coordinació col·lectiva, l'aplicació d'un acte semblant d'humilitat.

L'Home del qual es parla, com si endevinés aquestes bones disposicions, es fa trobadís després de quatre anys de reserva. I, perquè la gràcia beneeixi la vida que ambdós volen emprendre, fa la confessió general que el cronista reporta aquí sense comentaris.

III

Fill únic de menestrals barcelonins que volien veure millorada en mi llur obscuritat apacible, aquesta disposició governà la meva infantesa massa protegida i gens defensada.

Educad en un institut religiós fins als disset anys, sense contradicció entre la llar i l'escola, però també sense compenetració activa entre la casa i el carrer; obedient passiu a una disciplina que exigia la submissió de l'acció i de l'intel·ligència i del lliure albir a la bandera de combat contra les terrors de la mort i de l'infern, que l'excitació provocada pels sentits mantenien ferma: aquest fet plasmà la meva adolescència deixant-me, sota la parencera il·lusió d'una rígida estructura personal, les més distanciades i dissociades vacil·lacions que fan l'absència mateixa del caràcter.

Entrat a la Universitat amb el desig de dominar i amb el contradesig d'assegurança eterna del *què aprofita a l'home tenir-ho tot si perd l'ànima*, ben aviat em creava jo mateix les defenses artificials del meu orgull de dominació amb actituds de solitari, cohibit fins aleshores per l'amorositat domèstica, a l'ensem atenta i inhibida, curosa del meu espectacle, com d'un objecte de joiosa contemplació, més que de respecte als meus tractes naturals amb la vida; i per l'educació escolar que saltava del mimetisme estricte del joc gairebé numèric de la classe a l'explosió passio-

ral de l'emulació inconcreta entre la comoditat d'una situació personal de lluíment i la reserva inarticulada dels primers escrúpols de responsabilitat i dels primers dalers de lliure govern dels meus anys.

La Universitat millorava amb prou feines l'educació sentimental dels col·legis. Per a un noi com jo, la revelació moral i social de la companyia vingué tard i fragmentàriament (sense que jo hi arribés preparat per la contradicció del viure amb germans i pel contrast diferencial de l'habitud de la proximitat femenina esperonadora i normalitzadora d'una germana), amb la poquesa de la camaraderia de la banalitat i el corc de l'efusió ingovernada que ens posa als divuit anys a mercè del temptador i del corruptor.

Temps de vagues enyorances i de pors femenines. Confegim el mot dona amb el disgust d'una curiositat mal dirigida i d'una descoberta estèril. Dies amargs que havem abaixat l'esguard davant de la mare i que ni l'abraçada maternal no ha fos la rancúnia del nostre esperit. Plorem de viure, i no hem saludat la vida. Cerquem l'exercici físic que ens cansi sense objecte. Ens enfilem a l'arbre perquè ens ensenyi de mirar. Ens ajaïem a terra per si apreníem a escoltar. I callem per si el foc del nostre esperit, destriant-se, ens fa la resposta de l'esperat diàleg.

Esperem; i el nostre orgull de nens encara, dins l'espera és propici a la servicialitat, a la correspondència de la voluntat exigent i del sacrifici acceptat del donar-se que lliga i que té una expressió així com si dient:—Tot,—el ressó impossible fes:—Amistat.

Aquest era jo quan, lluny de la Universitat, començaven d'escampar-se per Catalunya les veus d'amistat i de diàleg animant totes les curiositats i prometent totes les fidelitats, de la més pura grandesa del treball personal coordinat amb l'esforç dels altres.

Les nostres generacions han conegut aquest moment, i, sense haver-ne el guany, han conegut, just al punt d'acarar-se amb la virilitat, la fallida d'aquest moment.

Vint-i-cinc anys: Aptesa de comprensió per a totes les coses. Habitud de judici, no en les coses, sinó en la imaginació de les coses. Encerclament d'una realitat imaginativa que em feia dir:—Sóc així—, podent dir només:—Em penso ser així.

Cada suggestió em feia canviar la meva afirmació d'ésser així. I cada mudança em feia avui espectador meu d'ahir sense fatiga ni plenitud d'haver viscut perquè no sabia trobar la meva realitat.

Vint-i-cinc anys eren ells tot sols la meva societat, i aquest egoisme determinava i dirigia la meva tristesa. Tràfecs, queixes, impaciències. Alts i baixos de la imaginació als quals donava noms usats de la vida

sense saber de cert ni què és fruir, ni què és patir, ni què és desitjar concretament.

La febre es menjava l'activitat amb un trasbals inútil, com els contactes sense possessió i com els herois de les lectures que havem cregut rectores de voluntat i que no són sinó els infants d'un temps sense voluntat, governats per una enyorança mental de la voluntat.

Prenia estat als vint-i-cinc anys. El matrimoni era per a mi una figuració de la veritat mental i de la totalitat sentimental que m'embrullaven la vida. I fins més tard no he après la lliçó que mereixia el meu equivoc. Fins més tard, que la reserva púdica de la intimitat m'inclinava a acceptar, com una disposició natural dels fets, que als homes que han volgut pensar tota la vida cal amagar-los moltes coses.

Començava amb el meu matrimoni una dècada de perplexitat. Amb ell començava, doncs, una dècada de melangia.

Melangia dels dies. Buidor del món, que cal omplir amb el mite de les coses després de tant voler explicar les coses.

L'acceptació senzilla de la realitat, que centra les llars i és el secret de l'harmonia domèstica, em passà per alt i amb prou feines si en tinguí esment, deriós d'una meravella de la vida aconseguida desproporcionant els elements de la vida. El retorn de la gràcia, la restauració de la puresa de l'esperit que la premsa juvenívola s'esforça prematurament a sadollar d'inapetència, no arribaven per a mi.

Jo no havia estat mai un disbauxat, ni les meves vacil·lacions de caràcter m'havien portat mai més enllà de la tristesa de la carn, que és el cinyell de les joventuts intencionalment castes; però la felicitat a l'abast del cor i de la ment, l'endemà de casar-me em fugia perquè demanava a la quotidianitat més del que podia donar-me: perquè m'obstinava dins la intolerància del deliri de perfecció i m'imposava una mena de doctrinarisme de la felicitat que gustava totes les virtuts del compartiment abans d'excitar-lo; perquè expremia les recerques del deure i no l'acceptava bonament; perquè amb atenció de qui, sense moure's d'una solteria de fill únic, intentés teoritzar el daler expansiu de la perpetuïtat, exultava el meu egoisme inconscient d'home que assoleix tot el que vol; perquè, cercant la veritat, anava a l'absurde.

Camí de la meravella absurda, comencen les orgies de la ment i els desordres del cor. Els mites de les coses es peixen d'una delectació cridada i consentida que és la impuresa imaginativa.

De tard en tard, si el remordiment fibla l'ànima, l'esma de la realitat ens fa cercar la presència per defensar la puresa de la carn. I aleshores

ens trobem estranys dins casa nostra, i ens puny la sorpresa dels qui ens hi veuen forasters, i ens avergonyeix la inhabilitat del sentit valorador de la nostra vida, i la inseguretat del pensament al qual vénen balderes les ofrenes de la maduresa paternal, i, equivocant el penediment, s'acontenta del tort de la dissolució mentre crida la veritat passional.

Hi ha vides el destí de les quals és cremar. Baldat d'examen, jo volia ésser una d'aquestes vides. I no passava de confondre l'apetit amb el goig, i el desig amb la possessió; ni de retrobar al meu entorn res més que la meua retirança estafeta per mi mateix en la recerca d'afinitats amb una monotonia que la diversitat natural rebutja.

Jo no havia assolit mai de bon instint vividor la satisfacció immediata dels sentits. A l'hora de la virior, la sensibilitat es definia en cerebracions, i, afollat de la cursa sense objecte, la voluntat saltava per damunt de la sensació, i el pensament es satisfesia de figuracions molt semblants a les dels infants, i voltades, com aquelles, de timideses i de gelosies.

De l'íntim desarrelament de la meua consciència se'n ressentien les meves activitats socials. Aleshores i després d'exigir als altres que s'animmessin del meu alè com si fossin obra de creació meua, revenia de la inutilitat de l'intent isolant-me encara més del món extern o posant la pietat dels qui m'escoltaven al nivell d'una complicitat més torbadora que els pecats de la natura.

Una reserva de vanitat masculina estimulava la meua activitat anecdòtica d'amor. Però ni en aquestes activitats no utilitzava la vida sinó com una lectura excitant.

Episodi igual de les inquietuds amoroses de la conversa femenina, de l'acceptació femenina o de la capacitat maternal femenina sollicitada per estimular i vetllar la glòria de l'home.

Les aventures tingueren totes el mateix final que jo formularia d'aquesta guisa impersonal:—Ella entristida. Ell irritat.

Ni una excepció gosaria esmentar? Potser moments excepcionals de llibertat personal i de raó convincent, poc maculats d'indecisió i prouds d'orgull perquè fossin estrictament castos. A favor d'ells, la meua cordialitat arribà només a poder dir:—Estimo amb tot el pensament.

Però el pensament adverava amb la lúcida exactitud de la vella sentència:

Fer tard és aprendre de viure. Separar-se és haver crescut una mica. Jo havia crescut i aprenia de viure.

L'ànima fatigada de l'agudització de l'amor propi i de la volubilitat capriciosa de l'oci imaginatiu, començà de freturar les concrecions senzi-

lles a part del joc amb ella mateixa, el qual, de tant batre's amb la divinitat, no ompli mai la distància entre els mites creats i les troballes fetes.

Deia Goethe que ens preparem massa per viure i no arribem a viure mai. Un xic tard penetrava el meu desig la veritat goethiana.

Com un acte de fe, jo repetia:—Viure contra meditar; aquesta és la salvació.—I hauria volgut fer caminar la fe perquè la vida se m'ordenés de tal guisa que de mi l'home valgués més que la idea. La resistència a guanyar era, però, difícil.

L'acció no obeïa la fe, i la restaurada normalitat de la meua vida es resolía encara com un problema mental. Ni el conhort ni l'exemple de les lectures triades no ajudaven al meu moviment. Potser, d'excessiva atenció posada en aquelles lectures, m'oprimien els epistolaris i les biografies i els quaderns dels diaris íntims, com abans la freda dicció dels libidinosos del divuitè, pares dels herois estendaliens i dels analistes, oprimiren amb les teoritzacions de la voluntat l'abúlia d'unes generacions fatigades.

Les lectures, per bones que fossin, eren paranys que em retenien lligat al món artificial de les meves minúcies.

Calia descobrir el món general; i només amb el bandejament de les meves particularitats em seria donada la totalitat, que fou el meu daler de sempre.

L'exemple de les vides d'acceptació que havia tingut a prop em tornaren el sentit heroic de l'activitat de govern de la llar, i ofegaren, amb la passió de mestrear, el diletantisme de les recerques vanes. Les idees simples i les coses clares. La raó inspirant la voluntat, i la calma guiant el poder.

Un dia parlà l'abundor del cor i diguí a la muller:—El teu amor refà la meua virginitat.

Aquell dia comprenguí la grandesa; i la presència de la meua muller m'acompanyà com la presència de tot un poble de realitats petites i sòlides.

Jo retornava als companys i els deia:—Cal refer la nostra virginitat. I sentia que el món i les coses del món eren millors d'ésser com eren, i que d'aquesta acceptació podia néixer la meua perfecció, a fi de comptes, millor també que la meua creació.

Quina aplicació necessària segellà aquest retorn?

Jo esmentaré el fet quotidià, acceptant, sense protesta, que ha estat premiat amb la meua capacitació per a viure.

Un embaràs difícil i molt penós obligà a la meua muller a nou mesos

d'allitament fora de ciutat. Jo l'acompanyí tot aquest temps. Entre la costa i el Vallès, una masia mirant la mar, arrecerada a l'escalí de la muntanyola, amb redós de pins i esplai de vinyes, fou el nostre sojorn. L'exercici del cos, la necessitat de valer-me jo mateix corporalment per omplir el meu temps, foren la meva salut. Valia tant com treballava, i aquesta valoració del meu esforç era la meva gràcia. L'honestedat de les hores ben repartides mesurava el decàleg, i la son ben guanyada suplia l'examen.

La mirada arran del pas aprenia la fidelitat de les estacions i la fecunditat de l'any. La mirada arran de l'horitzó aprenia aquest acontentament entre el poc i el massa que és la llibertat de l'home.

Fins aleshores havia provocat un experiment de la felicitat. Ara sabia no violar la vida. Trobava la meva paternitat.

Diu que això és el domini, i aquell que pot arribar-hi és feliç. Ni aquest mot no m'inquietava.

El desplegament del meu nou infant a l'hora de la naixença, l'esclat de la nuesa, el primer plor del meu infant després de la naixença, foren el meu perdó.

Heus aquí una vida que no morirà mai més.

L'absolut, l'infinit, la totalitat. Ah, sí! El conte vell. L'home feliç no tenia camisa!

Literatura de la voluntat de domini. Literatura contrària de la voluntat de ruïna: Fórmules inexpressives, irracionals, davant d'una vida nova sota l'advocació del conviure habitual, de la por de la mediocritat vençuda que s'anomena *acceptació de l'heroisme*.

Esclat de la nuesa. Primer plor de l'infant.

IV

Això digué l'Home del qual es parla, i, mentre anava dient, penetrava el cronista el sentit humà i la mercè divina de la confessió.

D'home a home el *jo pecador* ennobleix i agilitza la vida, i exigeix la presència immortal com una sanció de la humanitat que recullí el *per tant jo prego* i enlairí la companyia.

Callà l'Home del qual es parla. I el silenci després de la confessió feta entre pausa i pausa d'un passeig rieral enllà, entre la costa i la muntanyola acollidora, encoratjava el delit del camí guanyant els marges, vorejant les feixes i acompanyant-se de la visió dels pins dalt de tot, però escampats un xic a la davallada per no fer massa corona, i d'una olivera tota sola decantada del camí al mig de les feixes com si recollís la llum

del cel i la deixés a l'abast de la terra amb la discreció útil de l'argent agrisat.

L'Home del qual es parla havia curullat la mesura de referir-se a ell tota l'estona. I, cosa dolça i benestant del paisatge, si més el penitent despullava el jo, més la terra mostrava el repartiment ben fet, lliure de tanques i sols assenyalat amb una mínima diferenciació esglaonada de colors i d'ombres, fins a peu pla de les hortes, arran de platja, a l'eixida de les cases amb emparrats i portalada oberta.

L'Home del qual es parla reprenia la conversa, i ni una sola vegada li escaigué de dir *jo*. Oblit dels penitents, la confessió feta i l'ànima desenterbolida, que els deixa la mirada compartidora de les coses i la paraula triadora del nom de les coses!

Ara el cronista escoltava l'enumeració de les collites i la previsió de les sembres. Ara el diàleg era comentat d'ací d'allà per la veu de la gent de la terra que feia el chor i deia:—Amb Déu siau i la companyia.

Ara el lladruc d'un gos deturava la marxa del cronista, porugot de mena, i feia somriure l'Home del qual es parla, qui distingia, pel ressò de la distància, el senyal del ca, i en contava la història a punt de lloança.

I, arribats al mas, no mancaven taula parada ni vianda fresca, pa de pagès, vi del celler de casa i bona gana, que ja és sabut que, si l'ànima cetà tranquil·la, el cos accepta joïós l'honest refrigeri i s'hi complau.

El cronista fou acompanyat al mirador del mas. L'Home del qual es parla assenyalà amb la mà, no descompassant el gest gaire lluny de l'alçada del cor, tota la rodalia i deturà el braç a l'indret de la ruta del sol, com si cerqués l'hora.

Repartia el temps el glu glu de l'aigua dels dipòsits del servei del mas, i el cloquer de la vila cantava els quarts i les hores.

El cronista no recollí cap altra exactitud d'aquell moment, sinó aquesta:—Tots els dies són sants i bons per als qui estan en gràcia de Déu.

I quan, deixant el mirador, l'Home del qual es parla li preguntava:—Tot això, què et diu?,—responia el cronista:

—Pare nostre que esteu en el cel: santificat sigui el vostre sant nom; vinga a nosaltres el vostre sant regne; faci's la vostra voluntat en la terra com es fa en el cel.

Perquè no es perdés el diàleg, baixant l'escala deia l'Home del qual es parla:

—El nostre pa de cada dia doneu-nos, Senyor, en el dia d'avui, i perdoneu-nos les nostres culpes, així com nosaltres perdonem els nostres deutors. No permeteu que caiguem en la temptació, i lliureu-nos de qual-sevol mal. Amén.

INTERMEDI

Un diàleg

—Et creus un home d'activitat mental i ets presoner de la fatiga de la impaciència, i del frenesí de la inconstància. El retorn de l'enderiament contra l'ordre de les coses et fa una mena d'Adolf de la cultura més digne de pietat que l'Adolf novellesc de la passió.

Això digué l'un dels amics, content que l'altre, pel gust d'escoltar-lo, deixés el regirament de llibres a què s'aplicava sense major esment d'altres punts que la conversa hav'a tocat.

Ara, escoltant, semblava una mica encerclat per la ràpida definició amb què el company l'atacava, i, defugint l'intent de la defensa directa, remarcà només amb impositada volubilitat.

—Ja pots estar content després de dir el teu mot d'enginy d'avui. Això de l'Adolf de la cultura no sabia desplaure'm gaire.

—T'enganyes—replicà l'altre—; millor dit, vols enganyar-te. El mal és teu i de molts dels companys del nostre temps. Potser jo també n'estic una mica castigat. Ens hem format accentuant la sensibilitat i a l'ensem l'egoisme dels nostres esperits. Hem volgut fer el tast de totes les llepolies de l'ànima i en l'exercici de la ment entossudim la il·lusió de les nostres vanitats, com en una aventura, de la qual tornàvem sempre decebuts, però no aquietats.

—Veig que, realment, t'apliques de bona fe a caracteritzar com un passional sensible el nou Adolf de la cultura—ironitzà el qui en el bon ordre de la conversa feia d'oient.

I l'altre:—No podràs desmentir amb displicències picades de malícia les meves afirmacions. Et traeix, ens traeix, cada vegada que volem mundanitzar els nostres cerebralismes, aquesta voluntat de desfigurar-nos. No he dit pas encara, ni gosaria dir-ho, que la nostra manera d'ésser mereixi el blasme total amb què alguns injustament ens condemnen. El vici que cal curar és el de la manca de principis que regulin la nostra activitat. Vull dir que ens manca una moral. Vull dir també que el fet d'explicar-nos no ens justifica.

—I tu què estàs fent ara sinó explicar-te per via d'anàlisi?—interrompé aquesta vegada amb vivacitat, l'escoltaire. I fou ell qui seguí parlant, movent alhora les paraules i el gest i regirant els llibres que disposava en dos pilots amb aire de separar els bons dels dolents.

—Veus? Estic fallant el gran debat que ha mogut la nostra generació fins aquests darrers dies. Em sinceraré afirmant que de si les idees o els fets governen el món, m'interessa en definitiva, per damunt de les idees i dels fets, això que tu anomenaves una moral. M'interessa també no explicar-la massa; i al teu raonament oposo la meua tria de llibres.

—Obeint, però, a la fi un raonament també.

—Deixa'm dir, i apressem-nos, per entendre'ns, a rectificar la voluntat d'aquella dama del divuitè que preferia els raonaments a la raó. Aquesta tria de llibres, que si vols equival a un ordenament de la meua conducta, obeeix una raó. No hi fem doncs raonaments. Bandejo les temptacions que balden l'intellectualisme: l'excepcionalitat de l'orient entre el colorisme pintoresc, i la disolució de la voluntat dins el "res", que el crit dels russos, ens ha acostat aquests darrers anys; i l'excepcionalitat de l'occident i la dissecció de la voluntat, entre el monòleg sense solidaritat dels llibres de memòries, i l'enterniment orfe de presència dels llibres de records d'infantesa que aquests darrers anys han assenyalat els èxits i les direccions literàries dels millors escriptors i pensadors.

Bandejo les temptacions i separo de mi els llibres que feien reincidents les culpes. Se m'ofegava la voluntat i necessito retrobar la llibertat dels moviments de l'esperit. Posa esment que l'abúlia és cosa antinatural per la portuguesa amb què defuig les formes concretes.

Cal que cerquem la perfecció per arribar a retrobar la nostra forma. Ja veus com torno al que tu anomenaves moral i ja veus també com l'Adolf de la cultura no és tan lluny com podia semblar d'un jove excursionista o d'un ballador de sardanes—.

Aquí reposava una mica el diàleg. Valga'm Déu, quin munt de llibres d'introspecció, destinats a l'oblit, havia deixat el qui darrerament parlava!

Els dos amics estaven tan contents que no necessitaven dir-se res més. La polidesa justificà, no obstant, aquests mots del qui havia iniciat la conversa:

—Ja feia generals els nostres defectes. Podré fer general, entre els companys del nostre temps, la teua decissió? Crec que sí, i advera més la meua confiança veure iniciat, entre tots, l'assaig de col·laboració a una tasca jornalera; aquest esmerçament anònim de la companyia a un treball que sabem quin és i quin abast té, del qual pot resultar-ne una gran-cesa perquè a la fi tot sol comença d'ésser una moral.

V

Començava aquesta història centrant el batec del nostre poble en un cenacle d'amics al bell mig de la ciutat. I convé finir-la portant el Parenostre al cenacle d'amics, a la ciutat i al poble.

L'Home del qual es parla, fill del seu temps, s'arborà del símbol de la fe del seu temps i patí l'eixarrement del dubte suplint la bona sort i el premi de l'acció de cada dia amb l'examen destriat, implacable, de les fallides de l'oci.

Ell mateix ha dit que deixà fugir la felicitat per les dèries d'un experiment de la felicitat.

Estem segurs que col·lectivament no patim la desesperança d'un experiment mal reeixit?

El símbol de la nostra fe col·lectiva. El *volem* cridat sense moviment, i no responst per la immediata eficàcia d'una intervenció miraculosa, ens ha deixat, homes llatins que som, dins l'escèptic acontentament dels mots d'una ironia controlada a estones per un anàlisi social injust i desigual.

D'una banda, la claredat intuïtiva i la penetració reflexiva d'homes massa intel·ligents ens adveren que són mal triats els camins de l'èxit. De l'altra banda, no sabem renunciar a les accepcionalitats súbites.

No podríem deixar l'experiment i confessar les nostres errors?

També, després de la confessió dels pobles, la felicitat del Parenostre és el guany màxim dels pobles, i llur passió i llur grandesa.

L'Home del qual es parla ha retornat al cenacle dels amics. Què té, el seu rostre, que restableix amb nova força els lligams de la comunitat? Aquesta història ho diu prou bé. Per a vosaltres ha estat escrita, tots els qui sou encara a temps a servir-vos de les coses dins l'ordre de la gràcia, sense impaciències que les trasbalsen i sense escorcollar-ne el secret i marcir-les. I sense demanar a la vida més del que pot donar-nos.

Per a vosaltres que podeu millorar l'obra dels predecessors, cercadors de la *veritat absoluta*, però dèbils davant de la *veritat*, baldats de comprensió, cridadors de la necessitat de *viure el món* més que de *dir el món*. Per a vosaltres que actualitzeu la voluntat i exigiu una resposta de l'activitat al voler, freturosos d'una unitat superior dins la qual les obres individuals siguin només constatacions episòdiques. Per a vosaltres que sabeu ja que *fer les coses* no és *posseir-les*, i per primera vegada, després de la guerra heu trobat l'ingenuïtat perquè no *teniu pressa*.

Ara serà, però, bona pràctica d'higiene de l'esperit no entretenir-nos

massa en l'examen. Imitem l'apòstol llampat, i, refets de la caiguda, reprenguem el camí obeint la recta veu que rebutja el ressò del comentari.

El nostre cas, el nostre mal, les nostres marrades: Tot això són enraonies de veïnat. *L'obra dels pobles, aquesta sí, com l'obra de Déu, que té pressa.* Què cal que féssim?

Acte immediat contra la indecissió discursiva. El món es migra de no llançar-s'hi. L'endemà de la guerra ha estat també aquesta tragèdia dels homes que no saben què fer.

Inèpcia davant dels oficis locals; inèpcia davant de les realitats universals de l'acció. De per tot arreu s'enlairen les confessions estèrils dels homes als quals l'heroisme socialitzat feia oblidar drets i deures.

Les reaccions que podien semblar-nos més esperançadores no ens han ofert sinó els resultats d'un experiment d'analistes. Pobles de laboratori i capdavanter amb l'aire de controlar una veritat llibresca o d'arrodonir una lliçó de càtedra.

La nostra desillusió de catalans no és menys viva que la desillusió dels homes d'altres fronteres. Com a l'endemà de la guerra, podem també parlar de la nostra generació sacrificada. Cuitem, però, a no entebolir amb massa doctrines crítiques els vint anys que comencen d'espiçar. Una generació sacrificada pot no ésser una generació inútil si els qui vénen trepitgen una terra que no s'ha refusat a la cruent humilitat dels caiguts.

Caigut fou Sant Pau, el patronatge del qual invocàvem. I ell mateix es valgué de la humiliació de la caiguda. Primer li servia per acarar-se amb una realitat més forta que tots els seus designis. Després li servia per a ésser útil a la mateixa realitat que l'havia vençut.

No cal que ens esporugueixi l'acarament amb les nostres realitats. Cal només que en trobem de seguida el servei i la utilitat. Així és com els humils de cor guanyen l'apostolat. Homes universals no per mimetisme o per diplomàcia universitària o per esperit aventurer, sinó per l'aplicació concreta a una feina immediata dins el marc domèstic de la quotidianitat.

Els Senats il·lustres i les Acadèmies de la ciutadania saberuda no comprenen res d'això.

I el do de llengües i el do de gents, veieu-lo: De banda a banda del món la caritat té el mateix gest i la vida hi fa el mateix posat.

No crec que Catalunya hagi perdut aquest gest i aquest posat. En tenen el sentit abstracte els poetes. En tenen el secret de la fidelitat anònima les gents d'instint. Manca potser només acordar els dos ex-

trens, ço és, nostrar la burgesia a la qual no siguin aliens el gest de la caritat i la vida de cada dia.

La generació sacrificada és la que ha enlairat els mites de la cultura entre l'abstracció i la casolanitat sense establir-hi contacte. La que és compresa arreu on les idees abstractes tenen una vinculació tradicional, però a casa resta incompresa, perquè ens manca aquella tradició del pensament i del cor.

Idees i passions balderes que esperen llur profit. Tot just eren un estendard de ficció i ja la paròdia i la ralleria sense control moral en volen fer un espellif de carnestoltes perquè no hi tenim una burgesia interessada que en defensi el patrimoni. Veïem néixer i morir les obres de la grandesa, i encara que ens hi ferim les mans com uns manobres inhàbils, no les bastim de cara a la glòria perquè havíem oblidat els juraments.

Costa més de fer que de dir *ja som un poble*. Per la prova dels pobles hem après aquesta lliçó. No ens serviria de res, però, si no la completem amb aquesta altra: *Costa més de desfer que de fer un poble*.

Es desfan les carcasses adjectives de la ficció dels pobles, i al cor mateix de la desferra retrobem el sentit veritable del poble que creïem desfet. Ja no som transcendents; ja no som fotografiables; ja no presentem el nostre diorama internacional.

No ens en planyem gens. La llibertat de moviments ens retorna l'economia natural de la vida. Som a la vetlla del dia que els gestos essencials de la vida obscura i fidel de la gent d'instints trobaran sentit dins l'abstracció dels poetes. Llei d'universalitat una vegada més confirmada.

Quedaran dubtes, encara? El dubte, ha dit Marcel Arland, és un flonjo coixí per a un cap ben fet. Però, perquè serveix el coixí, sinó per dormir?

Ja tenim el repòs que ens calia, damunt dels nostres dubtes. No hi pensarem més. Dormirem; i, l'endemà del repòs, segurs de nosaltres mateixos, sabrem triar. Haurem dormit damunt l'amor de l'inquietud de l'ànima i ens desvetllarem decidits a fer la part de la veritat.

Quedarà enrera el bergsonisme que feia estat del que només esdevé una vegada i menyspreava el mètode i negava la llei i s'horroritza de les coses que es repeteixen. Retornarem a les coses generoses. *L'home del qual es parla* esdevindrà genèric. No serà l'objecte que ens interessa sinó l'acord de les circumstàncies que en fan una situació i una relació.

Ahir encara un poeta rus clamava: —*Ai, si sense paraules podíem expressar l'ànima!*

Contra aquesta enyorança d'exacerbada originalitat, estem segurs que amb la lliçó humil del *Parénostre*, hem tocat els límits de la permanència.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

EL PSEUDO-ARQUEBISBE DE TARRAGONA CESARI (SEGLE X) I LES PRETESES BUTLLES DE SANTA CECILIA

LA primera vegada que apareix documentalment el castell Marró, amb son vast alou i amb l'església de Santa Cecília de Montserrat, és en una venda que degué ésser feta en 28 d'abril del 901¹; de son contingut es desprèn com Radulf el posseïa per donació que li'n féu son rei, el gloriós Carles, i com el ven per cinc lliures de plata als esposos Ansulf i Druda.

Nebot de Druda era el prevere Cesari, home no exempt d'ambició; en primer de juny del 942² compra a la seva tia, ja vídua, i a son cosí, Ansulf, per deu unces d'or una part de la propietat susdita, on radiquen el castell i l'església, mentre Druda i Ansulf deixen la resta a Santa Cecília pel dia que morin. A seguit Cesari, junt amb Graciós, Wifred, Nampó i Zamenon, companys desitjosos de fer vida solitària, emprèn l'obra de restauració de l'església; i d'una petita casa que hi havia en el mateix lloc 4; a aquest fi obté la protecció de la comtessa Richilda i, mitjançant la seva intervenció, la del comte Sunyer, sotà l'autoritat del qual radicava el lloc escollit. En juny de 945, el bisbe Jordi, de Vic, d'acord

¹ *Marca Hispanica*, ap. 77. La interpretació de la data d'aquest document formulada així: "Actum est hoc anno Incarnationis. Christi DCCCLXXI, indictione IIII., IIII kalendas maii, anno III regnante Ledoyeus rex", és bon xic difícil. Villanueva, *Viaje literario*, 7, p. 158, la fixa en 871; Marca, l. c., prefereix 941. La data de Villanueva és inadmissible: a més de què en tal any no regna cap Lluís, és molt improbable que Druda, qui en 942 vengué el castell a Cesari, fos ja casada en 871. Contra la solució de Marca que en tot cas deuria ésser 939 i no 941, s'hi oposa la subscripció: "Wifredus comes confirmo ejus +", que apareix en el document i que obliga a avançar quan menys l'any 912. Jo crec poder adoptar l'any 900 o bé el 901 (aquest s'avindria amb la indicació quarta), que cau de ple en l'època del comte Wifred Borrell i que si bé no s'avindria amb el Lluís rei, podria explicar-se per una omisió del primer nom de la fórmula tan usada "regnante Karulo rege filio Ledoyci".

² *Marca Hispanica*, ap. 78.

amb el voler de Sunyer i amb el consentiment dels canonges i clergues, permeté que fos instituït aquí un monestir regit segons la regla de Sant Benet, posant l'església sota la invocació de Sant Pere; el bisbe, la comtessa Richilda i algun més aprofitaren l'avinentesa per a fer qualche donació; el comte féu constar en subscriure son consentiment i el mateix feren sos fills Borrell i Miró. Cesari ja usa el títol d'abat i en la signatura del document es qualifiquen monjos: Graciós, Zamenon, Ferrucci, Wilara i Durand ³. La casa és anomenada en endavant de Sant Pere, Santa Maria i Santa Cecília ⁴, o solament amb l'últim titular, i rep freqüents donacions de particulars, de la comtessa Richilda envers el monestir i el seu abat, palesada en nombroses i seguides donacions ⁵, és ben remarcable; fa entreveure un tal grau d'amistat i confiança en Cesari que era ben possible que aquest es refiés d'ella com a fermança per a la consecució de les seves amples ambicions. La memòria d'aquesta protecció es conserva encara molts anys després: en 1023 el comte Berenguer, la seva mare Ermessenda i la seva muller Sanxa, a pres del bisbe Oliva, abat de Ripoll, reconeixen a aquest monestir la potestat i domini sobre l'abadia de Santa Cecília amb les seves pertinençies, al Montserrat, "quas abavus meus Wifredus comes tulit de manibus agarenorum et dedit praedicto coenobio per scripturam donationis, et proavus meus Suninarius, proles jamdicti Wifredi, confirmavit eunden locum cum ecclesiis suis per scripturam donationis suae in potestate jamdicti coenobii, in qua etiam permansit usque ad tempus Caesarii qui profitebatur se archiepiscopum Tarraconensem esse, cui uxor jamdicti Suniarii, nomine Richillis comitissa, dedit omne praedictum alode, auferens eum de potestate et dominatione sanctae Mariae." ⁶.

En 951, Cesari obté del rei Lluís un precepte ⁷ confirmant al monestir en sos béns actuals, que descriu, i en els que en endavant adquirí; figuren com a impetrants del diploma vora el rei la reina Ger-

³ Pare Pasqual, *Sacrae Cathaloniae antiquitatis Monumenta* (Ms. de la Biblioteca de Catalunya), 3, Catàleg Ribas, p. 69-72, ex Arxiu Montserrat, calaix 10, lligam 1, f. 10. Pare Pasqual, *Monumenta*, II, p. 299.

⁴ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, en molts indrets.

⁵ L'últim acte de generositat l'acompleix la comtessa en el seu testament, per virtut d'ell els marmessors, comtes Borrell i Miró i bisbe Wilara, fan remesa al monestir d'un alou en el lloc d'Amendolelles, en 27 de desembre del 955. Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 7, ex Arxiu de Montserrat, calaix 13, lligam 8/f. 6. *España Sagrada*, 43, p. 136. La Comtessa, qui vidua actuava encara en 954 (*Marca Hispanica*, col. 394), deuria morir cap als últims del 955.

⁶ *Marca Hispanica*, ap. 195. Sobre el fet de propietat aquí allegat vegi's la dotació de Ripoll del 888, *Marca Hispanica*, ap. 46 i els llocs citats al començament del present treball. És un problema que no podem pas aclarir aquí.

⁷ Lauer, *Recueil des actes de Louis V, roi de France*, París, 1914, núm. 38.

berga, suplicada fàcilment per la comtessa, i un comte Odalric de qui manquen notícies ⁸.

En una commutació, data de 954, entre els cosins Ansulf i Cesari són anomenats els monjos Graciós i Ferruci ja coneguts i apareixen per primera vegada Dacho, Sendred i Trasimir ⁹.

Pels volts del 957, l'obra de restauració devia ésser ja finida i es pensa a la consagració solemne. L'acte d'aquesta, en 957 ¹⁰, explica com l'abat Cesari comparegué a la Seu de Vich demanant al bisbe Wadamir que volgués anar a consagrar la basilica que havia restaurat a Montserrat a honor de Santa Cecília, amb els altars de la Mare de Déu, de Sant Pere i de dita santa, Wadamir, atenent a sos precs, anà a consagrar aquella església i altars, fent-ho amb consentiment dels canonges i altres clergues de la seva Seu i amb la condició que fos monestir segons la regla de Sant Benet i, que segons aquesta, Cesari i els futurs abats obeïssin sempre a Wadamir i als seus successors. El bisbe concedeix a l'església consagrada tot el que li hagués estat donat pel Papa, el rei franc i els fidels; Cesari dona l'alou on és fundat el monestir i que li advingué per compra; segueixen altres donacions ¹¹.

La importància del monestir, a jutjar pel nombre conegut de monjos, no varia gaire en els anys successius; en 973 són set, a més de l'abat: Ferruci, que ja hi era en 945, Baró, Galindo, altre Baró, Geldemir, Sensud i Oriol ¹²; en 981, un dels dos Baró i el Geldemir, dels susdits, i Seniofred, Arsendi, Argemir i Ermenulf ¹³.

El document que signen aquests últims és datat en 2 de febrer del dit any; en ell signa Cesari en la següent forma: "Cesarius qui propter egritudinem corporis non possum scribere et digito firmo." La malaltia acompanyada de la vellesa, probablement el portà al sepulcre pocs mesos després; son nom no figura ja en cap altre document i per un necrologi,

⁸ Lauer, *Le règne de Louis IV d'Outremer*, París, 1900, el cita per única vegada amb referència a n'aquest diploma.

⁹ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 6, ex original de l'Arxiu de Montserrat; Pare Pasqual, *Monumenta*, 11, p. 301.

¹⁰ Amb tota seguretat dins la primera meitat de l'anyada. Villanueva, *Viaje literario*, 6, p. 144.

¹¹ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 76-78, ex original de l'Arxiu de Montserrat; Pare Pasqual, *Monumenta*, 11, p. 301.

¹² Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 9, ex original de l'Arxiu de Montserrat; Pare Pasqual, *Monumenta*, 11, p. 302; Villanueva, *Viaje literario*, 7, p. 167. Document publicat en: Caresmar, *La primacia de la Seu de Tarragona*, Tarragona, 1924, ap. III.

¹³ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 10 i 73, ex original de l'Arxiu de Montserrat, calaix 10, f. 4; Pare Pasqual, *Monumenta*, 11, p. 302; Villanueva, *Viaje literario*, 7, p. 167. Publicat en: Caresmar, *La primacia de la Seu de Tarragona*, ap. V.

ms. del XIV, propi de Santa Cecília, que el Pare Villanueva ¹⁴ veié a Montserrat, tenim esment que: "VIII idus augusti obiit Cesarius, qui primo fuit archiepiscopus Terracone, secundo vero abbas, qui istam domum edificavit."

Això que fou arquebisbe de Tarragona o, més ben dit, pretingué ésser-ho, "profitebatur se archiepiscopum Terraconensem esse", segons paraules del comte Berenguer al bisbe Oliva ¹⁵, és l'aspecte més interessant de la vida del nostre abat fundador.

Per primera vegada, en març del 956, en una donació que fa a Santa Cecília un tal Ansulí, qui molt bé podria ésser el cosí de Cesari que ja coneixem, és anomenat aquest últim "abbas et archipresul"; l'escrivà del document, el monjo Bernat, seria, de segur, de la casa ¹⁶. L'eficàcia del títol no arriba, en tot cas, l'any següent, 957, a estalviar a Cesari la humiliació d'acudir al bisbe de Vich, Wadamir, per a la solemni con-sagració de l'església; el bisbe, qui sap si empès per les pretensioses ambicions de l'abat, no s'oblidà de condicionar l'obligació de seguir la regla de San Benet i el deure d'obediència al bisbe i successors per part d'a-quell ¹⁷. Mes, malgrat el tàcit renunciament que semblaria desprendre's del fet anterior, tres anys més tard, en 960, torna Cesari a ésser qualificat de "abba sive archiepiscopus" en una commutació que fa amb Virgília, anomenada Druda, potser filla de la tia de Cesari del mateix nom i de la qual ja hem parlat ¹⁸.

La consideració del títol pren marcadament un caràcter familiar i de veïnatge.

En 971, una altra commutació l'anomena "archipresul vel abba" ¹⁹, i en 979 el prevere Geldemir, qui personalment escriu el document, fa una donació al monestir "sub manu archipresul Dei gratia domno Cesario" ²⁰. L'interessat, per la seva banda, corrobora les seves preten-

¹⁴ Villanueva, *Viaje literario*, 7, p. 162.

¹⁵ Document de 1023 pel què el comte Berenguer atribueix el monestir de Santa Cecília al de Ripoll a conseqüència de les reclamacions del bisbe Oliva, citat més amunt; *Marca Hispanica*, ap. 195.

¹⁶ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 7 i 73, ex Arxiu de Montserrat. La data d'aquest document reportada dues vegades per Ribas, març de l'any 2 de Lotari, no pot oferir cap dubte en la identificació a març del 956.

¹⁷ Document analitzat més amunt i citat en la nota 11.

¹⁸ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 7, ex original de l'Arxiu de Montserrat; Pare Pasqual, *Manumenta*, 11, p. 301; Villanueva, *Viaje literario*, 7, p. 166. Publicat en: Caresmar, *La primacia de la Seu de Tarragona*, ap. I.

¹⁹ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 9 i 75, ex original de l'Arxiu de Montserrat, calaix 10, lligam 27, fol. 4. Publicat en: Caresmar, *La primacia de la Seu de Tarragona*, ap. II.

²⁰ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 9, ex original de l'Arxiu de Montserrat; calaix 22, lligam 14, fol. 17; Villanueva, *Viaje literario*, 7, p. 167. Publicat en: Caresmar, *La primacia de la Seu de Tarragona*, ap. IV.

sions signant en 973 l'establiment d'un alou: "Cesarius archipresul abba sancte Cecilie" ²¹; i quan no pot ja escriure per malalt, 981, en vigílies crec de la seva mort, fa encapçalar encara el document d'una venda que realitzat: "In Dei nomine. Ego Cesarius gracia Dei archipresul..." ²² com demostrant la profunda convicció que fins els últims moments, i malgrat tots els desenganys, té del seu dret.

Poques clarícies tindriem sobre aquesta pretesa prerrogativa si haguéssim de limitar-nos a les dades que acabem d'exposar; sortosament la conservació d'una carta interessantíssima adreçada per Cesari al Papa Joan XIII ens aclareix, deixant sempre quelques ombres, bona part de la qüestió. El contingut de la carta és aquest: ²³

Sidereo fulgore veluti clara poli luminaria virtutum meritis radiantem, florenti ut palmi oppinionem, alma cadentem ut lilium pudicie, cyngulo rubentem vel rosa, proluxa exercitacionem aeclesiasticae ut apparet gaudium ieiuniorum vigiliarumque hac obediencie colla submittendum, fraganti respersione, odorifera unitate, dissociabili pacis, amoris hac benignitatis et suavitatis vinculis connexum, quorum oratio in alto ethereoque trono penetrat sicut incensum nec tahereo nictore et humilitas volacio resplendet colore et lausae minus vel prope resonare cernitur, domno meo Johannes, papa Romensis, ego Cesarius indignus gracia Dei arquipresul provincia Terrachona, qui est fundata in Spania. O domine mi pater, sanctissime, apostolicae, audite me, pater, quomodo ego pergi ad domum sancti Jacobi apostolicae sedis, qui est timulatus in suum apostolicae Gallecie; et ego indignus supradictus fuit ad domum sancti Jachobi et petivi benedictionem de provincia Terrachona vel suis munificenciis, id est: Barquinona, Egara, Jerunda, Ympurias, Ausona, Urgello, Hylerta, Hyciosa, Tortuosa, Cesaragusta, Oscha, Pampilona, Ancha, Calacorra, Tirasona; et fiunt XVI. civitates sub metropolitano Tarrachonensem ²⁴. Petivi ego benedictio de ista provincia supra nominata

²¹ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 3, ex original de l'Arxiu de Montserrat; calaix 13, lligam 19, fol. 9; Pare Pasqual, *Monumenta*, 11, p. 392; Villanueva, *Viaje literario*, 7, p. 167. Publicat en: Caresmar, *La primacia de la Seu de Tarragona*, ap. III.

²² Document citat en la nota 13.

²³ Dono el text segons una còpia de lletra contemporània (l'original, naturalment, fou tramès a Roma) que es conserva a l'Arxiu capitular de Vich, volum episcopal primer, perg. 76. Aquesta carta fou publicada per primera vegada per Baluze, *Miscellanea*, 2, p. 116, segons la còpia de Vich, però amb equivocacions i interpolacions; Labbé, *Concilia*, 2, col. 899, reproduí el text de Baluze; *España Sagrada*, 19, p. 370, el de Labbé. Moncada, *Episcopologio de Vich*, 1, Vich, 1831, utilitzà directament la còpia ms. de l'Arxiu capitular; els altres historiadors que han tractat d'ella es serviren del text malmès de Baluze.

Una còpia del pergami de Vich fou transmesa pel P. Caresmar a Fossà; aquest la recopia per a la Col·lecció Moreau, núm. 13, fls. 97-99, a la Biblioteca Nacional de París. També en la mateixa Biblioteca hi ha una altra còpia, en la Col·lecció de Languedoc, 74, fls. 270-270'; aquesta, però, fou extreta de la publicació de Baluze susdita.

²⁴ Cuf. Blázquez, *La litación de Wamba*, en: *Revista de Archivos*, 16, Madrid, 1907, p. 69 ss.

et inveni ea et unxerunt me dominum gloriosissimum Sisinandum condam qui fuit cum suis pontificis, id est: gloriosissimo viro et Christo diligentissimo Ermegildus nomine, aspectu pulcherrimus, Lucensis metropolitanus episcopus, in Christo nomine ad hec respondit: scimus etenim quia Sanctis Patribus constitutum est ut in unaqueque provincia metropolitanum episcopum hordinetur; nam et Terrachona scimus quia principio civitate metropolitana nominata est et conciliis in eadem decreti sunt usque dum ab hismaheliticis regnum nostrum destructum est, et nos in recuperacionem sanctorum restituere debemus vel benedicere hunc presulum, ut et cito faciamus. Willolfus fulgidissimo viro Tudensis episcopus, clarissimo vultu, dixit: nostra praesumptio faciendi quia a principibus nostris jussum est et a conciliis Toletanis conscriptum, ut quod juste invenerimus condiligendi abeamus potestatem; festinemus, hoc justum est. Rudesindus Dumien-sis episcopus; Gundisalvus Legionensis episcopus; Adovarius Austoriensis sedis episcopus;; Domenicus Numentine, qui modo Zamora nupatur, sedis episcopus; Tendemundus Salmaticensis sedis episcopus; Fredulfus Auriensis sedis episcopus; Ornatus Lamagensis sedis episcopus; Didacus Portucalensis sedis episcopus; Adlactancius abba, vir sanctissimus et timoratus hylari aspectu, ait: regulari subiectione continemur et ea diligenter instruimus et precepta canonum observanda refferimus et hunc ad presulem dignitatis oportet obtineri. Alii autem plures cum magna exultacione dixerunt: verum est hoc, novimus quia hic famulus Dei predictus Cesarius abba arqui episcopum eum debemus eligere. Nam diligendius est faciendi. Sancio hymperius subscripsi, sub die. III.º kalendas decembri, era. DCCCCLXXVIII. Haec omnes in una collegio sanximus atque roboramus. Isti episcopi suya exarati unxerunt me et benedixerunt de ista supradicta provincia Terrachoneusem vel cum suis munificenciis, civitates exaratas. Et ego Cesarius arquipresul reversus ad provincia mea nominata, contradixerunt me episcopi his nominibus: Petrus sedis Barchinonensis episcopus, Arnulfus condam qui fuit sedis Jerundensis episcopus, Ato sedis Ausonensis episcopus, Wisadus Urgilitanensis episcopus sedis et Eimericus metropolitanus sedis episcopus Nerbonensis. Isti iam supra scripti nominati quia istum apostolatam quod est nominatum Spania et occidentalia, dixerunt non erat apostolatam sancti Yacobi, quia ille apostolum interfec-tus hic venit. Et ego responsum det illis secundum canonica auctoritatem de Ni-ceo concilio, ubi fuerunt. CCC. X. et VIII. episcopi, et secundum carnone Tole-tano, ubi fuerunt episcopi LXVI., episcoporum Spanie et Gallecie provincias edita anno III, regnante domno nostro glorio [si]ssimo principe Sisinando, die nonis decembris, era DC. XX. I. O domine, scibis vos quia Petrus namque Roma accepit; Andreas Achaia; Jachobus, qui interpretatur filii Zebedei, fratris Johannis apostoli et evangeliste, Spania et occidentalia locha predicavit et sub Herode gla-dio cassus occubuit; Johannes, qui interpretatur filii Zebedei, apostolus et evan-gelista, Asia predicavit et Ephesum; Tomas, Yndia predicavit; Matheus, Mace-donia; Philippus, Galathia; Bartolomeus, Lichonia; Simon Zelotes, Aegiptum; Mathias, Judea; Yachobus, fratris Domini, Jherosolimam; Yudas Jachobi, Me-sopotamiam; Paulus autem cum ceteris apostolis nulla sors propria traditur, sed est praedicator gentium. O pater sancte, ego dico: qui hoc contradicit quod ve-rum non esset, contradictor est Deum et legem. O domine mi cognoscite de sen-tencia canonica auctoritate, ubi dicitur de metropolitanis singularum provincia-rum: "Per singulas regiones episcopos convenit nosse metropolitanum episcopum solitudinem totius provincie gerere, propter quod ad metropolim omnes undi-

que qui negocio videntur abere concurrant" ²⁵. Precor vos, pater, per Deum patrem omnipotentem, ut vestrum consilium et vestris gamulas michi transmittere faciatis per istum sacerdotem nominativum nomine Galindo. Et quacumque ego citius potuero cum reverencia magna honore pergere facio ad limitem sancti Petri apostoli. Et ego cupio vestros pedes osculare et vultum vestrum hylarem videre. Amen. Rogamus ut talem vobis donetis ex vestris consiliis quomodo ego possim explicari super illos. Tantum agite ut rogamus et nostris precibus ad vestris dignate accomodare auribus domne et venerabilis pape. Amen. Fiat.

La simple lectura d'aquesta carta ens dona les directrius essencials de la qüestió; cal, però, per a poder explicar-la, comentar-la i pesar bé el seu significat, fixar prèviament l'època dels esdeveniments en ella relatats i la data de la seva redacció.

Ens parla la carta del dia terç de les kalendes de desembre de l'era 978, com a data de la subscripció conciliar. Aquesta data, que, reduïda al nostre còmput, ens portaria al 29 de novembre de l'any 940, és manifestament equivocada; l'error deu atribuir-se al copista qui donà també l'era 621 pel concili quart de Toledo, celebrat en 633, era 671, saltant-se una L en posar DCXXI en lloc de DCLXXI. Com si no n'hi hagués prou amb l'equivocació del copista que escriví 978 en l'exemplar de Vich, Baluze en publicar-lo ²⁶ canvià encara la L en X, donant per resultat l'era 938, molt més impossible que la falsa de 978. I sobre l'era publicada per Baluze, han treballat Marca ²⁷ i Flores ²⁸ i Villanueva ²⁹ i Caresmar ³⁰ i solament Moncada ³¹, que veié el pergamí de Vich, s'escapà d'aquest últim engany, i Fita ³², coneixedor de Moncada, pogué triar entre les dues versions.

Ha estat necessari, doncs, per a determinar la data del concili de Compostela, prescindir de la donada per la carta i ajudar-se dels altres elements cronològics que aquesta proporciona amb les llistes dels assistents al concili i amb la dels bisbes catalans que hi feren oposició, per una part, i per altra amb les dades documentals que sobre Cesari hem reportat més amunt.

²⁵ Cànon 9 del Concili d'Antioquia, del 341.

²⁶ Vegi's la nota 23.

²⁷ *Marca Hispanica*, col. 404.

²⁸ *España Sagrada*, 19, p. 160.

²⁹ *Viaje literario*, 7, p. 169 ss.

³⁰ *La primacia de la Seu de Tarragona*, p. 68 ss.

³¹ *Episcopologio de Vich*, 1, p. 152 ss.

³² Fidel Fita, *La reacción metropolitana de Tarragona y el concilio compostelano del año 959*, en: "Boletín de la Real Academia de la Historia", 38, Madrid, 1901, p. 213 ss.

Seria llarg i d'una utilitat ben reduïda d'anar seguint els passos d'avanç que en aquest sentit s'han anat fent des de Marca, el menys documentat dels comentadors, passant per Flores i Moncada que utilitzen només els elements proporcionats per la carta, fins a Caresmar i Villanueva que coneixen ja la documentació de l'arxiu de Montserrat; la progressió va afinant la data començant Marca pel 972 i seguint respectivament els altres amb els 962, 960, 959 i 958. El P. Fita amb la suma dels elements aportats per tots els seus antecessors i amb nous aprofundiments personals ha dedicat un treball especial d'investigació a l'aclariment d'aquesta data ³³.

Per a això s'ha basat com a punt fonamental en l'espai comprès entre les dues dates extremes de 957, quan el bisbe de Vich, Wadamir, consagra l'església de Santa Cecília on apareix Cesari com a simple abat ³⁴, i de 17 d'abril del 960 en què el dit abat ostenta ja a més el títol d'arquebisbe ³⁵. Reduït el problema a triar el 29 de novembre dels 957, 958 ó 959, "la concurrencia del rey y la de Fredulfo, sucesor de Diego en la silla de Orense, no nos permiten optar sino por el año 959" conclou Fita. Efectivament: en 958 una rebel·lió militar havia entronitzat Ordoño IV, el Dolent, i Sanxo, vençut, es trobava a últims d'any ben lluny de Compostela, segurament a Pamplona vora la seva àvia, la reina Tota, i a punt de traslladar-se cap a Còrdoba. L'onze de novembre del 958 un bisbe, Didac, signava encara un document junt amb els bisbes de Compostela, Lugo, Mondoñedo, Lleó, Zamora i Salamanca ³⁶, i segons l'opinió del P. Fita, aquest bisbe Didac era el qui en la Seu d'Orense precedí a Fredulf, l'assistent al concili de Compostela en representació d'aquella Seu. Per aquest fet s'exclou l'any 957, per l'anterior el 958 com a dates de celebració del concili; resta, doncs, com a única possible, sempre dintre l'argumentació del P. Fita, el 29 de novembre del 959.

Un nou element, però, ha vingut a malmetre aquesta hipòtesi aparentment establerta amb prou solidesa.

En repasar curosament l'índex dreçat pel P. Ribas dels documents de Santa Cecília conservats antigament a l'Arxiu de Montserrat, índex inserit per dues vegades entre els papers del P. Pasqual, he pogut trobar la menció d'un document, citat més amunt ³⁷, on amb la data incon-

³³ Vegi's la nota anterior.

³⁴ Vegi's el document citat en la nota 11.

³⁵ Vegi's el doc. citat en la nota 18.

³⁶ *España Sagrada*, 18, p. 311.

³⁷ Vegi's nota 16.

fusible de març del 956 és ja anomenat Cesari abat i arquebisbe. Així, ens caldria avançar de quatre anys la data conciliar; però en fer-ho ens trobaríem amb noves contradiccions que ens menarien a l'absurd. La qüestió esdevé prou complicada perquè valgui la pena d'intentar una ordenació de tots els elements que a ella poden reportar-se i veure si així és possible l'encarrilament del problema. Anem a fer-ho.

rer. *Data transmesa per la carta.* Ja hem dit que la còpia de Vich posa "era DCCCCLXXVIII" amb manifest error. Moncada, qui defensa l'any 960 com a data del concili, proposa com a correcció l'afegiment de dues XX que el copista hauria saltat per distracció, resultant així "era DCCCCLXXXVIII" ³⁸. El P. Fita per a afermar l'any 959 es veu obligat a complicar una mica més; suposa que l'original de la carta diria "era DCCCCLXvIII (=998) i el copista hauria interpretat el signe que dona a la X el valor de quaranta per altra X ³⁹. Que l'any 959 fos traduït per l'era 998 i no la 997 com correntment es faria, és degut a tractar-se d'una data d'entrat ja el mes de setembre i seguir-se el costum de saltar a l'any següent en referir-se a l'últim trimestre. Aquest costum és constatat per Villanueva ⁴⁰. El d'usar el signe valoritzador de quaranta sobre la X, és ben generalitzat al regne de Lleó; mes ignoro que fos estès a Catalunya. Podria admetre's, però, que els actes del concili de Compostela l'usessin i d'elles hagués estat copiat en l'original de la carta i mal interpretat en la còpia, com vol el P. Fita. Finalment i com a hipòtesi llunyana es podria pensar en una doble equivocació: oblit d'una X, canvi d'altra X en V; és a dir, transformació de la data DCCCCLXXXIII (corresponent a l'any 955) en DCCCCLXXVIII.

2on. *Bisbes assistents al concili.* La carta ens diu que hi foren presents: Sisnand, de Compostela; Ermegild, metropolità, de Lugo; Wiliolf, de Tuy; Rosend, de Mondoñedo; Gonçal, de Lleó; Odoari, d'Astorga; Domènec, de Zamora; Tendemund, de Salamanca; Fredulf, d'Orense; Ornat, de Lamego; Didac, d'Oporto. La cronologia que el Pare Flores aconseguí fixar per a cada u d'ells, és aquesta: Sisnand, 952 a març de 968 ⁴¹; Ermegild, 951 a 985 ⁴²; Wiliolf, 952 a vora 970 ⁴³; Rosend, 928, mor en 977, però té ja successor per renúncia

³⁸ *Episcopologio de Vich*, 1, p. 154.

³⁹ *La reacción metropolitana de Tarragona*, p. 228.

⁴⁰ *Viaje literario*, 6, p. 221.

⁴¹ *España Sagrada*, 19, p. 140; Ballesteros, *Historia de España*, 2, Barcelona, 1920, p. 209.

⁴² *España Sagrada*, 40, p. 142.

⁴³ *España Sagrada*, 22, p. 55.

abans de 969 ⁴⁴; Gonçal, 951 a vora 966 ⁴⁵; Odoari, 952 a 962 ⁴⁶; Domènec, notícies de 958 i 968 essent l'última del seu antecessor de 947 ⁴⁷; Tendemund, notícies de 958 i 960, l'última del seu predecessor en la mateixa Seu és de 921 ⁴⁸; Fredulf, notícies de 962 ⁴⁹.

Aquesta necrologia permetrà de moure's fàcilment dintre la dècada 952 a 962 com a època de convivència dels bisbes susdits i, per tant, com a possible reunió conciliar d'ells a Compostela, si no fos la dificultat suscitada pel P. Fita en interpretar una de les signatures d'un document de l'onze de novembre del 958 ⁵⁰.

Es tracta de la signatura d'un bisbe Didac; el P. Fita suposa que és l'antecessor immediat del bisbe Fredulf en la Seu d'Orense i si això fos cert quedaria limitat l'espai de convivència a 958-962. Però en la signatura del document, Didac es qualifica simplement de bisbe sense dir d'on; no podria ésser Didac d'Oporto, vivent per la mateixa època? Cap element no obliga a creure l'atribució del P. Fita.

3er. *Subscripció del rei Sanxo*. També es veu per la carta que el rei Sanxo fou present al concili; és un element de gran importància per la fixació de la data. Cal seguir per això les incidències del començament del seu regnat. Entre el 30 d'agost i primers de novembre del 956 moria el rei de Lleó, Ordoño III; el succeïx immediatament i sense cap dificultat el seu germà, Sanxo el Gras ⁵¹. Però a principis del 958, una sublevació dels seus súbdits, fomentada i ajudada pel comte de Castella, Fernan González, l'obliga a cercar refugi en la cort navarresa, on domina encara la seva àvia, la reina Tota. Amb ella, després de negociacions portades per l'enviat d'Abderrahman III, el metge i estadista jueu Hasdai, es trasllada a Còrdoba i d'allí emprèn, ajudat dels musulmans, la reconquesta del seu reialme contra Ordoño IV, el gendre de Fernan González. Per l'abril del 959, presa ja Zamora, una gran part del regne reconeixia l'autoritat de Sanxo; la capital, Lleó, fou presa dins la segona meitat del 960, després d'abandonada per Ordoño, refugiat a Astúries ⁵².

Mancava, però, a sotmetre la regió gallega, que no ho fou fins anys

⁴⁴ *España Sagrada*, 18, p. 75.

⁴⁵ *España Sagrada*, 34, p. 256.

⁴⁶ *España Sagrada*, 16, p. 155.

⁴⁷ *España Sagrada*, 14, p. 336.

⁴⁸ *España Sagrada*, 14, p. 285.

⁴⁹ *España Sagrada*, 17, p. 74.

⁵⁰ *España Sagrada*, 18, p. 311.

⁵¹ Fidel Fita, *El monasterio dúplice de Piasca*, en: "Boletín de la Real Academia de la Historia", 34, Madrid, 1899, p. 458 ss.

⁵² Dozy, *Histoire des musulmans d'Espagne*, 3, Leyde, 1861, p. 80 a 90.

més tard ⁵³. Així, cap document ens presenta Sanxo dintre aquesta regió en els primers anys després de represa la corona. En canvi, per la primera època del seu regnat, al bon començament, en 13 de novembre del 956, el veiem fent una donació al bisbe Sisnand de Santiago, donació que subscriu al costat dels bisbes Rosend de Mondoñedo i Gonçal de Lleó i de l'arquebisbe Ermegild de Lugo ⁵⁴, tots ells, donant, donatari i signants, membres del concili de Compostela.

4rt. *Bisbes oposants a Catalunya*. Continua la carta explicant com Cesari en trobar-se de retorn a Catalunya topà amb l'oposició dels bisbes del país; cita Pere, de Barcelona; Arnulf, de Girona; Ató, de Vich; Wisad, d'Urgell; Eimeric, metropolità de Narbona. De tots ells, l'últim que havia pres possessió del càrrec era Ató, que consta ja bisbe en 26 de setembre del 957 ⁵⁵, i el primer en morir fou Arnulf de Girona en 17 d'abril del 970 ⁵⁶.

5nt. *Documents de Santa Cecília*. Els havem ja citats tots; per memòria cal esmentar: el primer, on apareix Cesari titulat d'arquebisbe, del març del 956 ⁵⁷; la consagració de l'església, en 957, que solament l'anomena abat ⁵⁸; i el de 17 abril de 960 ⁵⁹ que, com tots els posteriors, torna a atribuir-li la dignitat arxiepiscopal.

Examinant els elements aportats, cap valor positiu no pot donar-se a les hipòtesis que es facin sobre la forma com fou induït el copista a equivocar la data. Res més perillós que voler refer el procés d'una errada de còpia sense altres elements que la mateixa errada; el dubte subsistirà quasi sempre amb la mateixa força i totes les interpretacions per agudes que siguin tindran un pes semblant.

Aquest és el nostre cas.

Pels bisbes assistents al concili podem moure'ns amb tota versemblança entre les dates extremes de 952-962.

La subscripció de Sanxo és més determinativa, permet escollir els anys 956 i 957; és impossible el 958, difícils els següents, en plena lluita de reconquesta del seu regne en 959 i sense dominar Galícia abans del 962. El fet que en 13 de novembre del 956 el trobem fent una donació al bisbe de Compostela i subscriuint-la al costat dels prelats de Lugo,

⁵³ Ballesteros, *Historia de España*, 2, p. 207-208.

⁵⁴ *España Sagrada*, 19, p. 148.

⁵⁵ Villanueva, *Viaje literario*, 6, p. 152.

⁵⁶ Villanueva, *Viaje literario*, 13, p. 61.

⁵⁷ Vegi's la nota 16.

⁵⁸ Vegi's la nota 11.

⁵⁹ Vegi's la nota 18.

Lleó i Mondoñedó ens inclina a creure que es trobarien tots a Santiago i que molt possiblement aleshores seria celebrat el concili que porta data del 29 del mateix mes; és a dir, que deuria escollir-se el mateix any 956 i creure que els signants de la donació eren les avançades reunides en el lloc designat per a l'assemblea conciliar. Serviria encara aquesta reunió com a finalitat més important i causa directa de la seva convocatòria, per a la solemne consagració reial del nou monarca, cerimònia conservada encara en el regne de Lleó segons l'antiga tradició visigòtica ⁶⁰.

Que entre els bisbes que al retorn de Cesari a Catalunya s'oposaren a reconèixer-li la dignitat metropolitana, sigui citat en la carta Ató de Vich en lloc de Wadamir, qui a començos del 957 presidia encara aquella Seu, no ha d'estranyar ni menys ésser argument de pes per a recular la data conciliar. És possible que Cesari no plantegés immediatament la qüestió; però encara que així ho hagués fet, si es té present que Wadamir moria molt aviat i que en setembre del 957 Ató era ja bisbe i que junt amb els altres citats omplen tota la dècada fins al 970, època en què Cesari escrigué la carta motivada precisament, com veurem, per les pretensions d'Ató, no és d'estranyar que en redactar dita carta Cesari nomeni a Ató malgrat fos encara Wadamir bisbe de Vich, en els primers moments del seu retorn de Galícia.

Més difícil, per no dir impossible, és la conciliació amb els elements proporcionats pels documents de Santa Cecília.

Si el rei Sanxo, com sembla evident pel contingut de la carta, assistí al concili de Compostela que consagrà Cesari, el primer document que dóna a aquest el títol d'arquebisbe no pot ésser dels començos de l'any 956, com és datat, sinó tot al més aviat de l'any següent. Ben imprudent és el sistema de voler alterar les dates documentals per a conciliar esdeveniments obscurs i complicats, però aquí la contradicció és tan clara que hom es veu temptat en constatar-la de negar la bona transmissió del document alludit.

Que quan la consagració de l'església de Santa Cecília en 957, Cesari obri com a simple abat, malgrat hagués estat ja consagrat, no és meravellós si es té en compte l'oposició que al reconeixement del seu nou títol trobà en l'episcopat del país i el fet constatat que només en els documents de caràcter familiar i veïnal li és esmentada la seva pretesa prerrogativa. L'única manera que el bisbe de Vich es prestés a la consagració era prescindint Cesari, pel moment, de les seves pretensions; en l'acte de la consagració la posició de Cesari és ben humil i en canvi el bisbe de Vich exigeix pel present i pel futur l'obediència del monestir

⁶⁰ Ballesteros, *Historia de España*, 2, p. 486.

a la seva autoritat; tot plegat traeix una situació equívoca, com si a Cesari convingués de fer-se perdonar la seva ambició.

En resum, al meu entendre, la data que pel concili de Compostela ofereix el màxim de probabilitats de certesa és la del 29 de novembre del 956. Però les dificultats que s'hi oposen són prou importants perquè resti per ara com a solució merament interrogativa.

El que no admet discussió i és ben definitivament fixat és l'època de redacció de la carta. Caresmar ⁶¹, Flores ⁶² i Villanueva ⁶³ la consideren, amb lleugeresa, adreçada al Papa Joan XII (955-964). No es fixaren que es parla dels bisbes Arnulf, de Girona, i Sisnand, de Compostela, com a difunts. Moncada ⁶⁴, que féu especial atenció a aquesta circumstància pel que respecta al primer, ja fixa Joan XIII i l'any 970 com a destinatari i data.

És la veritat. Sisnand, de Compostela, morí el primer de març del 968, lluitant contra els normands en els camps de Fornelos, a Galícia ⁶⁵, Arnulf, de Girona, lliurava la seva ànima a Déu en 17 d'agost del 970 ⁶⁶. A més Cesari parla d'Ató com a vivent (morí en 22 d'agost del 971) i el to de la carta ens deixa entendre que no havia obtingut encara l'arquebisbat (gener 971).

La carta ha d'ésser, doncs, de la segona meitat del 970. El prevere Galindo, portador de la missiva a Roma, és segurament el monjo d'igual nom que figura entre els de Santa Cecília en un document de 973 ⁶⁷.

Coneguts i analitzats ja els documents que afecten a la qüestió, podem ara intentar de refer tot el procés d'aquesta.

El record de l'antiga organització eclesiàstica visigòtica i baixromana es conservava encara latent a Catalunya, i per tant, viu el sentiment d'interinitat de la situació aleshores actual. Tres obstacles, però, s'oposaven a qualsevol variació: un estat possessor, llarg de vora dos segles, a favor de l'arquebisbe de Narbona; un estat polític, més moral que pràctic, però incrustat encara en la vida social, de dependència envers el regne franc, estat que també afavoria a la autoritat metropolitana narbonesa; el fet que els esdeveniments històrics haguessin trencat i mutilat l'antiga Tarragona, separant políticament les seves diòcesis i que-

⁶¹ *La primícia de la Seu de Tarragona*, p. 69.

⁶² *España Sagrada*, 19, p. 160.

⁶³ *Viaje literario*, 7, p. 170.

⁶⁴ *Episcopologio de Vich*, 1, p. 150.

⁶⁵ Ballesteros, *Historia de España*, 2, p. 209.

⁶⁶ Villanueva, *Viaje literario*, 13, p. 61.

⁶⁷ Vegí's el document citat en la nota 12.

dant-ne encara algunes, entre elles la ciutat mare, en mans dels sarraïns.

En mig d'aquestes desfavorables circumstàncies s'acut a l'ambició personal de Cesari el remoure a son favor el plet de la restauració arxiepiscopal. Com enfocar la qüestió?

Cesari fuig de tot plantejament pràctic albirant de segur les enormes dificultats que han d'oposar-li. No tracta de resoldre el problema com una qüestió d'ordre pràctic o polític ni com un afer de millorament administratiu, sinó d'orientar-lo cap a fonaments legals de caràcter històric; vol reivindicar l'antiga organització provincial, en mala hora ensorrada pels alarbs. Cal, per a això, establir una separació bàsica amb Narbona, que en aquells moments detenta un dret, i el nostre abat la troba fent revivre l'antiga Spania. Aquesta ficció li serà de doble utilitat, ja que a més de marcar la separació amb Narbona li permetrà més tard d'argumentar sobre l'apostolat de Sant Jaume i donar un títol a Compostela per anar allí a rebre la unció i el nomenament.

En la carta es remarca bé aquesta idea motriu des del començament: "...provinciae Terraconae, quae est fundata in Spania"; ja en el precepte que obtingué del rei Lluís en 951 ⁶⁸ s'anomena a Cesari "de Yspania", tal com ell ho havia posat en el borrador presentat en fer la súplica. Vol dir això que en aquesta data tindria ja *in mente* el seu pla compost? És molt probable, com també cal creure que confiaria en la comtessa Richilda per a convertir en realitats les seves esperances, que comptaria amb la influència que ella pogués exercir sobre el seu marit, el comte de Barcelona, i sobre llurs fills, per a aconseguir d'un i altres la pressió necessària a fi que l'episcopat català es sotmetés a les seves pretensions.

La comtessa, però, moria enllà del 955; els seus marmessors, els comtes Borrell i Miró i el bisbe Wilara, en 27 de desembre donen possessió al monestir de Santa Cecília d'una heretat que ella li llegava ⁶⁹. A partir d'aquest moment, Cesari es troba isolat, mancat de lligams protectors en les altes esferes del país.

Fa de mal conjecturar, per falta d'elements, com passaren les coses: si Cesari havia ja emprès el camí cap a Compostela abans de la mort de Richilda o bé si morta aquesta, precisament la manca del seu ajut el portà a bruscara els esdeveniments. El segon cas és el més probable i és de pensar que aprofitaria l'istiu del 956 per a fer el llarg camí.

Més llargues encara que el camí devien ésser les negociacions a em-

⁶⁸ Lauer, *Recueil des actes de Louis IV, roi de France*, núm. 38.

⁶⁹ *España Sagrada*, 43, p. 136; Pare Pasqual, *Monumenta*, 3. Catàleg Ribas, p. 7, ex Arxiu de Montserrat.

pendre a Galícia; calgué convèncer el metropolità de Lugo i el bisbe de Santiago, esperar o provocar la reunió d'un concili. Quin interès podien tenir els bisbes d'aquell país a afavorir les pretensions personals de Cesari? Per la seva persona no cap, però en el joc tots podien sortir guanyant.

Fer reviure l'antiga Spania volia dir per Cesari ésser arquebisbe, dominar religiosament el seu país; per l'arquebisbe de Lugo reivindicar per a la província Galaica que presidia, la successió preponderant de Toledo; pel bisbe de Santiago consagrar el caràcter apostòlic de la seva Seu ⁷⁰; pel rei i pel regne de Lleó afirmar-se una vegada més com a continuadors de la monarquia visigòtica i representants de la seva unitat; per tots una irradiació d'influència a més amples esferes que les actuals. Els interessos es trobaven entre ells concordants.

Pensar, com vol el Pare Caresmar ⁷¹, en el "zelo patriótico" de Cesari, desitjós que "se restituyese a la Provincia tarraconense su legítimo Metropolitano, conforme mandaban los cánones", és d'una innocència desconcertant.

Cotra el que suposa el P. Caresmar, la conducta del concili de Compostela és, en aquest afer, absolutament anticanònica. No és un concili general, en el sentit estatal de la legislació visigòtica, sinó provincial; la prova, que els bisbes de Catalunya no hi són convocats. Cesari no pot ésser arquebisbe: manca l'elecció, manca l'ordenació pels comprovincials, manca la institució papal amb l'atorgament del palli, manca, per fi, la Seu, en poder dels infidels. Els arguments allegats en el concili per l'arquebisbe Ermegild i pel bisbe Wiliolf, no tenen cap valor: que en cada província ha d'ésser ordenat un metropolità; que els prínceps visigots i els concilis de Toledo han prescrit que de comú acord puguem i vulguem proveir el que ens sembli just. Molt bé; però, quina jurisdicció tenia un concili provincial galaic sobre les restes subsistents de la Tarragonesa? Per a reivindicar els drets que corresponguessin a l'antic concili general visigòtic, hauria calgut convocar els bisbes de la Tarragonesa i els de la Narbonesa, i això ni convenia a Cesari ni als galaics, ja que un i altres no podien esperar-ne més que contradicció. Ni convocats hi haurien segurament assistit; ja que, lligats pels esdeveniments històrics al regne franc, és als concilis generals d'aquest regne on regularment acudeixen.

⁷⁰ Fa notar el P. Fita com: "Ya en el año 974, como efecto de la reacción gallega contra la protesta catalana, se titulaba San Rosendo: *apostolice cathedre et sedis Iriensis episcopus commissus* (*España Sagrada*, 19, p. 164), así como en 982 D. Pelayo I: *pastoralem gerens curam sedis apostolice Jacobi* (*España Sagrada*, 19, p. 166)". *La reacción metropolitana de Tarragona*, p. 230.

⁷¹ *La primacia de la Seu de Tarragona*, p. 59.

Cesari, el concili i el rei s'entenen a la perfecció: aquell és elegit, consagrat i proclamat cap de la Tarragonesa; Barcelona, Terrassa, Girona, Empúries, Vich, Urgell, Lleida, Ictosa, Tortosa, Saragossa, Osca, Pamplona, Auca, Calahorra i Tاراçona estaran sota la seva jurisdicció. El rei, amb la subscripció, hi dóna la confirmació de la seva suprema autoritat. Cesari és proveït dels actes en forma i amb aquell tresor de paraules i signatures retorna a Catalunya; som a començaments del 957.

L'arribada al nostre país no degué ésser tan triomfal com la sortida de Compostela. Fa l'efecte que la gent d'aquí es pren l'afer en broma. L'acte de consagració de Santa Cecília de 957 ⁷², si és posterior al concili com jo crec, demostra la inexistència d'una lluita amb l'episcopat, proporcionada a la importància de les pretensions de Cesari. S'infligeix a aquest una humiliació en fer constar com ha anat a suplicar al bisbe de Vich que volgués consagrar-li l'església i se li recorden els deures d'obediència per desil·lusionar-lo dels seus somnis de grandesa.

De totes maneres, un moment o altre devia aprofitar Cesari per a produir els seus drets davant dels bisbes interessats; la carta reporta l'argumentació esgrimida i la contestació de l'arquebisbe i els bisbes degué ésser tan unànime i contundent i les autoritats civils devien assentir-hi amb prou fermesa, perquè s'adormís de seguida la qüestió, reconeixent Cesari la inutilitat de tot esforç. Cap altre record no ens ha estat transmès, llevat de la carta i de la molt posterior citació feta pel comte Berenguer ⁷³, que constati la prolongació i sosteniment de la lluita. Cesari s'acontenta resignat amb ço que els seus veïns, amics i servidors l'honrin amb el títol arxiepiscopal.

Cal insistir sobre la forma com fou plantejada aquí la qüestió entre Cesari d'una part i l'arquebisbe de Narbona i els bisbes de Barcelona, Vich, Girona i Urgell per altra; segons explica la carta, els últims contradigueren la petensió de Cesari al·legant que l'apostolat anomenat d'Espanya i occidental no fou l'apostolat de Sant Jaume, car el dit apòstol vingué aquí essent ja difunt. És curiós aquest argument de la inexistència de l'apostolat de Sant Jaume a Espanya donat pels bisbes catalans, avançant-se de sis segles al cardenal Baroni, en contrastar una tradició tan ferma en el món visigòtic. Cesari els respongué segons la canònica autoritat del concili Nicè i segons el cànon del concili Toledà IV (633). Però aquesta resposta ressonà en buit.

Un nou plantejament de la qüestió metropolitana de Catalunya pro-

⁷² Vegi's el document citat en la nota 11.

⁷³ En 1023. Vegi's el document citat en la nota 6.

mogut a últims del 970 pel comte Borrell a base política, reviscola l'adormit afer de Cesari.

Es veu que la preparació de l'assumpte no fou pas menada amb prou reserva perquè aquest no l'entrelluqués; el comte, el bisbe Ató, de Vich, i Gerbert, el futur papa Silvestre II, havien emprès el viatge cap a Roma en cerca d'una decisió definitiva. Cesari es dona compte de seguida de la importància del moment, i no podent fer també personalment el viatge a Roma, de segur pels perills que comportaria donat el seu caràcter d'oposant al comte i a l'arquebisbe, perills reals, car fins pel bisbe Ató fou tràgic, malgrat els bons costats que el sostenien, es decideix a escriure la cèlebre carta que hem copiat; la seva data, com s'ha demostrat més amunt, no ofereix dubte. Cesari la confia al monjo Galindo perquè la faci arribar a mans del Papa.

No cal subratllar gaire el contingut de la missiva amb tanta veheència i amb una diplomàcia quelcom innocent escrita; en resum, després de planejar els seus drets, el que demana Cesari és que el Papa li trameti el seu consell sobre la manera de comportar-se i en forma que pugui fer-lo efectiu en front dels altres bisbes. Sembla també, entremig d'una transcripció quasi intel·ligible deguda segurament a errors del copista, que sol·licita el palli ⁷⁴. Aquest era el punt essencial per ell; era el que definitivament li mancava per a gaudir de la dignitat arxiepiscopal, ja que no es pot dubtar de la seva qualitat de bisbe després de la consagració, vàlida encara que illegal, feta a Sant Jaume de Galícia.

La confiança que en l'eficàcia de la seva carta tingués Cesari no podia ésser molta; si abans no s'havia dirigit a Roma seria pel convenciment que influències majors que la seva pesarien en l'ànim papal inclinant-lo a decisions contràries. Ara cabia, en últim cas, que la posició de tercer entre Ató i l'arquebisbe de Narbona l'afavorís; esperança remota, que Cesari no desprecià, però que fou vana.

No ha quedat cap rastre d'una contestació papal escrita a les seves súpliques; segurament aquesta contestació no existí. El monjo Galindo, de retorn, devia explicar-li les incidències i el fracàs final de les gestions fetes. Tampoc no devia trigar gaire a assabentar-se, per la resso-

⁷⁴ Al·ludeixo a la frase: "ut vestrum consilium et vestris gamulas michi transmittere faciatis". El text transmès per Baluze posa "...et vestras gramatas...". El P. Caresmar, *La primacia de la Seu de Tarragona*, p. 69, la comenta així: "Con ella pide su consejo y que por el mismo (Galindo) le envíe sus gramatas, por las que entiendo quería decir el Palio Arzobispal, pues según Ducange in Glosar, verb. Grames, esta voz y la de Grammata, significa cierta línea o cinta; a veces se toma por cierto género de vestido o por cierto adorno de vestido; como en efecto lo es el Palio Arzobispal, que baja desde los hombros hasta el pecho."

nància de les butlles arribades, del triomf d'Ató i del ràpid capgirament a favor de Narbona amb l'assassinat d'aquest últim.

El P. Fita no arriba a conformar-se amb el fracàs de Cesari: "No le rechazó Juan XIII como a farsante ambicioso, o cabeza destornillada y débil; sino que estimando por válida su consagración, le dejó el honor, aunque no la jurisdicción de arzobispo; siéndole confirmadas, poco después, por Benedicto VI, a título de *abad exento* e inmediato súbdito de la Santa Sede, las posesiones de su abadía de Santa Cecilia de Montserrat y de San Pedro de Portella." ⁷⁵ Això atribuït a Joan XIII és pura fantasia; no cal dir que cap prova no acompanya l'asserció del P. Fita.

La confirmació per Benet VI no és tal confirmació; és una butlla publicada per primera vegada per Baluze, atribuint-la al 971 ⁷⁶. Jaffé, qui la data a 16 de desembre 972-974, la qualifica d'espúria ⁷⁷.

Ben recentment, el savi alemany Kehr, amb la seva autoritat incontestada en la matèria, s'ha ocupat a fons d'aquesta butlla publicant-la en els seus *Papsturkunden in Katalanien*, precedida d'un documentat estudi sobre la seva autenticitat ⁷⁸.

La conclusió de Kehr és que es tracta no d'un document falsificat sinó simplement interpolat. Les interpolacions afecten l'adreça i la data: en l'adreça ha estat substituït al veritable nom del destinatari el de Cesari; en la data ha estat afegit l'any de l'Encarnació 948 i la subscripció de Benet papa allà on diria "Bene valete". Però la butlla autèntica existia, era un privilegi d'exempció donat en 16 de desembre de 1016 a Santa Cecília pel Papa Benet VIII qui al mateix dia lliurava dues butlles més pels monestirs veïns de Sant Benet de Bages i Sant Pere de la Portella amb idèntic escatocol ⁷⁹.

Cap als segles XI-XII, moguts els monjos de Santa Cecília pel record encara viu i prestigiós de l'abat fundador Cesari, l'arquebisbe, se'ls ocorregué la substitució del nom en l'adreça, i l'afegitó de la data de 948 a fi d'adaptar el document a la cronologia del nou destinatari. Operació que repetien, sense, però, afegir data nova, en la butlla de la Portella.

Aquestes són les conclusions que amb pròdiga argumentació sosté Kehr.

⁷⁵ *La reacción metropolitana de Tarragona*, p. 216.

⁷⁶ *Marca Hispanica*, ap. III.

⁷⁷ *Regesta Pontificum Romanorum*, I, Lipsiae, 1885, n.º 3774.

⁷⁸ Paul Kehr, *Papsturkunden in Spanien vorarbeiten zur Hispania Pontificia, I Katalanien*, Berlin, 1926, p. 249 ss.

⁷⁹ Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, publica totes aquestes butlles; la de Santa Cecília, al n.º 4; la de la Portella, al n.º 5; la de Sant Benet de Bages, al n.º 6.

No sabriem conformar-nos amb aquesta enginyosa explicació després d'haver curosament repassat tots els aspectes de l'interessant problema. Estem més aviat convençuts que ens trobem davant d'una falsificació total, que cap Papa té res a veure amb la butlla de Santa Cecília, fabricada de cap a peus pels monjos del monestir a la major utilitat d'aquest.

Tornem a examinar, després de Kehr, totes les dades de la qüestió. Cal, per això, analitzar conjuntament dues butlles, aquesta de Santa Cecília (J. L. + 3774)⁸⁰ i la de Benet VIII a la Portella (J. L. + 3775), totes dues qualificades d'espúries per Jaffé-Loewenfeld en atribuir-les al Papa Benet VI.

Tradició manuscrita. De la butlla de Santa Cecília no queda avui més que una còpia manuscrita del XVII a la Biblioteca nacional de París⁸¹, derivada d'altra còpia perduda, del 1651, de l'Arxiu de Montserrat. D'aquella es serví Baluze per a publicar-la en l'Apèndix de la *Marca Hispanica*⁸², i d'aquesta publicació deriven totes les altres fetes del mateix document.

El P. Pasqual⁸³, després d'una còpia de la butlla de la Portella, diu, referint-se a la present i a l'Arxiu de Montserrat: "Se hallan dos copias antiguas de otra bula de Benedicto Papa dirigida a Cesario Abad muy diferentes de la que precede... el Cancelario es el mismo y el día y la indicación también; pero añade: Anno ab Incarnatione Christi DCCCCXLVIII." Aquestes còpies són perdudes com tot l'Arxiu de Montserrat.

També és perdut el pretès original que fou presentat pels monjos en 1220 en plet contra el bisbe Guillem, de Vich, davant de l'arquebisbe Sparreg, de Tarragona, sobre subjecció del monestir a la Seu d'aquell⁸⁴. L'original fou aleshores qualificat de fals i la sentència d'acord amb aquesta qualificació fou contrària a Santa Cecília.

Amb tants pocs elements és difícil de fer apreciacions; noti's, però, que el P. Pasqual no parla de cap esmena, afegidura ni raspat en les còpies que ell veié, que aquestes semblen concordar en tot amb el pretès original presentat en 1220, a jutjar per l'anàlisi que en fa el bisbe de Vich, i que del dit anàlisi pot deduir-se que no existiren tals ras-

⁸⁰ Seguim la norma constant de citació de les butlles referint-les a la numeració donada per Jaffé i Loewenfeld en els seus *Regesta*, citats en la nota 77.

⁸¹ Col. Baluze, 107, f. 309.

⁸² *Marca Hispanica*, ap. 111.

⁸³ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, Catàleg Ribas, p. 78.

⁸⁴ Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, p. 250.

pat, afegidures ni esmenes, que del contrari no haurien escapat a la severa crítica que el bisbe féu del document.

La butlla de la Portella fou conservada en original a l'Arxiu de Montserrat on la veié el P. Pasqual qui ens n'ha conservat una còpia ⁸⁵. Altra còpia del XII, procedent de l'Arxiu de la Portella, es troba avui a l'Arxiu episcopal de Solsona; d'aquesta deriva una del P. Caresmar ⁸⁶, altra de la Col·lecció Moreau, a la Biblioteca nacional de París ⁸⁷, i una tercera del XVI al mateix Arxiu episcopal de Solsona. La diferència important que presenten les dues còpies típiques, la del P. Pasqual i la del XII de Solsona, és aquesta: mentre el destinatari de la primera és Cesari, abat del cenobi de Santa Cecília de Montserrat, el de la segona és Cesari abat de Portella.

Sobre aquesta diferència, sobre tota l'adreça, recau el problema essencial d'aquesta butlla. L'original que, com hem dit, era a Montserrat, apareixia raspat; el P. Pasqual diu: ⁸⁸ "Esta Butlla es original, empero no s'expedi per lo monastir de Santa Cecília, puig en lo lloch ahont s'anomena lo Monastir està borrat y sobre està posat de lletra diferent "S. Cecilie Montisserrati". Encara el mateix P. Pasqual en una carta dirigida en 1787 a D. Josep Vega ⁸⁹ dona més detalls; diu: "Baluzio no tuvo noticia de que esa bula no fué dirigida a nuestro Cesario, ni expedida a favor de su monasterio de Santa Cecilia de Monserrate, sino de otro muy diferente de él. Yo la he visto original en el Archivo del monasterio actual de Nuestra Señora entre los monumentos de aquel Monasterio de Santa Cecilia unido a éste; y advertí que el nombre del Monasterio, cuyas posesiones y privilegios confirmaba el Papa, está borrado en el contexto, de tal manera que no puede percibirse que tal era; y sobre el borrado está puesto, de letra diferente, aunque antigua "sancte Cecilie Montisserrati", y yo aseguro que no cabían estos tres términos donde les correspondía estar, según el tenor de la letra."

Semblaria, doncs, que l'original no era adreçat ni a Cesari ni a Santa Cecília, ambdues indicacions sobreposades posteriorment a les primitives del document, després de raspades aquestes. La còpia de Solsona confirma el fet; si és veritat que posa el nom de Cesari, diu el Dr. Rius, qui l'ha examinada i col·lacionada per a Kehr, que també aquí es tracta d'un sobreposat a una raspadura. En lloc de Santa Cecília de Mont-

⁸⁵ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, p. 78.

⁸⁶ Arxiu dels franciscans de Balaguer: Caresmar, *Instrumenta varia*, p. 312.

⁸⁷ Aquesta còpia és la que serví per a publicar el document en els *Analecta juris pontificii*, 10, p. 313, n.º 6.

⁸⁸ Pare Pasqual, *Monumenta*, 3, p. 7.

⁸⁹ Pare Pasqual, *Monumenta*, 11, p. 298.

serrat diu "cenobi de Portella". Això i el trobar-se la còpia del XII en l'Arxiu d'aquest monestir és el que fa creure que ell seria el veritable destinatari del document. El nom de l'abat que el regia quan aquest fou expedit el desconeixem; el nom que aleshores portava el monestir era el de Sant Pere de Frontanya, "Sancti Petri Frontanianensis" o "de Fronteniano"⁹⁰. Seria també sobreposat el "de Portella", com insinua Kehr, i hauria simplement dit l'original "cenobii sancti Petri" com la butlla germana de Sant Benet de Bages diu "cenobii sanctorum Benedicti et Valentini"?

De totes maneres es pot concloure, com ho fa Kehr, que la butlla és un document autèntic lliurat en 16 de desembre de 1016 pel Papa Benet VIII; que el destinatari no fou un abat Cesari ni el monestir de Santa Cecília de Montserrat, ambdues equivocacions filles d'interpolació; que probablement fou el monestir de la Portella, però que ni aquest nom deuria figurar primitivament en l'original sinó que hi havia estat posat després, quan ja era d'ús comú, a fi de caracteritzar millor el document.

Redacció i contingut. Kehr fa notar en l'anàlisi de la butlla de Santa Cecília que el seu text es correspon en quasi totes les frases amb el de les butlles de Joan XV per Sant Pere de Rodes (JL. 3838) i de Joan XVIII per Sant Cugat del Vallès (JL. 3956) sense que sigui copiat—diu—d'un ni d'altre. La fórmula de sanció és la usada en les butlles de Benet VIII per a la Portella i Bages; la subscripció és igual que en aquestes dues i semblant a la de Sant Joan de les Abadesses. Totes aquestes semblances i identitats són certes; però hi ha més i és que, contra el que creu ell, són filles de còpia literal. Dissentim, doncs, sobre com foren originades. Ell les suposa obra del canceller de la cúria romana, el diaca Pere, qui havia redactat les butlles de la Portella, Bages i la nostra de Santa Cecília i datat la de Sant Joan. Nosaltres, constatant identitats encara majors del nostre document amb algun d'aquells i amb d'altres, creiem que la cúria romana fou estrangera en absolut a la redacció del primer.

Posem a continuació un paral·lel entre la pretesa butlla de Santa Cecília, la de Benet VIII a la Portella i la de Silvestre II a Sant Cugat⁹¹, on es marquen en cursiva els fragments del primer document que no tenen correspondència en cap dels altres dos. Després farem l'anàlisi de la comparació.

⁹⁰ Villanueva, *Viaje literario*, 8, p. 112.

⁹¹ Per a les dues primeres usem el text donat per Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, núms. 4 i 5 respectivament; per a la de Sant Cugat el text conservat en el *Cartoral*, f. 1, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Benet VIII a Sant Pere
de la Portella, any 1016

Falsificació de Santa Ce-
cília de Montserrat

Silvestre II a Sant Cugat
del Vallès, any 1002

Benedictus episcopus ser-
vus servorum Dei. (Cesa-
rio) abbati venerabilis ce-
nobii (de Portella) ⁹² ...
... et cuncte
tue congregationi succes-
soribusque tuis perpetuam
in Domino salutem ...

Benedictus episcopus ser-
vus servorum Dei. Caesa-
rio abbati venerabilis coe-
nobii sanctae Caeciliae
Montiserrati et cunctae
tuae congregationi succes-
soribusque tuis perpetuam
in Domino salutem Quo-
niam concedenda sunt quae
rationabilibus desideriis
pertinere noscuntur, nostra
apostolica auctoritas ad ro-
borandam piam fidelium
devotionem in praestandis
privilegiis debet minime
abnegari. Igitur excellen-
tia tua et laudabilis man-
suetudo postulavit a nobis,
quatenus apostolica aucto-
ritate per hoc privilegium
conderemus et confirma-
remus tibi tuisque successo-
ribus in perpetuum supra-
dictum monasterium cum
omnibus suis adjacentiis et
pertinentiis, cum finibus
terminisque suis. Et ideo
tuis piis desideriis faven-
tes, nostra apostolica auc-
toritate decernimus id ip-
sum praefatum sanctae
Caeciliae monasterium cum
omnibus suis amodo tibi
tuisque [successoribus] ⁹³
in finem seculi, ut nullius
alterius juri et ditioni sub-
mittatur, nisi sub tua tuo-
rumque successorum in-
perpetuum. Confirmamus
namque tibi ac successori-
bus tuis praedictum mo-
nasterium cum suis termi-
nis et adjacentiis et cum
omnibus, quae inferius
continentur, ita sane ut nul-
lus rex archiepiscopus epis-
copus comes vel vicecomes
seu aliqua magna parva-
que persona sub jure et
dominio suo praedictum
monasterium mittere au-
deat et non habeat po-

... Quo-
niam concedenda sunt quae
rationabilibus desideriis
pertinere noscuntur, nostri
apostolatus auctoritas ad ro-
borandam [piam] fidelium
devotionem in prestandis
privilegiis debet minime
abnegari. Igitur excellen-
tia tua et laudabilis man-
suetudo postulavit a nobis,
quatenus apostolica aucto-
ritate per hoc privilegium
concederemus et confirma-
remus tibi tuisque successo-
ribus in perpetuum supra-
dictum monasterium cum
omnibus suis adjacentiis et
pertinentiis, cum finibus
terminisque suis. Et ideo
tuis piis desideriis faven-
tes, nostra apostolica auc-
toritate decernimus id ip-
sum praefatum sancti Cu-
cuphatis martyris monaste-
rium cum omnia sua amo-
do et usque ...
in finem seculi, ut nullius
alterius [juri et ditioni] sub-
mittatur, nisi sub tua tuo-
rumque successorum in
perpetuum. Confirmamus
namque tibi et successori-
bus tuis praedictum mo-
nasterium cum his termi-
nis et adjacentiis suis et
cum omnibus, quae inferius
continentur ...

... ita sane ut nul-
lus rex archiepiscopus epis-
copus comes vel vicecomes
seu aliqua magna parva-
que persona sub jure et
dominio suo praedictum
monasterium mittere au-
deat ...

⁹² Els () al "de Portella" els he posat jo creient que primitivament l'original diria "sancti Petri".

⁹³ És probable que la falsificació diria "et usque" com el document d'on co-
piava i solament una mala lectura donaria "tibi tuisque" en la còpia; Kehr hi afegia
restituunt [successoribus] a fi de donar una mica de sentit a la falta.

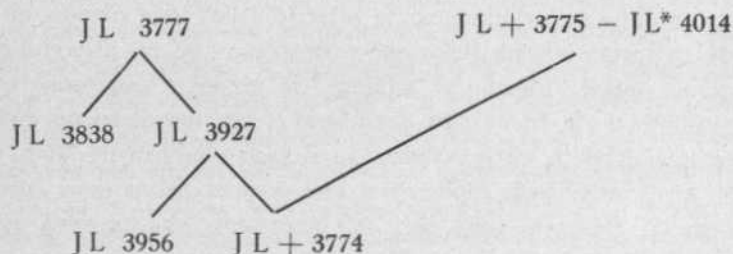
testatem vel licentiam inalienare eundem locum vel sub alterius monasterii dominatione submittere, sed semper liberum et solidum retineat suae ac Romanae ecclesiae potestati, et nullus mortalium, qui ibi sunt modo vel erunt, invadere vel usurpare praesumat aut fratres ibidem servientes inquietare ... et nullus mortalium, qui ibi sunt modo vel erunt, invadere vel usurpare praesumat aut fratres ibidem servientes inquietare, ita ut nullus unquam regum, nullus episcoporum nullus que hominum in quolibet ordine et ministerio constitutus audeat moleste causis ejusdem monasterii incumbere nec homines illorum per ullam causam distringere. Et ipsum monasterium, villas et alodes, decimas et primitias, quas dudum habuit et inantea adquisierit et ecclesias cum omnibus earum pertinentiis, ut superius legitur, in perpetuum per hujus modi privilegii seriem stabilimus tibi tuisque successoribus detinendum ac Dei cum timore regendum et dispensandum. Et haec omnia, ut supra jussimus, tota in perpetuum persistant. Statuentes apostolica censura sub divini iudicii obtestatione et anathematis interdictione, ut nullus unquam nostrorum successorum pontificum praesumat aliquam vim aut invasionem in rebus ipsius monasterii facere. Post obitum vero abbatis nemo ibi abbatem constituat, nisi quem consensus et voluntas communis fratrum ex ipsa congregatione elegerit secundum Dei timorem et sancti Benedicti regulam, si ibi dignus inventus fuerit; nullumque praemium sive donum pro consecratione illius [aliquis] accipere [contendat]. Et si eum gratis episcopus ordinare noluerit, ad cuius diocesim ipse pertinet locus, vel a nostra matre ecclesia Romanam ... ita ut nullus unquam regum nullus episcoporum nullus que hominum in quolibet ordine et ministerio constitutus audeat moleste causis ejusdem monasterii incumbere nec homines illorum per ullam causam distringere. ... ipsum monasterium, villas et alodes, decimas et primitias, que dudum habuit ... et ecclesias cum omnibus eorum pertinentiis, ut superius legitur, in perpetuum per hujus ... privilegii series stabilimus tibi tuisque successoribus detinendum et Dei cum timore regendum et dispensandum. Et hec omnia, ut supra jussimus, tota in perpetuum persistant. Statuentes apostolica censura sub divini iudicii obtestatione et anathematis interdictione, ut nullis unquam nostrorum successorum pontificum presumant aliquid vim aut invasionem in rebus ipsius monasterii facere. Post obitum vero abbatis nemo ibi abbatem constituat, nisi quem consensus et comunis voluntas fratrum ex ipsa congregatione elegerit secundum Deum et sancti Benedicti regulam, si ibi dignus inventus fuerit; nullumque premium sive donum pro consecratione illius aliquis accipere contendat. Et si eum gratis episcopus ordinare noluerit, ad cuius diocesim ipse pertinet locus, vel a nostra Romana matre ec-

... Qui vero custos et ob-
servator hujus nostri pri-
vilegii fuerit, gratia om-
nipotentis Dei et apostolo-
rum principis nostraque ...
... benedictione
fruat. Qui vero, quod
non optamus, contemptor
et transgressor hujus nos-
tri privilegii fuerit, iram
omnipotentis Dei incurrat
et ...
nostra apostolica auctori-
tate, quosque digne satis-
fecerit, excommunicatus
maneant et a sanctae ecclesie
collegio sequestratus et
sit sociatus illis, qui dixe-
runt domino Deo: "Recede
a nobis, scientiam viarum
tuarum nolumus" ...
...
mana vel a quocunque vo-
luerit episcopo per nostram
auctoritatem libere ordi-
netur. Qui vero custos et ob-
servator hujus nostri pri-
vilegii fuerit, gratiae om-
nipotentis Dei et apostolo-
rum Petri et Pauli parti-
ceps nostra benedictione
fruat. Qui vero, quod
non optamus, contemptor
et transgressor hujus nos-
tri privilegii fuerit, iram
omnipotentis Dei incurrat
et a corpore et sanguine
Christi extraneus fiat et a
nostra apostolica auctori-
tate, quosque digne satis-
fecerit, excommunicatus
maneant, a sanctae ecclesie
collegio sequestratus, so-
ciatus illis, qui dixerunt
domino Deo: "Recede a
nobis, scientiam viarum
tuarum nolumus" et ana-
thematis vinculo innodatus
cum diabolo et omnibus
impiis aeterni incendii ba-
tratro deputetur.

Scriptum per manus Pe-
tri diaconi sanctae Roma-
ne ecclesie et cancellarii
sacri palatii, in mense de-
cembrio, die XVI, ...
...
indictione XV.
+ Bene valete ss.

Scriptum per manus Pe-
tri diaconi sanctae Roma-
nae ecclesie et cancellarii
sacri palatii, in mense de-
cembrio, die XVI, anno ab
incarnatione Christi nona-
gesimo quadagesimo octa-
vo, indictione XV.
+ Benedictus papa.

Es veu clar de primer cop d'ull que el document de Santa Cecília no és més que la juxtaposició dels altres dos amb alguns afegitons característics. El quadro de derivació podria establir-se així:

correspondent:

- { JL+3775 = Benet VIII a la Portella en 1016 (Kehr. *Papsturkunden*, n.º 5).
{ JL* 4014 = Benet VIII a Sant Benet de Bages en 1016 (Kehr, *Papsturkunden*, n.º 6).

- { J L 3777 = Benet VI a Sant Pere de Rodes en 974 (*Marca Hispanica*, ap. 117).
 { J L 3838 = Joan XV a Sant Pere de Rodes en 990 (*Marca Hispanica*, ap. 140).
 { J L 3927 = Silvestre II a Sant Cugat del Vallès en 1002 (Cartoral, f. 1;
 Arx. Cor. Aragó).
 { J L 3956 = Joan XVIII a Sant Cugat del Vallès en 1007 (Cartoral, f. 4;
 Arx. Cor. Aragó).
 J L 3774 = Pretesa butlla a Santa Cecília (Kehr, *Papsturkunden*, n.º 4).

Del primer grup, que comprèn dues butlles germanes, és evident que fou la de la Portella l'aprofitada, les diferències de text essent prou essencials per a no deixar lloc al dubte. El segon grup pot filiar-se com ho hem fet, després d'un acurat estudi de les variants. No crec que els successius aprofitaments hagin estat obra directa de la cúria papal; més aviat cal pensar que el recaptador de Sant Pere de Rodes presentà a Joan XV l'anterior privilegi de Benet VI i que així serví aquest de borrador per l'altre. També el recaptador de Sant Cugat portaria a la cúria de Silvestre II una còpia o l'original de la butlla primera de Rodes com a model dels seus desitjos, com a Joan XVIII li seria presentat el text de la de Silvestre II. Ja fa notar Kehr ⁹⁴ que la iniciativa de totes aquestes concessions partia en aquesta època més dels interessats del país que de la cúria romana.

El mateix estudi de les variants permet de fixar la butlla de Silvestre II per a Sant Cugat, d'entre les del seu grup, com al document aprofitat per a la redacció de la de Santa Cecília.

Dels petits fragments que no deriven de la juxtaposició dels dos documents collacionats només el més llarg té importància i significació, els altres o són variants mínimes o bé torns de frase retrobables, per cert ben sovint, en els documents del nostre país.

El més llarg: "et non habeant potestatem vel licentiam inalienare cundem locum vel sub alterius monasterii dominatione submittere, sed semper liberum et solidum retineat suae ae Romanae ecclesiae potestati", sona malament dintre el conjunt del text, tant pel fons com per la forma. Falla gramaticalment i jurídicament; la sujecció a l'església romana hi és consignada en forma insòlita sense que correspongui en res al contingut del document; aquell "liberum et solidum" té un sabor tan català que fa posar instintivament en guàrdia quan hom el veu inserit en un document suposat eixit de la cúria romana. Ja el bisbe Guillem de Vich, en 1220, amb una clarividència diplomàtica que sorprèn per la seva època, poava en aquest fragment gran part dels arguments que esgrimia contra l'autenticitat de la butlla ⁹⁵.

⁹⁴ Kehr, *Das Papsttum und der katalanische Principat bis zur vereinigung mit Aragon*, Berlin, 1926; p. 11.

⁹⁵ Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, p. 250.

La juxtaposició de butlles que donà lloc a la nostra, tampoc no és una obra d'art diplomàtic que pogués justificar aquelles paraules de Kehr: "kein Fälscher würde eine so kunstvolle Komposition aus verschiedenen Urkunden zu Stande gebracht haben"⁹⁶. No crec que a la cúria romana es donessin gaires casos de repetició en un mateix document i amb poc interval de fórmules semblants: "ita ut nullus unquam regum, nullus episcoporum...", "ita sane ut nullus rex, archiepiscopus, episcopus..." com ens dóna la suma de les dues butlles en el document que analitzem. Tampoc no crec que sigui un model de redacció de dir: "...cum suis terminis et adacentiis et cum omnibus quae inferuis continentur", i "...cum omnibus eorum pertinentiis, ut superius legitur", quan ni a sota ni a sobre han estat posats els béns, pertinences ni termes. Aquestes paraules esqueien en la butlla de Silvestre II on entremig de les dues frases s'inclouïa la lletania de les possessions cenobials; el redactor de la butlla de Santa Cecília no s'acredità pas de molt mirat quan les copià prescindint del seu sentit.

Totes aquestes consideracions sobre la redacció i contingut ens decanten a pensar no en la cúria romana de Benet VIII sinó en les inexpertes mans dels monjos de Santa Cecília com a compaginadors de la pretesa butlla.

Conclusions. La tradició manuscrita marca una separació absoluta entre el cas de la butlla de Santa Cecília i el de la Portella. De la primera només una vegada és esmentat l'original, quan en 1220 el bisbe de Vich el comenta; aleshores és taxat amb raó de fals; el segell que l'acompanya té tots els caràcters d'apòcrif. Fals original i còpies convenen plenament en tot el contingut: en l'adreça amb el nom de Cesari, en la subscripció del canceller Pere incompatible amb l'època en què visqué aquell abat; en la doble data de la indicació XV i l'any 948, contradictòries entre si i l'última amb l'existència d'un Papa Benet lliurador.

Resoldre totes aquestes anomalies atribuint-les a interpolacions i substitucions de les quals no tenim cap indici i que són contràries a la presumpció que deriva de la uniformitat de la tradició manuscrita, és una suposició massa arriscada. I, encara, la resta del document presentés un caràcter d'autenticitat inatacable; però, creiem haver demostrat prou cumplidament que tampoc per aquest cantó no té aguant la teoria de Kehr.

El cas de la butlla de la Portella és enterament distint. Aquí l'original ha estat vist, s'han observat les substitucions i raspadures, la tradició manuscrita no és uniforme, el text en la resta és intatxable. Aquí les conclusions de Kehr no semblen poder ésser contradites.

⁹⁶ Kehr, *Papsturkunden in Katalanien*, p. 251.

Admès, doncs, que la pretesa butlla de Santa Cecília fou fabricada tal com ens l'ha transmesa la còpia de Baluze pels monjos del monestir, cal inquirir en quines circumstàncies la falsificació tingué lloc.

Posem primer el problema cronològic. La data extrema per antiguitat és la de 1016, o sigui la de la butlla de la Portella que fou aprofitada per a la redacció. Per altra part, sabem que en 1220 el fals original de la butlla era aportat al plet amb la Seu de Vich; però, en el P. Pasqual, es parla ja d'una còpia del segle XII, ço que indicaria un origen quelcom anterior.

Mancats de major precisió en aquest sentit, examinem les vicissituds per les quals passà el monestir durant aquest temps i que puguin aclarir-nos la qüestió.

Pel contingut del document de consagració de Santa Cecília en 957 ja coneixem com des dels seus orígens el monestir quedava sotmès a l'autoritat episcopal de Vich, encara que amb plena propietat dels seus béns ⁹⁷. Fou a precés del bisbe Oliva, de Vich, que el comte Berenguer Ramon I, en ocasió de trobar-se a Ripoll, reconegué com a bons els documents presentats pels monjos, pels quals s'acreditava com el comte Wifred havia fet donació del Montserrat, després de prendre'l de mans dels agarens, a aquell cenobi, donació dintre la qual era comprès l'alou i l'església de Santa Cecília; com el comte Sunyer havia confirmat la donació i com aquesta havia estat ferma fins al temps de Cesari, al qual la comtessa Richilda, muller del dit Sunyer, donà tot el dit alou sottraient-lo de la potestat i domini de Ripoll; Berenguer Ramon volent fer justícia de conformitat amb els títols presentats, confirmava al monestir de Ripoll el domini sobre el cenobi de Santa Cecília amb els seus béns ⁹⁸. L'eficàcia pràctica de la donació de Berenguer la ignorem. De totes maneres, en 1097 Ramon Berenguer III reconeixia i confirmava la donació que ja el seu pare Ramon Berenguer II (1076-1082) havia fet al monestir de Sant Cugat del de Santa Cecília ⁹⁹. I d'acord amb això, la butlla que Urbà II donà en 1099 al primer, inclou el segon amb totes les seves pertinences entre la llista de béns de Sant Cugat ¹⁰⁰.

De la mateixa manera que abans els monjos de Santa Cecília devien moure's per a desprendre's de Ripoll, ara ho farien per Sant Cugat: en 1103 obtenien que Ramon Berenguer atorgués altre document, d'acord amb el bisbe Arnau, de Vich, on es retornava la total llibertat i inde-

⁹⁷ Document citat en la nota 11.

⁹⁸ Document citat en la nota 6.

⁹⁹ Arxiu de la Corona d'Aragó: document n.º 19 del *Cartoral de Sant Cugat*, f. 12.

¹⁰⁰ Arxiu de la Corona d'Aragó: document n.º 7 del *Cartoral de Sant Cugat* f. 7.

pendència a llur monestir ¹⁰¹. Els de Sant Cugat no es conformaren fàcilment i la disputa prengué caràcter judicial: un document del 1108 ens l'explica així ¹⁰²:

"Pateat cunctis, qualiter sit orta contentio inter domnum abbatem Rodlandum Sancti Cucuphatis et monachos Sanctae Seciliae Montisserrati, de eodem monasterio Sanctae Ceciliae. Monachi namque praedicti Sanctae Ceciliae monasterii dicebant idem monasterium non debere esse juris monasterii Beati Cucuphatis, propter regalia et quasdam quas proferebant voces. Ad haec respondebant idem Sancti Cucuphatis abbas, idem monasterium Sanctae Ceciliae adquisisse per privilegia Romana et donationes comitum Barchinonensium ejusdem loci Sanctae Ceciliae fundatorum et tenuisse per longum tempus, constituendo ibi priorem vel abbatem, et regulariter ordinando. His vero altercantibus, interveniens domnus Arnallus Ausonensis episcopus et clerici ejus, ad cujus diocesim praefatus pertinet locus, convocato doumo Barchinonensi episcopo Raimundo et clericis ejus, egit inter eos placitum apud Matam de Pera, multis circum astantibus viris nobiles. In quorum praesentia prolatae sunt voces ab utrisque partibus. Oisis autem hisdem vocibus et bene ad liquidum exquisitis, canonice judicaverunt ipsi episcopi electi iudices, cum Ollegario Sancti Adriani priore, sepedictum Sanctae Ceciliae monasterium debere esse proprium alodium Sancti Cucuphatis, secundum privilegium quod papa Urbanus Beato Cucuphati ex eodem monasterio contulit et largitionem comitum Barchinonensium, salva reverentia sedis Beati Petri et episcoporum ejus. Landato itaque ab utrisque partibus iudicio, et facta inter eos concordia ego Arnallus Dei gratia Ausonensis episcopus, cum consilio nostrorum clericorum, laudo et confirmo idem monasterium Sanctae Ceciliae Beato Cucuphati, salva in omnibus reverentia nostrae ecclesiae, nostrorumque successorum pontificum. Actum est hoc. XVI. kalendas augusti, anno. XLVIII. regnante rege Philippo." (Segueixen les signatures.)

Encara en 1134 el bisbe Ramon, de Vich, confirmava la donació del seu antecessor Arnau a favor de Sant Cugat, amb la condició que Santa Cecília no romangués sense abat; l'elecció d'aquest hauria de fer-se amb consell i voluntat de l'abat de Sant Cugat i l'electe fóra presentat al bisbe de Vich qui hauria d'acceptar-lo i confirmar-lo a menys que per

¹⁰¹ Villanueva, *Viaje literario*, 6, p. 220.

¹⁰² Arxiu de la Corona d'Aragó: document n.º 20 del *Cartoral de Sant Cugat*, f. 12; publicat per Villanueva, *Viaje literario*, 6, ap. 41.

motius criminosos l'hagués de repel·lir; salvant sempre tots els drets pontificals de la Seu d'Ausona ¹⁰³.

No obstant i això, nou anys més tard, en 1143, el mateix bisbe Ramon, junt amb el capítol catedral, donaven a Santa Cecília i al seu abat Guillem l'església de Marganell, el patronat de la qual mantingué aquella abadia quan menys fins per tot el segle XIV ¹⁰⁴. Això faria pensar que possiblement s'havia deslligat altre cop de Sant Cugat. El plet de 1220, que tant hem fet esment, sostingut pel representant de l'abat de Santa Cecília contra el bisbe de Vich sobre la dependència del monestir envers l'autoritat diocesana, i que fou fallat a favor de l'última, també dona a creure que el lligam amb Sant Cugat era ja trencat.

Crida l'atenció en totes aquestes lluites que Santa Cecília sostingué per a la seva independència, que fins a l'últim moment, o sigui en el procés de 1220, no surti a rel·luir la butlla de Benet. Això és la demostració que bona ni falsa no existia encara; en el plet de 1108, que a posta hem copiat, els monjos de Santa Cecília es reclamaven del precepte reial—alusió al lliurat per Lluís d'Ultramar en 951—i en canvi l'abat de Sant Cugat hi oposava les donacions dels comtes de Barcelona i la butlla del Papa Urbà. Som en una època en què el crèdit dels reis francs ja s'havia post, mentre cada dia lluita més esplendorosa la influència papal; el plet, en consonància amb les circumstàncies del temps, s'inclinà a favor del document papal i dels seus posseïdors.

Això deuria obrir els ulls als monjos de Santa Cecília; fins aleshores el joc havia consistit a saber captar-se la voluntat dels comtes de Barcelona per arrencar-los documents contradictoris; ara s'imposaven altres normes de justícia i calia adaptar-s'hi. Ells no tenien una butlla, potser guardaven el record d'haver-ne tingut una que s'hauria perdut ¹⁰⁵, i intentaren crear-la; com fer-ho? De les estretes relacions que forçadament mantenien amb Sant Cugat haurien pogut adquirir el coneixement, àdhuc la còpia, de les precioses butlles que aquell monestir

¹⁰³ Arxiu de la Corona d'Aragó: document n.º 21 del *Cartoral de Sant Cugat*, f. 13.

¹⁰⁴ Villanueva, *Viaje literario*, 6, p. 229.

¹⁰⁵ En l'acta de consagració de l'any 957 el bisbe de Vich concedeix a l'església monacal els béns "que ibidem conlata sunt ad papam Romanum vel a rege Franchorum, principiis nostris regionibus". Document citat en la nota 11. És quasi segur que feia referència a la mateixa butlla l'abat Bonfill, en 1026, en parlar d'un "privilegium Romani antistitis". Document citat per Kehr, *Papsturkunden*, p. 253. Com que aquella butlla havia d'ésser anterior al 957 hem de pensar que fóra donada per Agapet II i seria germana de les obtingudes per Montolieu (948), Cuxó (950), Ripoll (951) i Urgell (951). Tingui's present que també en 951 foren fetes per Cesari les gestions que li obtingueren el precepte reial franc. Vegi's nota 7.

posseïa; per altres camins s'haurien procurat la que Benet VIII atorgà al veí cenobi de la Portella i que quedà ja per segles en el seu arxiu particular. Res més fàcil que combinar dos documents d'aquests donant així la impressió d'un tercer diferent; com que la finalitat que es proposaven era ben concreta, per si el text obtingut amb la combinació no fos prou explícit, hi afegiren un paràgraf capaç d'esvair tot dubte; per ell cap bisbe ni comte no podia alienar el cenobi ni sotmetre'l al domini d'altre monestir, sinó que sempre seria retingut lliure i soliu en la potestat de l'abat i de l'església romana. Calia adoptar una adreça versemblant i que tingués prou antiguitat per a escapar als sospitosos records dels contemporanis; en el seu cas, el nom de l'abat Cesari era una garantia, devia encara quedar viva la memòria de l'home d'empresa qui havia fundat el monestir, obtingut un precepte reial, potser una butlla, el títol d'arquebisbe. Per a precisar-lo més, s'addicionava el document amb una data que podia concordar amb la possible butlla perduda i que de totes maneres el col·locava dintre l'època de l'abat receptor.

Tot això degué fer-se—ja ho hem dit—després del plet de 1108, fins i tot, potser després de la ratificació que en 1134 en feia el nou bisbe de Vich, i qui sap si el document falsificat hauria estat l'arma que procurés l'alliberament de la subjecció a Sant Cugat. En tot cas, no serví pas per desfer-se de la dependència envers la Seu de Vich; el bisbe Guillem fou prou hàbil per a destruir amb la seva crítica l'obra pacient de falsificació dels monjos de Santa Cecília.

És probable que les raspadures i substitucions que volien convertir la butlla de Benet VIII per la Portella en butlla adreçada a Cesari i Santa Cecília, fossin obra del mateix falsificador i contemporània de l'altra; el P. Pasqual ja féu notar l'antiguitat de la lletra sobreposada.

L'eficàcia pòstuma de Cesari fou, doncs, tan raquítica com la de la seva actuació personal; una gran ambició servida—els fets ho demostraren—per un talent polític esquifit.

RAMON D'ABADAL I VINYALS

El Pradell, 24-VIII-1927.

CRONIQUE DE L'ETRANGER

EL SOCIALISME BELGA

BELGICA, des del punt de mira polític, es migparteix, aproximadament, entre els catòlics i socialistes; puix el partit liberal, l'antic partit burgès anticlerical, d'ençà del sufragi universal, està reduït a poca cosa. Des del punt de vista religiós, la divisió és més difícil de fer, donats els matisos sens nombre de conviccions, que van des del catolicisme fervent i actiu a la més completa incredulitat, passant per totes les formes de tebior i d'indiferència. Amb tot, també des del punt de vista religiós, d'una manera vaga, es pot dir que el país es parteix entre el catolicisme i el socialisme, entenen per tal la gran força que, actualment, aplega les temptatives d'organització social alienes al catolicisme.

* * *

El socialisme belga és ben conegut en el món que s'interessa pel moviment social, i és universalment considerat com una de les més originals creacions de l'esperit belga. Hom hi troba en el grau més alt la unió de l'idealisme i del sentit pràctic que, en efecte, caracteritza profundament el nostre poble.

Per simplificar una mica, cosa necessària en no voler consagrar-hi un volum, hom pot encarnar el socialisme belga en dos homes diferentíssims l'un de l'altre i que, no res menys, mai han cessat de col·laborar estretament: Vandervelde i Anseele.

Vandervelde és de família burgesa. Advocat, es deixa portar per un entusiasme tot juvenívol encara per al socialisme. Es convertí al marxisme i esdevingué alhora el cap i el teòric del socialisme belga. Autor d'una sèrie d'obres sobre el socialisme, és una de les figures més representatives del socialisme mundial; ha estat president de la Internacional i continua com un dels caps del moviment de tot el món. Impregnat de la ideologia marxista, cuita a marcar la continuïtat entre l'ideal marxista, el dogme marxista i l'evolució actual del socialisme. Ell és qui, en quant és possible, manté l'ortodòxia marxista del socialisme belga. Això no el priva pas d'ésser un tàctic de primera força, potser el més fort que actualment tenim a Bèlgica. I el seu idealisme marxista forma amb la seva notable adaptabilitat en l'acció un conjunt un xic enigmàtic i un xic inquietant, la qual cosa dóna al personatge quelcom de maquiavèlic.

Des de que els socialistes, per mor de la guerra, han entrat a formar

part del Govern, el contrast entre Vandervelde ideòleg socialista i Vandervelde home d'Estat, s'ha manifestat molts cops d'una manera desconcertant. Delegat de Bèlgica al Congrés de Versailles, participava en una manifestació socialista de París, cosa que es malavenia amb les seves obligacions diplomàtiques. Ministre d'Afers estrangers del Gabinet actual, sembla preocupat pel pacifisme i pel internacionalisme conforme a les seves conviccions, més que de la seguretat o dels interessos del país. Hom té sovint la impressió que el president de la Internacional està sobre el ministre del reialme de Bèlgica. Això no impedeix que quan hom l'interpella a la Cambra o l'ataca des de la premsa, ell sempre troba un conjunt de fets i d'arguments per a defensar-se i per a respondre victoriosament a les acusacions que li són fetes. Amb tot, resta sempre quelcom d'inquietant.

Anseele és un home tot diferent. És un antic obrer gantès. Creador del moviment socialista a Flandes, es revelà com a organitzador de geni, i ha realitzat un conjunt d'institucions que fan de les seves obres socialistes una de les grans potències del país. Altrament, res no revela en ell la més petita preocupació doctrinal. El marxisme sembla que li és completament indiferent. És un home d'acció que vol la felicitat del poble, i que ha realitzat obres populars potents i eficaces. Això és tot. Ben bé, què en té de socialista? Més que res, la casualitat, la qual el portà de jove a les files del partit, i ha lligat la seva sort a la sort d'aquest.

* * *

Des de la fundació del socialisme belga el 1885, es manifesta la prudència pràctica dels directors del moviment. Atents a atreure al partit la massa obrera, renunciën a donar-li el títol oficial de *partit socialista* i substitueixen el títol de *partit obrer*. Des d'aleshores les preocupacions doctrinals no han cessat de recular a darrer terme, mentre que les obres econòmiques constitueïen per al partit una ossatura més i més imponent.

Entre el partit polític i les organitzacions econòmiques, el lligam és estret. En efecte, el partit polític es compon dels organismes econòmics; existeix una federació d'agrupacions econòmiques: cooperatives, sindicats i mutualitats, i la major part dels afiliats al partit obrer ho són en bloc per intermediació d'un grup econòmic que pertany al partit. Els socialistes afiliats al partit obrer sense passar per la mediació del sindicat del qual formen part o de la mutualitat, són rares excepcions. Es pot dir que hom pot formar part del partit obrer sense saber-ho i fins i tot sense voler-ho. Un obrer es pot adherir a un sindicat socialista perquè en l'indret on estroba no n'hi ha d'altre, i al mateix temps pot sentir poca simpatia per a l'acció política dels socialistes. A una de les darreres eleccions legislatives es cita el cas d'un municipi en el qual el partit socialista comptava oficialment sis cents membres, sis cents electors afiliats oficialment al partit, i allí recollí solament un centenar de vots.

L'autoritat suprema dintre el partit, pertany en principi al Congrés que es reuneix anualment per Pasqua o, excepcionalment, a una altra

època segons especial convocatòria del Consell General. El Congrés es compon de delegats de les organitzacions locals, els quals disposen d'un nombre de vots proporcionat al nombre d'obers que representen. És, doncs, un sistema democràtic radical—altrament, com convé a un partit socialista. De fet, no és un misteri per a ningú que les decisions del Congrés són dominades per la voluntat d'alguns caps del partit, els quals s'imposen tant pel prestigi que els envolta com per llur refinat coneixement de la manera de manejar assemblees. Quan el Congrés manifesta tendències que semblen perilloses als directors, troben sempre el mitjà de referir les qüestions delicades a una assemblea anterior o de fer votar una ordre del dia insignificant que els deixi en llibertat d'acció. S'ha esdevingut i tot que els directors, després de la clausura fessin el contrari del què havia acordat el Congrés, tot declarant que les circumstàncies havien canviat, i que des d'aleshores calia interpretar el vot del Congrés segons aquest canvi de circumstàncies.

La direcció permanent del partit és assegurada pel Consell General, format per delegats de diversos organismes del partit, l'oficina del qual, composta per disset membres, executa les decisions. Finalment, un secretariat general centralitza l'administració del partit.

* * *

Els sindicats formen el primer dels grans organismes constitutius del partit obrer.

El moviment sindical belga no presenta res que el distingeixi del moviment sindical dels altres països. Com, pertot, la post-guerra ha estat un període de progrés ràpid dels sindicats socialistes, que l'any 1920 assoliren un efectiu de 708.000 membres, és a dir, la dècima part exacta de la població del país. Des d'aleshores han baixat una mica, i oscil·len, aquests darrers anys, a la vora de sis cents mil.

Llur pressupost total representa a la vora de setanta milions de francs, sobre els quals els resten disponibilitats que varien entre deu i vint milions.

Els sindicats cristians mai han passat de dos cents mil membres, i oscil·len actualment a la vora de 175.000.

* * *

L'organització cooperativa socialista és molt més original, i ella, en gran part, és qui dona al partit socialista belga el seu caràcter propi.

Anseele és el pare de la cooperativa socialista belga. Ell és el cap i l'organitzador de la gran cooperativa ganesa, el *Vooruit* (*Endavant*).

La cooperativa socialista belga té de particular que, fent la part dels necessitats, treu gran nombre dels seus elements a les organitzacions capitalistes de la societat burgesa.

Les grans cooperatives socialistes són cooperatives de consum. Hi ha també algunes cooperatives de producció, però mai han arribat a adquirir extensió. Són membres de les cooperatives tots els que prenen una

acció. Però les cooperatives, a més de llurs membres, venen a altres persones. Aquests clients estan en relació amb la cooperativa en la mateixa situació que amb qualsevol altre botiga. Les xifres dels balanços de les cooperatives socialistes formen un conjunt aproximat de 275 milions de francs; i les de membres, 200.000 en números rodons.

Els beneficis de les grans cooperatives són considerables. El *Vooruit* acusa un benefici d'un 15 %, la major part del qual destina a la propaganda per al partit i a l'extensió dels afers. El partit socialista belga és un partit ric, el més ric dels tres partits polítics belgues, gràcies als organismes econòmics en els quals recolza.

Sota la direcció d'Anseele els socialistes gantesos també han creat un Banc del Treball, que escampa l'estalvi obrer per tot el país. El 1923, els dipòsits efectuats al Banc del Treball, passaven ja d'onze milions de francs.

Així, en disposició de capitals importants, els directors del *Vooruit* es dedicaren a establir fàbriques. El 1924, posseïen onze fàbriques, en les quals treballaven més de cinc mil obrers. I aquestes fàbriques constitueixen societats anònimes portades segons els mètodes purament capitalistes!

Aquí es manifesta el superb menyspreu per a la puresa doctrinal que caracteritza Anseele. No cal dir que la seva concepció econòmica ha estat objecte de vives crítiques i de vives discussions per part dels socialistes doctrinaris. Ell només hi ha respost invocant la necessitat pràctica.

En una societat cooperativa—diu ell—“els accionistes se'n poden anar quan volen i reclamar llur part en el capital social. Aquesta variabilitat del personal i del capital dona massa inestabilitat al negoci. D'altra banda—i això encara és més interessant—per a tenir grans fàbriques excellentment util·lades, amb un personal tècnic de primer ordre, es necessiten capitals considerables que no estem en disposició de trobar únicament en la classe obrera. D'aquí la necessitat de cridar als capitals de fora... Solament, i això és essencial, és la classe obrera la que té la direcció de l'empresa.”

Es veu bé que ens trobem lluny de la doctrina socialista. Les empreses del *Vooruit* són senzillament empreses capitalistes d'origen obrer que donen als organismes obrers el domini d'empreses industrials, que dona al Banc del Treball un dret d'inspecció en les empreses en les quals col·loca els seus capitals, que permeten de vetllar per al bon tracte dels obrers. Tot això pot ésser molt democràtic, però no és socialisme.

D'altra banda, totes les cooperatives socialistes són empreses capitalistes en ço que es refereix a llurs obrers i empleats. Una pastisseria cooperativa socialista, només és cooperativa per al consum, és una cooperativa de compradors, els associats, els cooperadors són solament els qui compren el pa. Els obrers, quant a la cooperativa, estan en la mateixa situació que els obrers de qualsevol altra empresa burgesa, i s'ha esdevingut que obrers de cooperatives socialistes declarassin la vaga, perquè el *patró* no els donava la retribució a que ells creien tenir dret.

* * *

La tercera branca del partit obrer està formada per les mutualitats. El 31 de desembre de 1923, les mutualitats socialistes comptaven 387 mil membres.

Les mutualitats socialistes organitzen totes les formes d'assegurança obrera. Demés, comencen a establir, des de fa alguns anys, hospitals, clíniques, farmàcies. La unió de les mutualitats ha comprat cases a vora la mar, castells al camp, i hi organitza colònies estiuenques per als infants dels mutualistes.

En fi, els socialistes posseeixen, a més de sis diaris que tiren en conjunt uns 200.000 exemplars, una societat nacional d'edició per a la impressió de llibres socialistes, i una escola obrera superior per a la formació dels propagandistes.

* * *

Quan hom veu a les nostres principals ciutats els palaus que són les *cases del poble* (Maison du Peuple), amb llurs grans magatzems, llurs cafès, llurs sales d'esbargiment; quan hom veu d'altra banda la multiplicitat de les obres que els socialistes han organitzat per als obrers, no s'ha d'admirar que molts obrers sentin per al socialisme una mena de propensió. La "Maison du Peuple" els apareix com a llur casa, més bella que cap dels locals que abans haguessin posat a la disposició llur; i tantes facilitats d'existència els són ofertes pel partit obrer, que inevitablement, quasi, ha d'aparèixer com a llur *partit*, llur *casa*.

Demés, el socialistes no deixen de repetir que ells formen el partit dels obrers, i que s'ha de reconèixer que ells no perden ocasió de defensar els obrers a qualsevol moment, fins quan no tenen raó.

Tendeixen a formar per als obrers uns enquadraments socials tan perfets i ben organitzats que tota llur vida en ells pugui desenrotllar-se sense que per res n'hagin de sortir.

"Prenem per exemple—diu M. Vandervelde en el seu llibre *Le Parti ouvrier belge*, del qual jo trec la major part de les dades precedents—el cas d'un obrer pastisser de la Casa del Poble de Brusel·les que compleix amb totes les obligacions estatutàries o morals envers el partit.

"Tots els dies feiners treballa les seves vuit hores en un dels forns de pa. Membre de la seva lliga obrera, està afiliat a la Central de l'Alimentació; forma part de l'assegurança mutual intersindical; està assegurat sobre la vida en la Previsió Social; cada dia rep *Le Peuple* o la *Volksgeziet*. La seva dona, que també forma part d'una mutualitat, *La Femme Prévoyante*, compra a la cooperativa quasi totes les coses necessàries per a la casa. El seu fill i la seva filla van als *Enfants du Peuple* (associació de joventut). Durant les vacances aniran a les colònies d'Heyst o de Tribomont. El seu fill més gran, antic *jeune garde*, en aquest moment passa deu mesos a l'escola obrera superior. En fi, tota aquesta família viu del Partit, en el Partit i per al Partit."

* * *

L'absorció dels obrers pel socialisme, pot anar més lluny i tot del que diu M. Vandervelde. En l'Hainaut, la província belga més industrialitzada i més descristianitzada, els socialistes tenen la majoria al Consell provincial, en un cert nombre de Consells municipals, i principalment en els municipis més importants; dominen, doncs, la província. I ells treballen per a organitzar-hi un Estat socialista que veritablement sigui independent de l'Estat belga, un estat dins l'Estat. Amb aquesta diferència, que l'Estat socialista és molt més absorbent que l'Estat belga.

L'infant, doncs, des de la seva naixença és acollit en una maternitat i una consulta de nou-nats socialista. De vegades, a fi que la família no enyori la festa cristiana del baptisme, és organitzada una festa de *baptisme roig*. L'escola a la qual va quan es comença de fer gran, és una escola socialista, i els llibres de classe provenen de la Cooperativa d'edició socialista. La *Jeunesse socialiste* el distreu fora de la classe i se l'emporta durant les vacances. Arribat al taller, és admès al sindicat socialista, i els diumenges li ofereixen balls i cinema en locals socialistes, mentre que escoles de nit, si ho desitja, li donen un complement de formació. Per a reemplaçar les festes cristianes, s'organitza una *primera comunió socialista* i un *casament roig*, sense comptar el *Nadal roig* i les *Pasqües roges*. Les cooperatives socialistes li ofereixen tot el que necessita per a viure, les mutualitats l'asseguren, i porten la sollicitud fins a assegurar els *funerals roigs*. No és per això que la cooperativa de Dour adquireix un cotxe de morts cooperatiu, amb els seus sumptuosos plomalls i les daurades motllures de tots els costats?

“Estan tan contents—afirmava poc després l'administrador delegat—que hom els veu venir i fer cua per a adquirir a la bastreta llurs bitllets.”

Així, l'obrer podrà néixer, viure i morir en el socialisme, sense ni sospitar que pugui existir una altra cosa. El socialisme realitza el programa de l'Estat providència; preveu totes les necessitats, les de l'ànima i les del cos; reemplaça totes les altres formes de societat, reemplaça l'Estat; reemplaça l'Església.

* * *

Arribem així, a la que per nosaltres és la gran qüestió: la relació del socialisme i la religió.

Una exposició objectiva de la qüestió demana algunes distincions, perquè l'actitud dels socialistes en aquest aspecte és prou incoherent.

Primerament, el socialisme evidentment està penetrat de l'esperit que hom anomena actualment l'esperit *laic*. Aquest esperit essencialment consisteix, dins el pensament dels seus partidaris, a considerar la Religió com un afer privat, del qual ni l'Estat ni els poders públics s'han d'ocupar. La societat civil, doncs, s'ha d'organitzar sense tenir en compte la religió, deixant viure a part conforme a llurs creences, als que se-

gueixen alguna religió. Així l'Estat organitzarà el matrimoni i el dret familiar d'una manera conformada amb les exigències de la vida social moderna. Els que creuen en una religió, poden, si ho desitgen, sol·licitar que un sacerdot de llur religió beneeixi llur casament. L'Estat no se n'ocupa. L'Estat organitza l'ensenyament fora de tota preocupació religiosa. Els que creuen en una religió, poden, si ho desitgen, fer instruir llurs fills en llur religió fora de l'escola.

Aquest esperit laic no té res de particular per als socialistes. Ells l'han heretat senzillament dels liberals. Com tots els liberals pretenen no tenir cap hostilitat contra la religió, sinó solament contra el *clericalisme*, entenen per tal la pretensió que ells atribueixen als clergues de dominar l'Estat i de penetrar de cristianisme, no solament la vida privada dels fidels, sinó la vida pública i les institucions del país. No hem de discutir aquí el laïcisme ni mostrar com, sense voler, que el clergat domini l'Estat, hem de cercar, no obstant, de penetrar les institucions públiques d'esperit cristià, que és una cosa molt diferent. Sigui com sigui, els socialistes necessàriament estan portats a l'anticlericalisme per llur esperit laic.

Abans de la guerra, llur anticlericalisme era viu i franc ensems. Després, al costat del corrent anticlerical, s'ha desenrotllat en ells un altre corrent, els orígens del qual poden trobar-se en els mateixos inicis del partit.

Ja he contat com, quan es tractà de fundar a Bèlgica un partit socialista, hom preferí de donar-li el títol del partit obrer, per tal de no esfereir una gran part de la massa obrera a la qual el mot socialisme feia por. La mateixa preocupació portà els caps del socialisme belga a abandonar després de la guerra llur actitud anticlerical, per tal d'assajar de fer amb els demòcrates cristians un bloc democràtic que s'emparés del poder. Aquesta preocupació és tant més forta quant el socialisme, preponderant en les regions industrials de la Valònia, topa en el país flamenc amb un moviment social cristià quasi tan fort com ell, i alguns cops més. El progrés socialista a Flandes exigeix que no es vagi a esfereir els obrers flamencs amb manifestacions anticlericals que de cap manera els plaurien. Com que el socialisme, ara, voldria progressar sobretot en país flamenc, es comprèn que l'estat major del partit estigui preocupat per a mostrar el seu respecte a la religió.

En una crònica anterior, fa dos anys, que jo contava algunes manifestacions per les quals els socialistes han volgut assegurar els catòlics, i, deia perquè els catòlics no poden fiar-se d'aquest desig d'aproximació que no és més que pur oportunisme.

Sobretot no essent seguits els caps per tot el partit, molt lluny d'això. Els diaris socialistes encara publiquen freqüentment articles inspirats en l'anticlericalisme més groller; i enguany al Congrés socialista de Pentecostès, hom ha vist enfrontar-se les dues actituds i manifestar-se el feble ajut que els homes d'Estat socialistes troben en aquesta qüestió entre els seus.

Havia estat posada a l'ordre del dia la qüestió escolar. Aquesta qüestió abans de la guerra havia estat la gran jugada de les lluites polítiques.

Després de la guerra ha estat convinguda una treva; els partits d'esquerra han consentit als catòlics unes concessions prou àmplies, mitjançant les quals han accedit a no demanar més fins a nova ordre.

Al Congrés socialista d'enguany es tractava de fixar la política escolar del partit. Tot seguit hom ha vist manifestar-se en la massa dels directors locals, que formen la majoria d'un Congrés, un anticlericalisme molt viu, i el desig de reprendre la lluita religiosa. Aquests directors locals en llur gran majoria procedeixen del país valò, ja molt descriscianitzat, i quasi són els amos de la classe obrera. Com que no han de sostenir la competència dels demòcrates cristians ni mudar les conviccions dels obrers cristians, no comprenen res de les evolucions i de les combinacions dels caps, que miren la situació de tot el país, i volen tornar a l'anticlericalisme pur d'abans de la guerra.

Les discussions del Congrés han mostrat que els caps, Vanderbelde, De Brouckheere, Destrée, partidaris de la treva amb l'anticlericalisme i de la pau escolar, estaven isolats, i que el gros del partit no els segueix. Com de costum, quan se senten en minoria han maniobrat a fi d'evitar una votació que els hauria posat en una situació difícil.—Cal no oblidar que són al Govern amb els catòlics i que una decisió del partit podria fer-los difícilíssima llur continuació en el poder i enfonsar el país en una crisi perillosíssima.—Maniobraren, doncs, per a evitar una votació desastrosa, i aconseguiren fer retornar la qüestió a les Federacions locals, que la tornaran a estudiar.

Tot això, prou es veu, no és assegurador per a nosaltres. Demés, ni que els caps socialistes aconsegueixin fer durar la treva amb l'anticlericalisme, resta el fet que el socialisme és essencialment una doctrina materialista que cerca organitzar la societat sobre fonaments materialistes. L'anticlericalisme només n'és el costat negatiu. Hi ha un costat positiu més perillós encara: el laïcisme, i el socialisme a Bèlgica és la forma més aguda del laïcisme.

És cert que molts d'obriers afiliats a sindicats socialistes percebeixen poc la influència moral del socialisme; però és perquè en molts indrets l'organització socialista encara és defectuosa. A mesura que es perfecciona, intenta, ja ho hem notat, donar als obrers un medi de vida en el qual totes llurs necessitats siguin previstes i satisfetes, del qual mai hagin de sortir, i que mata en llur ànima la fretura religiosa.

Podríem afegir que el socialisme, també es comprèn, es fa el propagandista de totes les teories habitualment lligades amb l'esperit laic, principalment les idees d'amor lliure i de neo-maltusianisme. Els periòdics socialistes presenten sovint l'ideal obrer del treballador vivint lliurement amb la companya que s'ha escollit, sense altre lligam que el de llur estimació i de llur mútua amor, oposant-lo a la concepció burgesa, i immoral a llur concepte, del casament davant l'alcalde o el sacerdot. També la propaganda neo-maltusiana en els medis socialistes és molt viva. Tot això, en conjunt, no té res d'específicament socialista, resulta simplement del fet que els socialistes han estat reclutats per mitjans imbuïts de liberalisme i de les idees individualistes que els liberals havien

escampat. El fet, però, que tot això vagi lligat al socialisme, fa impossible que els catòlics puguin acostar-s'hi.

* * *

Cosa curiosa: potser el menor obstacle entre els socialistes i els catòlics és la qüestió social.

Per a que la qüestió social creés un obstacle seriós entre catòlics i socialistes, caldria que aquests tinguessin una doctrina social. D'altra banda, cada cop més, els socialistes belgues esdevenen purs oportunistes, en cerca del bé del poble i del partit, atenent al present, segons els mètodes més capaços d'èxit.

M. Vandervelde ara sembla ésser el darrer propugnador del marxisme. Cap incontestable del partit, hi ha gaudit d'un prestigi i d'una autoritat considerable, però les seves preocupacions doctrinals no semblen compartides per les generacions que el segueixen. Fins en la seva generació, la dels fundadors del partit, més d'un, com Anseele i Bertrand, sembla que han abandonat completament el marxisme per a dedicar-se a la pràctica democràtica. I els homes de quaranta anys que comencen a ocupar càrrecs de direcció del partit, semblen animats per un esperit ben diferent de l'antic marxisme. No es deixen de dir que Karl Marx s'enganyà en molts de punts, que la doctrina socialista ha d'evolucionar constantment, i, adaptant al socialisme totes les idees evolucionistes i relativistes actualment de moda, arriben a la conclusió que en el socialisme no s'ha de cercar una doctrina fixada *ne varietur*. Un dels darrers llibres publicats per l'editorial socialista de Bruselles es titula *Pas delà le marxisme*, fet per M. Deman, un dels dirigents actuals del partit.

* * *

Què cal pensar de l'esdevenidor del socialisme a Bèlgica?

Sempre és perillós fer de poeta; però no em puc callar la impressió compartida per molts dels que segueixen de prop el socialisme, que aquest actualment és al seu apogeu, i que en un pròxim esdevenidor només pot fer que perdre. Fou fundat per un equip d'homes de primer ordre. Però aquests caps, actualment envelleixen, i no es veu pas que la generació següent tingui homes de la mateixa valor per a reemplaçar-los. En particular, Anseele i Vandervelde dominen veritablement la política belga. Però Anseele ha complert els setanta anys i Vandervelde, els seixanta.

D'altra banda, el socialisme es comprimeix, s'aburgesa. És ric i esdevé un partit administratiu. Ha obtingut la majoria de les grans reformes, la reclamació de les quals era la seva raó d'ésser: protecció del treball per les lleis socials, la jornada de les vuit hores i assegurances de tota mena, el sufragi universal; ja no té gran cosa més a reclamar, només ha de defensar les seves victòries; tenint grans béns, tem la ruina i la revolució, esdevé conservador, defensor de l'ordre establert. En el Govern actual s'ha associat als burgesos per a salvar el franc. Però, per

a un partit socialista que vivia de l'excitació, de les enveges, d'esperit revolucionari, de promeses d'una edat d'or en una societat transformada, no és la mort o, almenys, l'eixerreiment a curt termini, el no tenir res més a demanar i el no poder excitar més les passions violentes? Des de que els socialistes són al poder, llur diari oficial *Le Peuple*, que un temps fou un diari ple de vida, ha esdevingut enutjós i monòton; per sostenir el govern, d'una manera, podríem dir, particular, des de fa un any de-fensa certes mesures per a l'estabilització del franc, les quals són preses d'acord amb les banques.

I el resultat és que la joventut sembla fugir del socialisme. Encara que ells es preocupen molt per a organitzar joventuts socialistes, amb tot, els socialistes en llur premsa es queixen constantment de la manca d'entusiasme en la joventut. I es comprèn. Per a un obrer jove d'abans, el socialisme eren els amics del poble que prenién la seva defensa en tota ocasió, els que demanaven la supressió d'injustícies socials, per quals ell sofria amargament, els que organitzaven la mobilització de la classe obrera per a la conquesta de la societat. Per a un jove obrer d'avui, el socialisme són els grans magatzems, les oficines amb funcionaris, una quantitat de coses útils, de les quals es serveix de bona gana, però que no tenen res que especialment entusiasmi.

Hom s'entusiasma per un ideal; hom no s'entusiasma per una oficina o per un magatzem cooperatiu, per més ben organitzats que estiguin. A la selecció de la joventut manca una causa que parli al cor i a l'esperit. Aquesta causa existia en el socialisme de combat, el socialisme pobre, reivindicador, idealista dels temps heroics; però no es deixa veure en l'actual socialisme administratiu.

Al costat de l'admirable moviment d'entusiasme i d'acció que aixeca la joventut catòlica, que portava, el 28 de l'agost passat, seixanta mil joves a Liège a aclamar a Crist-Rei, les joventuts socialistes fan un pobre paper. Mentre el nostre moviment de joventut permet als catòlics totes les esperances, la indiferència de la joventut socialista fa témer per als socialistes, i fa esperar que l'esdevenidor del socialisme a Bèlgica no serà tan esplendent com el seu present.

Els socialistes han provat tots els mitjans per a atreure els joves. Organitzen associacions esportives, organitzen balls i sessions de cinema en les sales de festes. La joventut hi va amb gust, però aquesta mena de propaganda desperta poc l'esperit de sacrifici per a la causa. En una crònica pròxima parlaré del nostre admirable moviment de joventut obrera cristiana, i el lector aleshores encara comprendrà millor com dona gust actualment d'ésser catòlic a Bèlgica, i d'ésser dels que treballen per al desenrotllament del regnat de Crist entre els joves.

JACQUES LECLERCQ

LLIBRES & REVISTES

ELS LLIBRES

En aquesta secció es faran recensions crítiques de totes les obres que ens siguin trameses en doble exemplar

CONSTANTIN MARINESCU, *Notes sur le faste à la cour d'Alfonse V d'Aragon, roi de Naples*, en *Mélanges d'histoire générale* de la Universitat de Cluj. - Cluj, 1927, pp. 133-146. — *Notes sur les corsaires au service d'Alfonse V d'Aragon, roi de Naples*. Ibid. pp. 147-173.

L'Institut històric de la Universitat romanesa de Cluj ha publicat de poc un important volum de *Mélanges d'Histoire générale* sota la direcció de Constanti Marinescu. Aquest jove professor, deixeble del gran historiador Nicolau Iorga, quan era, no fa gaires anys, pensionat a l'Escola romanesa de França vingué a Barcelona i ací féu profundes i àmplies investigacions en els rics fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Aviat es va donar a conèixer com historiador consciencios, especialitzat en la història de les relacions de Catalunya amb els països d'Orient. En aquesta matèria—i no parlem d'altres activitats seves—frueix ja avui d'una reputació ferma i més d'una vegada les nostres revistes han tingut ocasió de parlar amb elogi de publicacions amb les quals ha obert nous horitzons a la història catalana. En aquest volum de *Mélanges* un col·lega seu fa el balanç de la contribució romanesa a la història general: el nom de Marinescu hi està ben representat amb deu treballs, dels quals set interessen la nostra història i toquen punts relatius a relacions de Catalunya amb l'Armènia, amb l'Imperi bizantí, amb l'Albània del temps de Scanderberg el famós croata contra els turcs, quan regnava a Nàpols el rei Magnànim.

És precisament sobre el regnat del nostre Alfons IV que el Sr. Marinescu ha realitzat investigacions més aprofundides. Actualment està acabant un gran estudi i un copiosíssim diplomatari d'aquest regnat, ple d'esclats de civilització, particularment des del punt de vista de la política oriental de l'astut i fastuós monarca. Una nova mostra dels materials que té aplegats i del seu co-neixement d'aquella època la constitueixen els dos articles que publica en les *Mélanges*.

La fastuositat de la cort napolitana d'Alfons és cosa proverbial que ha estat estudiada en diversos aspectes pels historiadors. Recordem un dels darrers treballs publicats sobre aquest tema que és el llibre de Lina Montalto *La corte di Alfonso I di Aragona. Vesti e gale* (Napoli, 1922) basat sobre dades que proporcionen abundants les "cèdules" de la tresoreria catalano-aragonesa de Nàpols. Tots recordem igualment el bell treball que sobre alguns aspectes de la vida íntima d'Alfons llegeia en 1923 el nostre car amic Francesc Martorell en una d'aquelles memorables sessions públiques de l'Institut d'Estudis Catalans.

El Sr. Marinescu aporta nous documents trets del nostre Arxiu Reial referents a compres de teixits flamencs, a "draps" de diverses classes, a pedres precioses, a cristalleria, argenteria, etc., per a ornament de la cort esplendorosa

de Nàpols. Unes notes molt oportunes en les quals relaciona les noves dades amb altres de ja conegudes acaben de donar el major interès a aquest treball.

No menys interessant és el segon article referent a l'activitat temible dels corsaris del rei Alfons. El Sr. Marinescu comenta amb la seva reconeguda traça alguns documents copiats també de l'Arxiu de la Corona. Gairebé tots ells són instruccions, donades en nom de Déu i dels Sants, a diferents súbdits seus armats en corsaris per l'atac als seus enemics, siguin turcs, siguin genovesos, florentins, venecians, provençals, etc., o altres, segons les circumstàncies. Entre aquests corsaris és famós en la història del temps Joan Lluïa qui com tants altres catalans aterroritzaren la mar mediterrània.—R. D'ALÓS-MONER.

LA VIE CONTEMPLATIVE, per P. Lejeune, P. Lethielleux, París, 1927.

L'autor comença precisant el sentit que dona als mots *vida contemplativa*. Diu que és aquella on la contemplació predomina. Entre la vida activa i la contemplativa, seguint Alvarez de Paz, hi ha una vida mixta. De seguida l'autor respon a algunes objeccions posades a la utilitat de les ordres contemplatives. Parla després de la dignitat i la dolçor de la vida contemplativa, i exposa els tres signes que n'indiquen la vocació; els exposa amb una claredat i una precisió difícils d'assolir. El primer, diu, és que el propi temperament no s'hi oposi; el segon, abundància d'oració; i el tercer, el fruit que aquesta oració doni. Sempre hi ha hagut gent a qui la fantasia domina i guia, però és una cosa d'avui que molta gent doctrinalment sostingui que la fantasia ha de dominar i guiar. Per això aquestes dues pàgines del llibre ens semblen molt útils. "Algunes persones, diu, tenen una facilitat d'entusiasme de què s'haurien de malfiar. Quan consideren la grandesa de la vida d'unió amb Déu, la sublimitat, el mateix heroisme que les renúncies de l'estat religiós suposen, els ulls se'ls tornen aigua; el sentit de la bellesa que tenen molt viu, els porta l'admiració, i un desig d'imitació es desvetlla a llur ànima. Es pot esdevenir que aquest sentiment, força complex, els duri prou temps per engendrar la il·lusió i fer-los creure que també són cridades a la vida contemplativa. I encara és pitjor si l'oració els porta aquelles joies i consols de què tenen tanta llepolia: ja no dubten, la crida divina els és ben certa. I què hi ha al fons de tot això? Un sentiment molt respectable, sens dubte, però que prové més de l'estètica que no de la virtut religiosa". Mireu els efectes; passa temps i no veieu cap progrés. Molt bé de parlar amb entusiasme de la vida contemplativa. "però mentre l'admiració resta especulativa, cal malfiar-se'n una mica". "En canvi, ens sentim sobre una terra ferma així que a un atractiu mitjà s'ajunta en una ànima una gran delicadesa de consciència, la immolació dels gustos i preferències personals, un bon humor sostingut en els eclipsis de la consolació, una afectuosa adhesió al voler de Déu en mig de les proves, fins de les més crucifadores." En els temps moderns, aquestes coses no estan tancades en els llibres d'ascètica i mística; abans sortien a les llegendes i vides de sants; avui han sortit a les novel·les i cal parar-hi almenys un moment d'atenció per no tenir-ne una ignorància excessiva; molts no veuen la vida contemplativa sinó amb les imatges emotives de Chateaubriand o amb les fantasies arqueològiques de Flaubert o de la *Taïs*, d'Anatole France. I encara en molts, fins on no entra la fantasia literària de Renan oripellada de filologia? La literatura més moderna, començant per Lleó Bloy, té el seu llegendari. No és cap

mal; al poble catòlic li és un bé; és una cosa molt humana i fins equilibradora. Però hem de revenir ben sovint a la doctrina metòdica.

L'autor, després dels tres signes de la vocació contemplativa, parla de la preparació a aquesta vida amb la puresa de consciència, de cor, de l'esperit i de les accions. És un capítol d'ascètica de gran vigor educativa; com ho són també els dos capítols que segueixen sobre la vida mixta o apostòlica. Una economia severa ordena les forces de l'ànima; tot el que sigui dispersió, divagació, n'és bannit. L'autor acaba parlant dels graus diversos de la contemplació, des de la meditació ordinària fins a la contemplació infusa o mística. En aquestes coses gairebé inexprimibles, l'estil de l'autor, seguint els doctors de l'ascesi i de la mística, arriba a una acuitat meravellosa. Valent-se de llur tècnica afinada, ha pogut incloure en una vuitantena de pàgines que té el llibre, una doctrina clara i copiosa. Tot el llibret és concís, sense digressions i rigorosament metòdic. La seva mateixa justesa li dona sabor literària.—JOSEP MARIA CAPDEVILA.

L'HOMME PERDURABLE, per G. K. Chesterton, versió de Marià Manent.
"Biblioteca Horitzons". Volum II, Barcelona, 1927.

Aquest llibre de Chesterton és una crítica aclaparadora, alegre, ben humorada, contra la mitja ciència llibresca d'alguns publicistes i d'aquells savis de cervell feble que de seguida perden el bon sentit. I, naturalment, aquesta mitja ciència, qui de seguida dogmatitza i de seguida conclou, és la que troba fàcilment prossèlits, infadigables repetidors de tòpics en la premsa periòdica i en els llibres. Un d'aquests divulgadors de dogmes és el novel·lista Wells amb la seva Història Universal. Ben entès que si Chesterton es riu bonament de les fantasies i dogmes de Wells, no ataca la ciència en ella mateixa. Aqueix llibre és una apologia de la ciència, com aquells capítols de l'*Ortodòxia* on parla de l'abús del raonar, són una apologia de la raó. La raó closa en ella mateixa, estancada, no té més sortida que el manicomi. La ciència que no mira la realitat i li prefereix una hipòtesi fantasiosa, és digna de sofrir la crítica de Chesterton. Però aquesta crítica salva el veritable saber. Chesterton mateix diu: "en aquest llibre, que no vol ser altra cosa sinó una crítica popular de determinades fallàcies populars i sovint, certament, d'errors molt vulgars, m'adono que, de vegades, he donat la impressió de mofar-me del treball científic seriós. Era, no obstant, la cosa més oposada a la meua intenció. No discuteixo amb l'home de ciència que explica l'elefant, sinó amb el sofista que el nega a força d'explicacions. I, de fet, el sofista es mou per a la galeria, com passava a l'antiga Grècia. Es dirigeix a l'ignorant, especialment quan apella al savi. Però mai no he volgut que la meua crítica fos una impertinència contra el veritable aciençat". El lector hi trobarà, a més de la crítica d'unes hipòtesis volanderes, una sana llibertat d'esperit, una coneixença profunda de l'home, i una manera esplèndida de fer saber el bon sentit. S'ha dit sovint que feia un joc de paradoxes; però la majoria de les vegades no fa sinó desfer-les; desfer-les donant un relleu paradoxal i grotesc a l'opinió contrària. A més, els escriptors qui només juguen amb paradoxes, tenen una paraula sense fons transparent, opaca, impossible a l'anàlisi reflexiu; i Chesterton, al contrari, és un escriptor claríssim: posa idees en clar i conceptes en ordre; és un escriptor coherent; no juga amb les paraules, sinó que té l'anhel de desfer els jocs de paraules que es posarien entre la nostra ment i les realitats.

Sembla que Chesterton vegi el món d'avui a un segle lluny, i que aquelles coses que han de caure ja les vegi caigudes a davant seu; no cal dir la sorpresa que dóna a qui s'imaginava que durarien temps i temps. La nostra època és, en bona part, decadentment complicadíssima; és ergotista, minuciosa, casuista, inconnexa; l'escolàstica més decadent a penes ens en daria una imatge. No cal dir com el bon sentit de Chesterton hi contrasta i és una esperança. Afegiu-hi que és un escriptor de gran fantasia i defensor de la fantasia esbargidora contra el capficament, i de la poesia contra les arideses. En el conte de fades, vé a dir, (o el poema èpic, afegiríem) hi havia l'home normal, heroic, sobre un fons fantàstic; la novel·la realista sol oferir uns personatges maníacs o malalts sobre un fons trist, de monotonia gris.

En Junoy li digué que havia posat la rialla de Voltaire al servei de Déu. I semblà que no li desplaïa. Aqueixa frase és de molta justesa i ella fa veure la diferència de la ironia volteriana i la del gran escriptor anglès. Voltaire, i en això és molt modern, es prenia seriosament les cosetes lleugeres i frívols: un detall històric, uns versets, minúcies literàries; i en canvi es reia de les coses grans i serioses. Chesterton fa al revés; es riu de les ridícules i no d'allò que és seriós. Voltaire havia de deformar les coses, havia de degradar les coses altes; i ell havia de dissimular que era un monstre, prenent aires de sentit comú, d'home recte, equànim i fins generós. Chesterton no té res de monstre, si no volem dir que ho sigui la seva mirada clara per veure els monstres. Voltaire és lleuger amb les idees, hi juga, les estrafà, se'n serveix frívolament, no les respecta gens, li semblen inermes i n'abusa covardament; però, en canvi, és circumspecte amb les persones; té una sàvia economia en les seves complaències i falagueries; sap a qui dóna la punyida; les seves precaucions, si algun cop li falleixen, no és perquè no siguin complexes i fines; té els seus odis, les seves enveges inguaniables; i ho porta tot amb una estratègia meravellosa; totes les seves obres, és a dir, totes les seves ironies, brollen dissimuladament dels seus odis, i per això, sota aquell estil incisiu i elegantíssim, sentiu un regustet amargant; la seva rialla no és alegre; és la mitja rialleta de la petita venjança. Diuen que atacà La Fontaine perquè era l'únic amb qui no es veia amb cor de competir, i és fàcil perquè Voltaire, esperit doble, no podia tenir la franquesa alegre del fabulista. En l'obra de Chesterton no hi han odis ni malhumor, ni enveges de cap mena; oblida les persones, les tracta sense aprofundir-ne defectes, sense ironies malèvols; la seva ironia és per l'error, no per la gent; el seu respecte és per la veritat i per les coses: respecta les persones (no recordeu la seva teoria contra el suïcidi?), respecta la bellesa del món, la bellesa i la joia del viure, respecta la veritat, respecta la fantasia (estima els contes de fades), respecta la raó i la ciència i les defensa contra la bogeria i la pedanteria. I es riu de les fallàcies populars i dels tòpics científics i periodístics, d'una manera sana, convincent i clara.

Chesterton no té una llarga concatenació lògica, una doctrina deductiva: argumenta sobre els fets, té molt d'intuitiu, acut sempre al bon sentit, mira les coses tan clarament, que descobreix de seguida la mentida, i, descoberta, la veieu en ridícul, la buïda de la seva força aparent. Chesterton és enemic de simplificar còmodament les coses mutilant-les; és enemic de la miopia, que es compon sistemes a mida; quan parla de la decadència de la filosofia antiga, per exemple, ho repeteix: els filòsofs, diu, "començaren a deixar veure al món el fet que deambulaven dins un cercle, i que repetien la mateixa cosa indefinidament. La

filosofia començà a ser una cosa ensopida. Aquella simplificació innatural de tota cosa dins un sistema o altre, que ja hem observat com a falta del filòsof, revelà tot d'una la seva finalitat i la seva futilitat. Tota cosa era virtut o tota cosa era felicitat, o tota cosa era bona o tota cosa era dolenta... Arreu, els savis havien degenerat en sofistes: o sigui en retòrics assalariats o preguntadors d'enigmes". Què és l'ortodòxia de Chesterton? És aspirar l'aire lliure, no voler les tanques del cientisme, de les sectes, de les manies, és comprendre la varietat del món, és la defensa de l'home. L'univers és un prodigi de varietat, la vida és rica, els dies són nous, el saber és inexhaustible; davant de tot això, l'home—En Joan, En Pere—és petit; i la coneixença d'aquesta petitesa el torna humil, raonable i just. I quan l'home es veu humil, té el camí de la grandesa a seguir i pot fer grans coses; però si l'home es creu gran, ja no té res a fer, i no fa sinó petiteses. Chesterton, per això, és demòcrata, veu que els humils són petits i que els savis que s'inflen, encara ho són més incomparablement; es fia més de la justícia que faria un pescador que no de la sentència d'un jutge inflat de suficiència. Amb aquesta llibertat d'esperit i amb el seu geni meravellós, escriu aquesta *Siluetes de la Història*, com ell anomena el seu darrer llibre. La prehistòria, amb les fantasies que s'hi han fet, el món pagà, el cristianisme, hi són descrits d'una manera original; a cada pàgina us sobten llanternades de geni; els pensaments venen avalotats com onades d'una mar revolta. El prodigi és que amb aquesta agitació no li veieu perdre el domini, el bon humor i el bon sentit. A Catalunya, on sembla que l'estudi de la literatura grega i llatina comença de tenir algun prestigi, aquest llibre és doblement útil. El projecte que té el nostre amic Josep Maria Junoy de publicar en català les obres completes del gran escriptor anglès, si el duia a terme, influiria d'una manera decisiva el pensament del nostre país. La nostra brometa potser es contemplaria enlairada i ennoblida; el nostre seny veuria com pot servir per les coses més grans, més ardides i genials; i el nostre sentit pràctic aprendria tal vegada un xic del sentit pràctic anglès, que és molt més gran; és a dir que en Chesterton molts podrien aprendre la ciutadania del gran món, ben allunyada de les cedaderies de gent de barri.—JOSEP MARIA CAPDEVILA.

DIALOGS SOBRE L'ARQUITECTURA, per Nicolau M.ª Rubió i Tudurí, pre-faci de Ramon Reventós. Barcelona, 1927.

Aquests diàlegs són una amable i curiosa divagació sobre arquitectura. L'autor hi agita molts temes probablement discutits sovint entre alumnes de l'escola, entre arquitectes, entre artistes, i exposats en llibres i revistes tècniques. Però aquests temes els posa en llavis dels confertulis d'una barberia, i els despleguen el barber i una clientela de gent afectada a discutir. El diàleg és lleuger i mogut, i el lèxic i temes, poc familiars a la majoria dels lectors, així que carregarien una mica, són alleugerits o per una virada oportuna o per un acudit còmic.

La impressió de la lectura, una primera impressió lleugera, és que el llibre té dues parts de to divers i juxtaposades; en la primera dominen els detalls còmics, i en la segona l'autor imita de més en més els diàlegs platònics fins a fer-hi sortir una mena de Sòcrates; l'autor en la primera no conclou res, i en la segona alguna cosa; però no és una conclusió molt clara. Sembla que vingui a dir que els arquitectes "no han d'escatir mai doctrines i teories"; i, en conseqüència, aquells

que no són arquitectes, com el barber i la seva clientela, mai no haurien de parlar d'arquitectura perquè no hi poden entendre. "Si el teu esperit és inclinat a la recerca del just i de la veritat, tu podràs dir-te filòsof amb raó, però t'abstindràs aleshores, de voler conèixer l'art de fer cases". "Un arquitecte que fabriquí pensament és tan inadmissible com un sastre que es posi a fer de capellà."

Però vist més de la vora, sembla que aquesta no és la conclusió de l'autor. Primerament perquè ell, que és arquitecte, no "fabricaria pensament", no ens donaria un llibre d'ideologia com ens dona; només parlaria d'arquitectura, i no diria, per exemple, què ha de fer el barber, ni si "el filòsof produeix el pensament, com la mel, d'essències pures", ni si té un òrgan especial per produir-lo, com diu que el té l'arquitecte per fer cases.

Em sembla, vist més de la vora, que l'autor no sosté això, com s'ha dit en algun diari, no sé quin. Més aviat diria que l'autor conclou, en l'epíleg, amb la tesi contrària. Però hi ha una certa confusió; i em sembla que prové, en primer lloc, de la mentida de la barberia; la ficció s'ha endut l'autor. El diàleg no es té a cap barberia; això és fals; tots els que hi parlen són precisament arquitectes, o almenys amb les preocupacions, el lèxic i els defectes de l'ofici. Els diàlegs, per còmics que siguin, semblen impropis del barber i els seus clients; i al capdavant l'autor mateix ho troba així, prescindeix dels personatges i parla als arquitectes directament i els ve a dir: no us heu de creure que l'arquitectura es pugui tancar dins un cenacle; us heu de treure les manies de l'especialització; heu de saber i entendre que, fora de l'aire de la vida, "exprement el cervell com una taronja", no passareu de fer dels principis de l'arquitectura una tautologia. No hem d'isolar les coses—ni l'arquitectura ni els arquitectes—del viure. Primer sigueu homes, i situeu les coses dins la vida dels homes. Voleu una arquitectura catalana? Doncs "que els arquitectes catalans mirin d'ésser bons catalans, de cultivar-se l'esperit segons les virtuts catalanes, i que després vagin fent arquitectura; que si raja d'una font catalana, serà, per ella mateixa, catalana i catalaníssima". I els arquitectes, d'onsevulla que siguin, que "mirin de fer-se millors, d'amar i servir la virtut i els grans principis que formen l'esperit dels homes; i que després facin allò que, sense la nosa de dogmes artificiosos, els surti de les mans".

De totes maneres, el llibre resta obscurit perquè on diu l'autor que l'arquitecte no ha de pensar mai filosòficament vol dir només que l'arquitectura és distinta de la filosofia; que l'escultura és distinta de la pintura, però no que un escultor com Miquel Angel no pugui haver pintat com Miquel Angel ni haver estat arquitecte com Miquel Angel. En lloc de prescriure límits a la persona de l'arquitecte ni del filòsof ni de ningú, els havia de veure en l'arquitectura i en la filosofia; i hauria vist també perquè de la preceptiva arquitectònica no se'n podia deduir una estètica.

En el prefaci, En Ramon Reventós diu que aquests Diàlegs són "com la crítica de la crítica de l'arquitectura"; una defensa contra el crític que "tenint dins el cap una distribució de coneixements i una classificació de principis immovibles", es creu poder dictar lleis que regeixen l'obra de l'arquitectura". Com que en el llibre poc o molt d'això deu haver-hi, em permetreu, que, amb el nom que més us plagui, entri un moment en el diàleg. Només per accentuar l'opinió que sembla tenir l'autor.

Hi ha, de fet, una part de la Filosofia, que és l'Estètica, i cap arquitecte ni cap artista no n'ha de tenir neguit. L'Estètica deriva de la Metafísica, es pot ser-

vir, si vol, d'altres parts de la filosofia; es pot servir, per exemple, de la Psicologia i de l'Ètica; i, a més, es pot servir de tot el que vulgui per arribar fins on li és possible d'arribar doctrinalment. Després hi ha, ja fora de l'Estètica, uns preceptes imprevisibles en la doctrina, trets gairebé sempre de l'experiència artística i d'algunes obres d'art considerades com a molt ben acomplides. Voler treure l'Estètica (i fins la Metafísica) d'aquesta part, és seguir el camí de no arribar mai enlloc; i és el que segueixen els dialogadors de la barberia; i per això acaba el diàleg desorientadament dient: "Res no és veritat en arquitectura". Aquesta part preceptiva és la retòrica, els admoniments pràctics sobre la matèria artística, els cànons i altres consells i coses per l'estil. D'aquesta part, que és ben pràctica i no gaire teòrica, cal saber-ne pendre, en cada cas, el que convé, i això va únicament a discreció de l'artista. De vegades hi ha hagut preceptes arbitraris; però hi han també consells de molt bon sentit. Recordem, si no, Horaci i Boileau, i el partit que en tragueren Virgili, com diu Boissier, i Racine, com sap tothom. Però la poètica de Boileau no té res d'esotèric, diu coses només de bon sentit. Boileau parla als poetes com els parlaria qualsevol home de bon seny.

Però el bon sentit, com diu Boileau, és difícil. Hi ha hagut una crítica preceptiva molt pedantesca; és natural: és la crítica que es desvia del bon sentit i s'elabora dins una cleda, la crítica pedantesca que demanen el filòsof, el teòleg, el polític, el pintor, l'arquitecte, el poeta qui s'isolen en cenacles i s'indignen de tot judici de la gent profana, ignorant, atrevida, insolent, desvergonyida, que, per exemple, davant d'una pintura opina si és bella o ridícula. Però com que la vanitat amb aires de tècnica els demana, com a ningú, que hi hagi qui els admiri, clamen per una crítica amfíbia que salti d'ells al públic i del públic a ells, i parli a uns i altres sibiHíticament mentre s'entengui, però, que cal tenir un respecte admiratiu per l'artista que esdevé com el rei, inviolable, irresponsable i persona sagrada.

Però jo crec, més planerament, i ben francament, que una cosa és saber fer una obra d'art, i altra és poder dir si està ben feta. Jo crec que un espectador d'una cursa de cavalls, pot veure perfectament, sense saber d'equitació, qui l'ha guanyada o l'ha perduda. Ens privariem de judicar si el sabater ens ha fet les sabates mal fetes, perquè tampoc no les sabriem fer? No podríem dir si una casa és ben feta o mal feta, còmoda o incòmoda, bonica o lletja, habitable o inhabitable? I als concerts de música, no més haurien d'anar-hi alguns músics? Perquè seria abusiu que els mateixos que ens diuen que no hi podem entendre res, encara ens obliguessin a anar-hi. I en un hotel, no podríem dir si un plat és bo o dolent perquè no sabem com s'ha fet? No és probable que un bon paladar judica delicadament sense cap tècnica de cuina?

Doncs aquesta mena de crítica que tothom exerceix és la bona. Un artista, per damunt de tota tècnica, com diu En Rubió i Tudurí, cal que sigui un home. El seu art ha de satisfer poc o molt al seu bon gust, i aleshores satisfarà també a la gent de bon gust. I no li caldrà gaire més crítica. Els sufragis de la gent de bon gust són els que ha de voler un artista per la seva obra. I aquesta crítica del simple bon gust que, vulgues o no, s'exerceix, és la bona. I és la que diu simplement, donant-ne raons o no: això és bonic; això és lleig, això és ben fet, això és mal fet. Escrita o verbal, és la sentència definitiva; les causes, les excuses, els motius, són matèria a part; és curiós de saber-los, i ben sovint útil; però allò que decideix és la sentència, i al capdavant, per l'obra d'art era l'única cosa que li valia.

Si s'ha perdut la cursa, és curiós de saber si és per culpa del genet o del cavall: de totes maneres és ben perduda.—JOSEP MARIA CAPDEVILA.

LA ROSA Y EL LAUREL, poesies de Tomàs Garcés, versió castellana de J. Ortega Costa, amb un pròleg de M. Fernández Almagro. "Biblioteca Ibérica". Ediciones de "La Gaceta Literaria". Madrid.

Una part del darrer llibre de poesies d'En Garcés dona el títol a l'aplec del senyor Ortega; només el títol: l'aplec gairebé tot és de versions dels dos llibres anteriors de poesies i alguna de l'última part d'*El Somni*. El senyor Fernández Almagro diu en el pròleg la seva impressió de l'obra poètica d'En Garcés, una impressió de poesia marinera, alegre, lluminosa, clara. La natura, ve a dir, li facilita el repertori de temes, el poble li facilita el vocabulari. Una poesia serena, amb un sentit de la vida innocent i rialler, a què tant és dona l'infant com la Musa del poble, "como la Musa del pueblo, riña, seguramente".

Això darrer em sembla inexacte i fins, si he de dir-ho francament, em sembla fals. La poesia popular és molt diversa, molt variada, però, no sé que tingui gaire d'infantivola. Quasi sempre ben argumentada, sota una forma cenyida a la melodia que es va repetint monòtonament, sol haver-hi una tragèdia; com més la melodia lliga el vers, més sembla que la paraula s'afina, i esdevé més intencionada, més expressiva dins la simplicitat meravellosa. Recordeu *La filla del marxant*: quina gradació més afuada, des d'aquella mitja rialleta del començament fins a l'acabament torbador. La noia era bonica, devia desvetllar gelosies, se'n devia parlar:

*La filla del marxant
diuen que és la més bella,
no és la més bella, no,
d'altres n'hi ha sens ella.*

Després vé que la gent observa—un dia el ballador, un dia potser una amiga—, i es va descobrint la caiguda, i la cançó continua amb aquell somriure ja més sornaguer, fins que vé la tragèdia desbordant de sentiment. I del primer vers fins al darrer, una simplicitat de forma que sembla com una nuesa.

També és propi de moltes cançons de poble una mescla rara de finor i de cruesa; d'aquella mena de finors exquisides que de vegades prenen les passions més violentes, i de les crueses que també tenen. Un dia vaig sentir-ho venint d'unes muntanyes on, en una casa pagesa havia aspirat vagament un aire de tragèdia, i havia sospitada la intensitat esborronadora que allí, en la solitud, devien pendre les passions; i en davallar al poblet més veí, a la plaça, amb el càntir, hi havia una joveneta d'una cara pura, dolcíssima, un si és no és trista. I al cap de poc sentia una d'aquelles cançons de poble on s'agiten passions profundes, però amb delicadeses úniques; en la cançó, el marit sospitant el mal, arribava, encara de nit—una nit d'hivern—a casa seva i trucava la porta tancada:

*Tinc la sella del cavall
tota blanca de rosada.*

Totes aqueixes històries, ben teixides, austeres, mesclades de cruesa i de finor, plenes de gent viva, diversa, que hi respira, d'actituds humanes, de sentiments enlluïts; tot això no ho he vist gaire mai a la poesia d'En Garcés. El poeta prenia de la poesia popular alguns ritmes, veia que podia pendre'n algunes paraules i algunes maneres d'estil pures, suaus, entenedores; i preferia aprendre en el *Romanceret* d'En Milà i Fontanals que no en la poesia d'Ausiàs March o, si voleu, d'En Maragall o d'En Carner; preferia seguir el camí d'En Verdaguer, però amb tota la independència. I aquest és el seu popularisme que ell divulgà des de la seva crítica literària a *La Publicitat*. Així ho veu també el senyor Fernández Almagro quan diu que en aquella poesia el tema no és sinó un pretext i que el poeta només prenia de la poesia popular allò que convenia a la seva lírica.

I la lírica d'En Garcés, des de les primeres cançons, era un seguit d'imatges íntimes, de vegades metafòriques, junt amb evocacions de les coses, suscitant per un sentiment, per un concepte simple: la primavera que arriba a la platja, la boirina del matí que suggereix un oblit dolç, un canyar florit que en una nit de lluna arrecera els somnis. I amb temes així simples, evoca les imatges més cares, les harmonies verbals que li sonen com a més suggestives. El nex exterior, tan ferm en la poesia popular, fins de vegades sembla que es perdi en la poesia d'En Garcés; és una poesia que ens recorda aqueixa vaga aspiració de la "poesia pura", avui en voga entorn de Paul Valéry, i que sovint més que no cap economia horaciana, vol dir només insinuar, suggerir, sense explicar res. Així a la poesia d'En Garcés, vora ardideses metafòriques que En Montoliu veié de seguida com a poc populars i molt modernes, hi sentiu com una temor d'esvanir la visió delicada si la tractés més explícitament, i us sembla sovint més prop de seguir la poètica d'En Maragall que no les maneres, fins tècniques, d'En Verdaguer, qui corregia el vers infadigablement. Però entreu-hi més endins, i veureu que aquella vaguetat no era sinó fidelitat a la visió poètica; que venia d'endins, i que és molt segur que si el poeta hagués estat més explícit, potser l'hauria deformada la seva mateixa poesia. Prenem-ne algun exemple: en la poesia *Canyar florit* hi sentiu de seguida la suggestió indefinida del país, amb els records amorosos, amb la suavitat del clar de lluna entre les fulles amples i fines:

Canyar florit, o selva dels meus somnis!

.....

Fresc ombradiu, llisquent riera clara;

melangia; sentor

de terra molla; herbei gemat. Les canyes

fan un sostre de somni travessat de claror.

Fullatge verd teixit amb lluna,

o recer car

al peu dansaire de les fades roses

i al ventijol del mar!

Juguen les fades en la terra molla,

la terra apaga el lleu anar i venir.

.....

*Recer diví. Fullatge verd i lluna;
palpita l'ombra clara del record...*

... ..
*Canyar florit de lluna, o xarxa dels meus somnis!
Fullatge prim lligat amb fils d'argent.*
... ..

Aquestes suggestions no és que no siguin coherents, en elles hi ha harmonies de sons i de color, hi ha harmonies de sentiments, que unes amb altres es lliguen, s'evoquen i fan que la visió poètica se'ns imposi amb el seu encís més íntim. No és una poesia amb una coherència de visió tan explícita com la de La Fontaine. Però En Garcés fa bé de no desfer la seva visió per construir temes que tant se'ns en donarien.

Un altre exemple: aquella *Elegia* on una tarda de pluja i el cementiri amb els xiprers vora del mar, duen al poeta una de les seves evocacions més intenses. Tot és un seguit d'imatges entorn d'un sentiment de pietat endolcida: la terra sota la pluja bressa els morts; les ànimes van en un estol de veles negres sobre la mar; el cel després s'aclareix, surt el sol, tot s'alegra, però se sent la tristesa dels difunts en la terra molla.

El senyor Fernández Almagro retreia com a exemple el *Joc d'infant*, on el poeta parla a una llagosteta de rostoll (una "pampanella" segons el mot sentit a dir a La Selva de Mar):

---Vina, vina, esquerpa pampanella d'or,
fada del verder i l'herba cremada:
què dirà l'estel qual el fongui l'alba?
---T'estimo, t'estimo, t'estimo.

---Conta'm ben baixet, pampanella d'or,
al recer petit de les teves ales:
què diu el xiprer quan el bressa l'alba?
---T'estimo, t'estimo, t'estimo.

---I a la meua orella, pampanella d'or,
quina remor feia la conquilla pàl·lida
quan el seu cinyell desnuava l'alba?
---T'estimo, t'estimo, t'estimo.

Un ritme lliure i flexible, un xic descenyit, és el més avinent al poeta com la mateixa vaguetat de l'assonància. La forma adoptada diríeu que se li presentava així naturalment i ell no havia de fer sinó acollir-la; en el vers, les vocals àtones i les consonants fàcils a la pronúncia li donen un to de veu baixa, de confiança, que li és el més escaient: diríeu que el poeta en el silenci anotava les paraules quasi inoïbles d'una musa confidencial. El nom d'En Piferrer, que el senyor Fernández Almagro retreu com de pàs, ens havia vingut a la memòria més d'un cop ja a les primeres poesies d'En Garcés. La poesia d'En Piferrer—que potser En Garcés ni la conegui gaire—aquelles fires de Vich, aquelles campanes vagues, aquella Primavera que a l'Azorín li semblava meravellosa, i la se-

va mateixa prosa, potser tenen alguna afinitat amb la poesia i la prosa d'En Garcés. Sinó que l'idioma no obeeï gaire a En Piferrer, no se li ablaní com calia, i En Garcés ha trobat un idioma més íntim, més dúctil, com a seu que és, i ha sabut aprofitar els secrets que n'hi revelaven els seus autors moderns i el llenguatge viu del poble.

Així les seves visions amb llur forma tan avinent, poden passar més fàcilment a una altra llengua només que un poeta hàbil i de la intuïció del senyor Ortega les hi vulgui traduir. D'aquesta versió en veieu de seguida la fidelitat, us recorda el to, l'aire, les paraules de l'original. (Potser en el penúltim vers de *Joc d'infant: cuando de su cinto se desnuda el alba*, el traductor ha confós el sentit del verb *desnuar*). El senyor Ortega també ha servat els ritmes de cada poesia traduïda, ha sabut fer que en un sol llibret hi haguessin tots els caïres de l'obra poètica d'En Garcés: aquest llibre, doncs, és una presentació benaurada i gentil del poeta català al públic de llengua castellana.—JOSEP MARIA CAPDEVILA.

ROSARI GLOSSAT publicat pels *Rnds. P. P. de Sant Felip Neri, de Gràcia*. Barcelona, 1927.

És un quadern de música que conté les melodies populars de les glosses als Misteris, harmonitzades per Mn. Higini Anglès i Mn. Ricard Penina; la introducció al Rosari harmonitzada per Mn. Ricard Penina, la *Salve Regina* harmonitzada per G. Bas; la *Lletania Lauretana*; les *Cobles del Psaltiri*, harmonitzades per Mn. Ricard Penina, i els *Goigs de Nostra Senyora del Roser* recollits per Mn. Lluís Romeu.

El Rosari Glossat és una forma cantada d'aquella devoció. El Rnd. P. Aleix Solé, de l'Oratori de Gràcia, n'explica la gènesi: "El Rosari amb glosses, diu, titulat pel Mestre Millet "Rosari Model", deu el seu origen als P. P. Franciscans del Convent de Sant Miquel d'Escornalbou (Tarragona), els quals, a principis del segle XVIII, l'estengueren per Catalunya, trobant en els Pares Dominics de Barcelona uns entusiastes propagadors. Més tard, al segle XIX, el Venerable P. Claret, missioner de la nostra terra, va servir-se'n com a mitjà d'enfervorir les multituds; i els P. P. Caputxins incorporaren les *Glosses als Misteris del Rosari* al seu llibre *Exercici Devot*. Quasi oblidat del nostre poble aquest Rosari, el folklorista Valeri Serra en recordava les seves excel·lències (*Llibre popular del Rosari*), el musicòleg Mn. Higini Anglès, tot mostrant-ne les bel·leses, orientava per tal d'acomodar-lo als temps moderns (*Vida Cristiana*, núm. 61), i els P. P. de l'Oratori de Gràcia, guiats d'aquestes lliçons, van donar-li una forma definitiva l'any 1922, agermanant-lo amb el cant gregorià."

Aquesta forma definitiva és la donada al públic en aquest quadern. El P. Solé explica en una nota la manera com s'ha de cantar. És una forma popular i litúrgica, breu i solemne. "Existeixen, que sapiguem, dues melodies populars de les glosses als misteris del Rosari: les donem totes dues. Corren també dues munes de lletra de les glosses: la tradicional i la de Mossèn Cinto; totes dues del mateix metre. Malgrat ésser la lletra de Mossèn Cinto més bella, més poètica i més literària, preferim, no obstant, les glosses tradicionals, que hem conservat, en el possible, en la forma que ens han sigut llegades per la tradició. Ha calgut, però, coregir algun que altre barbarisme de llenguatge, que per res no ha modificat el sentit de les glosses."

D'aquelles devocions que el Pare Claret estenia per Catalunya i que arrelaven tan endins, és escaient de reprendre'n la tradició avenint-les al dia d'avui.

També s'ha imprès el Rosari Glossat en un quadernet pel poble. Els preus d'aquests quaderns són verament populars (Quadern d'acompanyaments del Rosari Glossat, 2 ptes. Quadern del poble (melodies i lletra) a 5 cèntims un i a 4'50 ptes. el centenar. Psaltiri o Goigs populars del Roser, d'Advent i Quaresma, a 1'50 ptes. el centenar. Goigs populars del Roser de la resta de l'any litúrgic, a 1'50 ptes. el centenar). Calien aquestes publicacions per difondre aquest Rosari tradicional i ben segur que serà reconegut de seguida pel poble qui l'oblidava, i l'acolliran aquells indrets on no el coneixien.—F. M. C.

LA CIENCIA DEL PATIR, per l'Ihm. Dr. Josep Torras i Bages. "Foment de Pietat Catalana". Barcelona, 1927.

Aquesta nova edició en fascicle de la darrera pastoral del Bisbe Torras i Bages va precedida d'una nota de Mn. Valentí Martí en la qual, a més de resumir-ne la doctrina, conta la bella mort del gran Bisbe i com dictà aquell *Post-scriptum* en el llit d'agonia.

El Bisbe Torras i Bages, en aquesta pastoral, parla dels ensenyaments que el sofriment ens dona, i de la utilitat que la dolor ens ha de tenir. Utilitat per la intel·ligència i per envigorir el caràcter. "El patir ensenya, i qui no el conegué no coneixeria la vida en tota la seva realitat, perquè el sofriment és part imprescindible d'ella." I més enllà diu: "El patir posa en evidència moltes coses, aclareix la vista de l'enteniment, i tots els homes hem de donar gràcies a Déu que en els camins de la vida haguem trobat sofriments i humiliacions que ens han conduït al regne de la Veritat. El sofriment ha fet més savis que no pas la filosofia." Aquesta pastoral darrera és, tota ella, una admonició perquè no caiguem en la vanitat intel·lectual. El mateix dia de morir, el Bisbe de Vich recorda com el Cardenal Enric Manning, "en explicar l'impuls pel qual ell havia estat conduït a l'Església catòlica, ell, l'escriptor eminent, confessa que allò que el guià fou la necessitat de la salvació de la pròpia ànima. Aquest fou també el nostre desig en escriure la present Pastoral, perquè és el desig de l'Església catòlica, perquè és el desig de Jesucrist, qui no ha vingut al món a fer intellectuals, sinó a fer homes pràcticament virtuoses". Es mostra fins a l'última hora de la seva vida el gran educador que era. Dels seus opuscles i fragments sobre l'educació de la voluntat en sortiren alguns llibres útils. De les seves obres (com se n'acaba de fer una prova amb el llibre *L'Església i la castedat* publicat per la *Biblioteca Horitzons*) en poden anar sortint més i més tries de doctrina sempre nova, sempre al dia. En aquesta pastoral retreu com la dolor és útil per envigorir el temperament. "Així com no hi ha a la terra llum sense ombra, tampoc no hi ha vida sense sofriment. Voler ignorar-lo, tapar-lo amb aparents plaers, fer-se la il·lusió que la vida només ens ha de proporcionar satisfaccions, és un engany, és un atemptat a la Veritat, inventat per la covardia; i l'home ha d'armar-se per a la lluita escoltant l'oracle de l'antiga revelació que li diu: La vida de l'home sobre la terra és un combat. Sense lluita l'home es torna fluix, perd l'energia, queda disminuït, i la potència que el Creador li ha comunicat per a accions virtuoses queda esvanida." "Tant la saviesa gentilica com la cristiana, han ensenyat la força educativa de la contrarietat i la necessitat d'ella per a la formació perfecta de l'home."

El Bisbe Torres i Bages també exposa filosòficament en aquesta pastoral, l'economia del plaer i del sofrir. El sacrifici és necessari per la humana perfecció "i de consegüent sense sacrifici no hi pot haver felicitat, perquè aquesta suposa la perfecció que és la gran aspiració de la creatura". I en l'home, de l'instint fins a la consciència, tot aspira a la felicitat. "I aquesta aspiració, aquest instint, és el principi i la font dels nostres goigs i dels nostres sofriments." En el mateix desig de perfecció, doncs, ja trobem el sofriment. Tenim, diu citant Sant Tomàs, un apetit d'unitat, i així que ens sentim imperfectes, com una amputació en la nostra natura, ho sentim amb dolor. En això hi ha el principi de l'amor, en l'instint d'unir-nos a allò que ens completa, que ens perfecciona. I així, "entre el goig i la dolor, hi ha un gran parentiu", perquè la recerca de la felicitat ja és un plaer, però també és una dolor, corregir-nos és una perfecció, però també és una violència, avençar és un consol, però també és un esforç. Al fons d'aquesta llei hi ha l'amor; "al fons (d'aquesta llei) com a fonament de tota nostra vida hi ha l'amor, és a dir, l'apetit d'unitat, tant en l'ordre natural com en el sobrenatural... La gràcia és l'amor sobrenatural que ens lliga suaument amb Déu, establint una circulació de vida entre el Creador i la seva creatura humana. I de la unió o de la separació en vénen el goig o el dolor." I en l'amor, per unir-nos a la cosa amada, cada obstacle que trobem és una dolor nova i hem de fer violència als obstacles. I com que per l'amor ens desposseïm de nosaltres, ens donem, aleshores trobem obstacles interiors als quals hem de fer violència. I així, a més gran amor, correspon més violència, més dolor. Com a una claredat intel·lectual major, en l'home correspon veure més els seus defectes. "La saviesa divina ja anuncia el misteri de la ciència humana quan diu: Amb la molta ciència es té molt de neguit, i aquell qui augmenta la seva ciència, augmenta la seva dolor. *Non est magnum ingenium sine melancolia*, deien els antics, perquè qui té major llum intel·lectual repara més l'abundància de misèries que es troba a sobre". Però aquesta dolor, com dèiem, va mesclada també de consol. L'alegria i el consol de la vida reforcen la voluntat. La vida ni és dolor sola ni és un plaer. "Fins que arribi l'hora de l'eternitat, en què les coses quedaran definitivament constituïdes les alternatives de goigs i de dolors formaran l'urdit de la vida humana. I "aquesta harmonia de la vida, en què consisteix la virtut cristiana, hem de procurar conservar-la en totes les circumstàncies. Ni presumcions ni desesperacions. L'equilibri de l'home, quan en les adversitats i en les prosperitats és sempre el mateix, manifesta el seu mèrit; és aleshores com una semblança del seu Creador essencialment immutable." La ciència del patir, ensenya, doncs, a servir-nos de la dolor, a què no ens sigui inútil i encara nociva, si no que ens sigui útil, que ens millori i així encara ens doni benaurança.—JOSEP MARIA CAPDEVILA.

LA VERA EFÍGIE DEL POVERELLO, per el Rnd. P. Miquel d'Esplugues, O. M. Cap. Barcelona, 1927.

L'autor, des de les primeres pàgines, dona al seu tema una gran amplitud; veieu de seguida que ha preferit les perspectives al detall. Com en la visió d'un país des d'una alta muntanya, els detalls es perden, però a grans masses es veu millor la forma del país estenent-se fins a la llunyania. En l'estil hi ha una certa amplor que fuig de la línia; els adjectius no delimiten sinó que donen perspectives, amplifiquen. Aquesta semblança té més de pintura al fresc vasta i austera,

que no de miniatura. No és un Sant Francesc que seguim pels camins amb el prestigi de les llegendes, sinó que us en representa l'esperit com era humanament i com era amb la influència divina. A través de Sant Francesc l'autor ha mirat d'arribar "a síntesis transparents de psicologia franciscana". Després de seguir els estudis d'història i de crítica sobre el franciscanisme, nombrosos en els dos segles últims, troba la imatge més pura de Sant Francesc en alguns textos primitius, on no cerca el detall imaginatiu o la dada històrica, sinó la línia psicològica. Així l'autor ha defugit de donar al Sant una corporeïtat fantàsica, no l'isola com una escultura; el posa, com era, difusiu, extremament comunicatiu; imaginar-lo isolat i solitari, seria no comprendre'l; cal veure'l enfervorit pel bé de l'Església, influïnt-la vivament, essent-li humilment sumís.

L'autor comença dient com en el Cristianisme tot sembla una paradoxa; tot el Cristianisme es contradiu amb l'estreïta visió dels homes. En una visió més ampla i més profunda ja la contradicció s'esvaniria, veuríem com aquelles coses oposades, de fet eren la "suprema harmonia de l'univers". Per això als esperits més profunds ja no els és estranya l'aparent contradicció cristiana, sentint-se ells també contradictoris i descobrint, de vegades, com s'hi oculta l'harmonia; als esperits més lleugers els és més difícil d'avenir-s'hi; així un Voltaire hi és més incomprensiu que no un Nietzsche; el primer no hi arriba per superficialitat excessiva; el segon, per feblesa. En la vida de Sant Francesc aquella paradoxa cristiana es fa vivent, com es fa vivent la seva íntima harmonia.

L'autor estudia Sant Francesc a través de la seva vocació, és a dir, a través d'allò que el movia a la grandesa. Conscient i amb un temperament decidit i ferm el Sant es dona a una vida on tot l'havia de contradir. Però el temperament no es perd, per la gràcia es sublima. Com era aquell temperament? quina inclinació hi predominava? La magnanimitat. Era magnànim en la seva vida mundana, ho era més i més després de la seva conversió. "Rei de la joventut" entre els seus amics d'Assís, despenedor sense miraments, gentil i generosíssim amb aires de príncep, acaba donant-se sense cap reserva a la pobresa, a la castedat, a l'obediència. És el mateix temperament: era pròdig de riqueses, ara és pròdig d'amor. Era amable i rialler, ara també és efusiu i alegre. Encara és més ell mateix que no era. Es dona completament al seu ideal amb una energia suprema per viure'l; no li fou un somni, li fou la vida. És cert que l'esperit magnànim el trobem en tota mena de santedat; l'autor estudia la magnanimitat característica de Sant Francesc i posa en primer terme l'esvaniment de tot esperit combatiu. Si prescindíem de la vida divina, aquella magnanimitat només seria una megalomania absurda, per la qual tot ho abandonaria. Amb la vida sobrenatural s'explica aquell esperit pacífic i germanívol, divinament alegre, imbuït d'un ample desig de salvar el món i l'Església, agraït a Déu de tota cosa, sense cap gelosia de ningú, nodrit del sentiment viu de la seva filiació divina. Ell, gran poeta, ho és en la vida primer que en la paraula; vora seu, la majoria humana mostra només que impotència. "Mentre que nosaltres, per diversos conceptes sovint esdevenim uns pobres utòpics i megalòmans. Amem, admirem, lloem les coses grans, però gràcies si ens quedem a mig camí." Vivim esquifidament dins la inconseqüència. "La nostra grandesa, doncs, en part és sols ideàrica i imaginativa, mentre que la de Francesc va ésser en tot realíssima. Vist de lluny, ell sembla l'utòpic i el megalòman, nosaltres els positivistes assenyats. I és ben el contrari."

L'autor va seguint la vocació de Sant Francesc en el seu viure, que ja és la

seva vocació mateixa: l'esperit del Sant es reflexa fidelment a la seva Regla. La segona part del llibre és destinada a l'anàlisi d'aquella norma de vida: "La Regla i vida dels Fra-menors és aquesta: observar el Sant Evangeli de Nostre Senyor Jesucrist, vivint en obediència, sense cap cosa pròpia i en castedat." L'autor explica cada una d'aquestes paraules, i amb un anàlisi finíssim destria el sentit veritable, d'alguns sentits desviats de les tres virtuts evangèliques: pobresa, castedat, obediència. Compara la pobresa sense dilecció, amargada, trista, degradada, amb la pobresa franciscana riallera, bondadosa, apaivagadora de qualsevulla discòrdia, amb "la fibra heroica de la contínua superació pròpia en Crist i per amor de Crist". Distingeix la castedat, equilibradora de l'home, caritativa i magnànima, de la castedat desviada qui lluita, malaltissa i estèril, pertorbadora de la consciència, nada de l'oblit de la natura humana i de l'oblit de la gràcia i de la infinita bondat divina. L'obediència "és la clau de volta de tot l'edifici catòlic". L'autor mostra aquesta virtut en Sant Francesc. La seva mística partia de l'obediència humil. La pseudo-mística no és obedient; la gent que s'hi dona va per les seves amb toçuderia, s'enganya prenent com a inspirada per Déu la veu de la pròpia inclinació. Sant Francesc, obedientíssim a Roma, només treballa per l'Església, hi posa la seva obra, i l'Església l'hi salva i l'hi guia.

L'autor, en la darrera part del llibre, encara s'endinsa més en l'esperit del Sant. Diríeu en entreu a conèixer Sant Francesc amb una certa familiaritat terrena, el veieu amb els seus límits i alhora amb una grandesa de més en més viva, clara i sublim. La seva vocació divina el salvà, diu l'autor; si no l'hagués sabut seguir "molt fàcil, quasi segur, que Francesc no hauria estat res". Exposava les seves qualitats i límits naturals i de cultura; i tot l'hauria dut a una desfeta en la vida, si la seva vocació no li hagués dut una harmonia fecunda. Què hauria fet sense seguir-la? La seva generositat il·limitada, com hauria acabat "dins un món que no és sinó esquifidesa d'horitzonts, desenfrenada sistematització i ordenadíssima defensa de tots els egoismes"? "Per viure com a príncep" ni tenia cabals suficients ni aptitud administrativa de cap mena. "I el que diem de les riqueses, ho podríem afirmar proporcionalment de tota altra idealitat exclusivament terrena. Per a les armes li sobrava finor d'esperit i mancava de temperament autoritari. Per a les lletres no tenia capacitat de superació." I excedia l'amor terrena, de massa ben disposat que hi era. Però amb la seva vocació, l'amor i la magnanimitat tingueren en què esplaïar-se il·limitadament i triomfar en el propi excés.

Ara, que aquell esperit magnànim i d'una sensibilitat afinadíssima no tenia esperit autoritari; la seva influència només era d'amor i simpatia. "Del punt de vista del vovern, les mans de Francesc eren d'un balb genial." "Per tot, fins pel govern, era home de mans foradades." "Immens com a home d'ideals" i per encarnar-los en si mateix, Sant Francesc no constreïa la seva obra a una disciplina, que calia més com més amplitud hi prenia l'esperit. Era tota esperit flotant il·limitadament i lliurement. Altres hagueren de dur-hi disciplina. Roma guià de bon principi l'obra del Pobressó amb el Cardenal Hugolí, després Gregori IXè.; dins de l'Orde li donaren consistència Fra Elies, Santa Clara, Sant Antoni de Pàdua, Sant Bonaventura. L'autor explica els perills seguits de l'Orde provinents de la manca d'esperit autoritari, que ja el mateix fundador no tenia. "No hi havia facilitats d'obeir perquè mancaven les capacitats de manar." Però el Sant refongué la seva obra, ja de primer moment, amb Roma; l'acomplia per

sostenir Roma, i Roma després la sostenia; era l'una per l'altra, i seria una falsedat infundada suposar el franciscanisme com a contrari a la Santa Seu. No hi ha cosa més oposada a l'heretgia que l'obediència de Sant Francesc, el seu respecte per la jerarquia, la seva incapacitat combativa, i la seva manca de sentit crític negatiu tan propi dels caps de secta. Aquest és l'acabament del llibre; totes les correnties diverses i abundoses d'aquest assaig vénen a confluïr a un punt: "Si no hagués estat sant de l'Església Romana, el Pobriçó no hauria estat res. Per això, després de la Providència, tot el que és ho deu a l'Església Romana." Però la glòria del Sant s'és estesa fora de l'Església, i dins el mateix món que ell abandonà. Per què? L'autor en troba la raó en la generositat mateixa del Pobriçó respectuosa i gentil fins amb les petites coses de la terra. Volia la rigor per ell i una amplíssima indulgència per tothom. El món, al contrari, vol *disfrutar*: espremer el fruit i llançar les sobres. En allò queensem amar, sovint no hi veiem sinó una manera de fruir; en lloc de servir-ho, el que volem és servir-nos-en; en tota amor desordenada s'esdevé així; dins la família, dins la pàtria, en el tracte i la professió, i fins en les coses sagrades, la concupiscència tot ho disfruta, ho masega, ho espren, ho malmet amb un encrudeliment sàdic. En Sant Francesc s'esdevé el contrari: tot en ell és respecte, compadiment de la feblesa, mirament amorosívol per tota cosa, de l'herba a l'estelada, de l'aigua i la terra a l'home: "no sols veia Déu, sinó que el veia a tocar, i resplendent, en totes les seves criatures".

L'autor ha volgut aprofundir en l'esperit del Sant, i negligir els accidents de llegenda que dominen en molts llibres. No hi ha dubte que en aquelles llegendes hi ha molt de la poesia franciscana; però cal arribar fins a la deu, i aleshores tot s'harmonitza, cada cosa es veu al seu lloc, i no s'hi perd res de l'encís i de la poesia que volten la vida del Pobriçó d'Assís. És en alguns documents primitius on l'autor troba la revelació més intensa, més clara, més pura, de l'esperit de Sant Francesc: en els seus escrits autèntics, en alguns capítols de *Les Floretes*, en la *Llegenda dels tres companys*, en les vides de Celano i de Sant Bonaventura.

En tot aquest llibre hi ha com una palpitació precipitada que posa una mena de torbació dins cada una de les parts distintes que el componen i ordenen; de vegades l'estil és trencat, sense lligaments, fet de frases curtes i juxtaposades com en un anhel de condensació; de vegades sentiu, com un martelleig, l'insistir en els conceptes bàsics; de vegades sentiu l'anar i venir del pensament, de l'extrem on corria, a la rectificació equilibradora.

És un estil on no hi ha la llisor de la llima, on veieu els cops de cisell; no és un llibre refòs i polit externament, però el pensament és tan clar, tan íntim, tan vivent, que troba d'una manera directa la seva expressió franca i enèrgica. La idea del llibre, verament difícil d'espremer, troba una forma justa fins a donar-ne les delicadeses, i dura per negligir detalls innecessaris. Sentim l'esforç de cada moment per no substituir la imatge autèntica, per les efusions de la simpatia; i aquesta mena d'austeritat ens fa la imatge de Sant Francesc més viva; aquesta sinceritat ens dona només la realitat d'aquella vida i d'aquell esperit sense mitjaneries de fantasia, gairebé sempre esblaimadores. Qui no s'és feta una imatge poc o molt clara del Pobriçó? Aquest llibre és per fer-nos-la més clara, més verídica i més pura.—JOSEP MARIA CAPDEVILA.

REVISTES

Les reproduccions i reduccions d'altri fetes en aquesta secció, tenen només caràcter documental; la inserció d'elles no implica, doncs, conformitat plena amb llur contingut.

NOTA SOBRE CHESTERTON, per Josep Pla a "Revista de Catalunya", agost, 1927.

L'autor anuncia el projecte de Josep Maria Junoy de publicar les obres completes de C. K. Chesterton en català. "Per tal de portar el projecte a cap, ha constituït un comitè de traductors de reconeguda solvència i capacitat, davant del qual s'hi ha posat un home que té de l'obra del gran escriptor anglès un coneixement tan minuciosament perfecte, que n'arriba a ésser un veritable especialista: el senyor Pau Romeva. Tot parlant, En Junoy semblava encantat de la seva aspiració en marxa i demostrava una admiració extraordinària per l'escriptor catòlic." L'autor se n'admira. "Car, si hi ha en aquest món dos homes essencialment diferents, són l'escriptor anglès i l'escriptor català. El primer és un gòtic en tota l'extensió de la paraula, d'una matuseria, d'un sentit comú, d'una sensibilitat i d'un grotesc que contrasten curiosament amb el refinament, la sensibilitat, l'agudesia i la complicació del segon."

Originà aquell llibre el desig d'escriure una silueta de la història, contrària a la que donà Wells, i on hi hagués una vindicació de la religió i de l'Església com a factors positius. L'autor elogia el llibre de Chesterton i s'admira que "la vulgaritat de la tesi de Chesterton" resti salvada i absolutament redimida. En els països catòlics hi ha hagut milers i milers d'autors que han demostrat amb tota mena d'arguments que Déu ha creat personalment el món i l'home. El fet és, però, que malgrat la unanimitat que aquests autors han respirat, han arribat rarament a escriure un llibre de l'interès enorme i de la força apologètica de *L'home perdurable*. Si a Anglaterra el corrent evolucionista i darwinista no tingués tanta vivor i tanta malícia, com seria possible d'explicar-se l'inoblidable entusiasme que produeix la lectura de l'adotzenada postulació del creacionisme ortodox que fa el seu autor?" Després fa un elogi de l'obra i del seu "interès excepcional". I diu que a Catalunya, com que tothom és catòlic, però d'una manera aigualida i provinciana, la gent es sorprendrà que el catolicisme sigui una cosa seriosa, i aleshores se n'envanirà, ens semblarà que som més importants, i també ens durà un cert compromís veient "que la nostra religió és el que realment és". Però amanirem "aquestes idees subversives amb el pensament que les coses ja estan bé com estan i que M. Chesterton probablement en fa un gra massa".

Seguidament l'autor troba "la clau de la força de Chesterton" en "el gruix de llibertat que hi ha a Anglaterra". Ací la gent neix catòlica, amb la veritat trobada; allí, fora els afiliats a l'Església anglicana, "tots els altres cerquen quelcom i tothom té la seva mania essencial". Uns són espiritistes, altres vegetarians, altres antiviviseccionistes, altres teòsofs. Chesterton havia estat espiritista, però

"aquelles doctrines i pràctiques li degueren donar poc rendiment, tota vegada que es convertí al catolicisme". L'autor s'imagina que aquesta provenença ha de sorprendre als catòlics. I els catòlics saben bé que fora de l'Església no hi ha estranyesa ideològica en què no puguem caure.

L'autor diu que és una vergonya que "els millors llibres sobre els nostres sentiments més essencials es publiquin en anglès". Advertim a l'autor que, com a catòlics ens és indiferent que surtin bons llibres d'apologètica a Londres, a Roma, o a Vich. En aquest aspecte la qüestió nacional importa poquíssim; encara direm més: és un destorb; a França, per exemple, no ha fet sinó empobrir l'esperit religiós cenyint-lo a l'estratègia d'una aspiració monàrquica. Tant nostra és Santa Joana d'Arc com del poble francès. Els sants ni els escriptors ni les doctrines no són locals. Era per un bell accident que Santa Joana defensava la justícia a França. I així qualsevol causa d'un país igualment justa, la pot tenir per advocada, si volem, contra la mateixa França i a favor d'Anglaterra. A més, les doctrines catòliques no passen com les hipòtesis de la ciència o com les modes sectàries. Sant Agustí o Sant Tomàs són autors tant d'avui, en el món catòlic, com Lleó XIII, Santa Teresina de Lisieux o Chesterton. I encara no cal oblidar que és una cosa més viva per l'Església tenir un sant home desconegut i pobre potser en un hospital o en un recó de muntanya, que tenir un filòsof o un historiador o un savi eminentíssim sense aquella santedat. I això no vol dir que no tingui sempre a favor seu la ciència i la filosofia.

Per això quan l'autor ataca la gent de ciència adherint-se a Chesterton, ens sembla que, segons com, en fa poc, i segons com, en fa massa. És excessiu en dir que "avui, a Anglaterra, un hom pot pensar i obrar com si la ciència i els savis no existissin", i quan diu que el *Bouvard i Pecuchet* de Flaubert és "el llibre més seriós probablement del segle passat". Tot això és excessiu. Però per altra banda, amb aquell esperit contradictori propi de la gent malhumorada, fa que trobi els savis del nostre país amb una prudència que els aplaudiria un Chesterton, però que a l'autor li sembla "mediocre" potser perquè "treu molt d'interès a la ironia". Catalunya, diu, és un país dominat pels savis. Però sembla que l'autor encara hi troba poca ciència i poca pedanteria. A altres països, com Anglaterra, t'et hom es preocupà per saber l'origen de l'home. "I així trobareu persones que us demanen intensament preocupades: Si l'home no vé de l'*Antropopitecus*, volem fer-me el favor de dir-me d'on vé? A casa nostra, tota la meua experiència sobre l'origen de l'home es reduceix a una conversa que vaig sentir un divendres de mercat a La Bisbal entre l'empleat de correus i un propietari instruit. No he sentit mai cap intel·lectual de Barcelona demanar-me el què penso de la qüestió, i això que de vegades dec fer cara de pensar-hi. La conversa de La Bisbal fou potser excessivament llarga, però no vaig sentir mai que hi sortissin els noms de Hug Obermaier ni el del Dr. Schulten."

I així sembla que l'autor es queixi que els nostres savis no siguin imprudents, perquè ell se'n pugui riure millor, i demani que els propietaris, fusters, correus, advocats, metges i camperols de Catalunya es posin tots els problemes de la filosofia, de la teologia i de la ciència. I s'oblida que per això només tenen hores periodistes i savis professors universitaris, i l'autor ja ens dirà si se'n surten gaire bé. I no es queixava ara mateix del "savi que divinitzat en la seva tarima" prenia "una forma d'insidiosa intervenció?"

És que en aquests problemes el bon sentit val més que no la pedanteria que

demanem a la gent, i la bona fe val més que no les llargues lectures caviloses que els oferiríem. Els arguments de Chesterton precisament són una mescla de bon sentit i de bona fe. Proven constantment la bogeria o la mala fe del contrari. I per això són útils a tothom.

Té raó l'autor de dir que en el nostre país, ell, bon catòlic, endolciria els costums, "i si trobés algun pobre illús pelegrí a la recerca de la veritat, faria els possibles per no espantar-lo, i no m'esmolaria davant seu, amb una llima fina, les dents afinades". Mai l'amabilitat no és excessiva. I sempre tindrà raó contra l'arrogància dels catòlics, vana i estulta i contradictòria amb llur doctrina.

Després d'uns judicis d'admiració per Chesterton, ens sembla excellent que elogiï la seva noblesa. "Jo voldria només donar una idea—i veig que per més esforços que faig no la sabria donar—de la meua incondicional admiració per Mr. Chesterton. Depassa potser l'admiració que pugui tenir per no importa quin escriptor vivent. M'interessa gairebé d'una manera integral, no sols per la seva part ideològica i de polèmica religiosa, sinó pel seu cantó polític i social. És un escriptor que envejo. Em sembla haver comprès, per altra part, tot l'interès que té. El seu optimisme desbordant, el seu gust per tractar les coses com un conte d'infants, els seus esponjaments i les seves meravelles potser no s'ajusten prou bé a l'experiència general de la vida. Potser la seva excessiva especialització sentimental, la seva dilatació de cor, els seus estats d'idealitat, són coses que la mitjana de la gent corrent no podem mai absolutament comprendre. Però la culpa, si no hi arribem, serà nostra i exclusivament nostra. Car a Chesterton —i usem paraules que ens deia Josep Maria Junoy—no l'espanta mai d'ésser bona persona. Jo completaria la idea dient que l'escriptor anglès és una de les bones persones més interessants que existeixen al món. I això em sembla que és una remarca important, tota vegada que el món intel·lectual de la nostra època tendeix a trobar cada vegada més interessants els carteristes."

EL MISTICISMO DE VERDAGUER, per J. Torrendell a "Ichthys", número 70. Juliol de 1927. Buenos Aires.

"El 10 de juny ha fet el primer quart de segle de la mort de Jacint Verdaguer. Un mes abans s'és recordada, en son cinquantenari, l'aparició del poema *L'Atlàntida*, qui li donà universal anomenada." S'haurien encara pogut celebrar més dates commemoratives de l'obra i la vida d'aquell poeta qui sabé commoure profundament el seu poble.

L'autor precisa "el misticisme poètic de l'autor d'*Eucarístiques*. No s'ha de confondre la mística pròpiament dita amb el sentiment religiós, "ingenu, simple i planer, no exempt de cultura teològica" i espremut amb "paraula espontània, a la manera popular i amb art menor"; ni s'ha de confondre amb la poesia simplement religiosa qui "es limita a cantar la pietat i a lloar Déu en Ell, en les seves obres i els seus sants." La majoria de les poesies d'En Verdaguer "corresponen a la inspiració purament religiosa, una bona partida al misticisme popular, i una que altra poesia a l'amor suprema, de donació ardent i absoluta".

L'autor estudia el misticisme verdaguerià del primer temps fins que el poeta sortí de casa el Marquès de Comilles. Era una poesia idíl·lica, inspirada en el *Càntic dels Càntics* i en els místics castellans, especialment en els *Conceptes d'a-*

mor divina de Santa Teresa i la *Cançó entre l'ànima i l'Espòs*, de Sant Joan de la Creu. Però també "En Verdaguer és essencialment català" i en conseqüència "el poeta nadiu de la Plana de Vich, fill de pagesos, i també pagès, estudiant camperol, vicari de Vinyoles d'Oris, s'inclinava naturalment a la dicció vernacular i a la devoció antiga, dues deus pures i abundoses d'inspiració mística, no pas de la més sublim, però d'aquella que adoctrina al poble fins amb termes teològics, incomprensibles en un altre ambient frívol i mundà". I aquesta és la qualitat egrègia de la poesia verdagueriana; recull "les palpitations més íntimes de l'ànima del poble, les rels de la qual s'enfonsen en els misteris del cristianisme". La seva mètrica, el seu estil són populars, familiars. "Aleshores la seva veu és ferma, deliciosa i riallera; la seva fantasia troba una expressió més pròpia i nova, bé que amb tonalitat de cosa coneguda, és la veu, la fantasia de son poble, de l'ànima catalana, de tremp ascètic més que no místic."

Vingué després pel poeta un temps dolorós. La seva poesia esdevé sovint "trista i planyívola". Abans "la dolor hi era el reflex de la dolor d'altri"; ara era ben seva; l'idihi es torna agonia. Aleshores En Verdaguer acut a la mística lulliana, al llibre *D'Amic i d'Amat*, i fins gira al vers modern els mots i conceptes d'aquest llibre. Però encara potser és més d'En Verdaguer la poesia franciscana que en la seva joventut havia començada a assaborir, en la mateixa Plana de Vich, vora la capella de *Sant Francesc s'hi moria*. En Verdaguer, més que res, és poeta franciscà; en la seva poesia hi ha, més que no exquisideses místiques, "una actitud amorosa envers el Crist de la bondat i de la justícia, en totes les manifestacions de la vida col·lectiva, família i poble, en plena comunió amb la natura, també creació bella i harmoniosa de la voluntat divina". I en aquest sentit féu una obra original, aplegant el lèxic nadiu i tornant "al poble que li havia donat mots i sentiments de rel profunda, una poesia de contorns afinadíssims, idíl·lica i florida, suau i aromàtica, que arriba a l'ànima i és avinent a la repetició com una pregària delicada. S'és pogut dir amb veritat que En Verdaguer és, com cap més, el poeta de Catalunya, regenerador del seu idioma i tonificador de la seva ànima cristiana".

LES IDEES I ELS FETS

VIDA RELIGIOSA I MORAL

UNA POLEMICA.—Gairebé no podríem dir-ne polèmica, i potser per això no ha tingut prou interès pel públic. El problema no és petit ni frívol ni gens inactual; els escriptors que el tractaven eren Josep Maria Junoy i Rossend Llates. No hem d'insistir en el prestigi del primer. I cada dia són més els qui s'adonen que Rossend Llates és un escriptor profund i clar, concís i suggestiu. Les seves cròniques sortides a *La Publicitat* tenen varietat periodística i densitat de pensament. (Remarquem, de pas, el seu estudi *Al voltant del centenari del Romanticisme*.)

En una d'aquelles cròniques breus, En Llates parlava dels "hipòcrites del mal". La hipocresia del mal és la dolenteria de comèdia, exercida per vanitat, sense un impuls vigorós del mal, i sense cap resistència del bé. "Un tal no pot suportar l'alcohol. Una cervesa ja l'excedeix; però per fer l'home s'empassa mitja botella de conyac: sempre davant d'amics, naturalment; si no, de què serviria el sacrifici? D'altres perden nits amb una son que no s'aguanten, etc., etc. Però els trets comuns de tots ells són els següents: primer, que els cal una publicitat absoluta per a llurs disbauxes. Són essencialment comedians, és a dir, hipòcrites. Després volen del mal només aquella part espectacular i cavalleresca (?) que té. No accepten les infinites dolors, ni la feixugor de la degradació, ni la misèria i el mal físic, ni els perills d'una actitud bravament malvada, patiments i riscos que projecten damunt del dolent de debò una ombra heroica o una claror pietosa. No; ells, hipòcrites, volen un mal confortable, volen saber retirar-se a temps. Fins en alguns detalls es preuen d'ésser persones honorables. Cometran tota llei de turpituds, però tindran una gran cura a quedar bé referent als deutes del joc. Moral de casino, en suma... El mal sense espines és una rosa embafadora de putrefacció."

Josep Maria Junoy, des de *La Veu de Catalunya*, contestà a aquesta nota. Segons ell, no s'hi contradeia el mal completament; li deixava un prestigi. Calia ben dir que tota mena de mal és negatiu, que "és purament i simplement, una impotència de bé". "El prestigi del mal és, doncs, un prestigi usurpat. En el fons, el mal és una banalitat. Fins i tot en els casos aparentment més dramàtics i sublims, el mal—pel que sap pensar i sentir amb llibertat d'esperit i de cor—és quelcom de fatalment ridícul, d'irreductiblement grotesc." "L'altre dia, En Rossend

Llates parlava amb raó de la hipocresia vulgar del mal i en desemmarcarava els seus lamentables actors. Denunciava, al mateix temps, llur mediocritat, llur covardia i llur peresa. En feia ressortir, sobretot, d'una manera admirable, a la manera d'un La Bruyère, llur irresistible comicitat." Però s'aturava: "el mal, a certa altura, seria exempt, segons dóna a entendre, de la seva significació i es redimiria en la seva pròpia superioritat." "Això ens duria ràpidament al diabolisme místic d'un William Blake molt agut, molt subtil, molt suggestiu, però que, a plena llum del sol de la veritat, no ens mostra altra cosa que un horrible maquillatge. La matèria—vull dir l'estil, l'art—d'un William Blake, pot ésser una cosa superior, però la seva teoria, millor dit, la conclusió de la seva teoria, és falsa. En filosofia, Hegel, amb el seu famós principi de la identitat dels contraris, ens n'ofereix, colpidorament, l'absurda sistematització. Cal, doncs, escometre el mal sense contemplacions. Cal fer els possibles i els impossibles, per dificultós que sigui de vegades per a marcar la ratlla de demarcació entre el bé i el mal. Cal posar en moviment decisiu totes les nostres facultats de sentit comú i de caritat que no fallen ni poden fallar... I la bellesa, també—(no manquen pas precedents gloriosos) sense cap pacte vergonyós amb el mal—ens serà donada per afegidura."

Respon En Llates que no volia, de cap manera, fer l'apologia del mal sublim. "Però, evidentment, m'adono de la nostra discrepància quan em sembla entendre que vós opineu que el mal en si, perquè és mal, és ridícul sense distincions. I precisament jo volia establir aquesta demarcació entre la gent la maldat de la qual fa riure despectivament, i la gent la maldat de la qual pot fer espant, llàstima, odi, però mai desprecï ni rialla." Recorda *La Divina Comèdia* amb la seva gradació de mals i els sentiments que desperten. "Al meu entendre, la valor essencial de *La Divina Comèdia*, que pot ésser dita el codi moral vivent dels homes, consisteix en què Dante judica la natura humana situant-se ell com un home, no com un Déu". "I és evident que enfront d'un Farinata, cas d'orgull noble, bravura i dignitat cívica, no pot veure—ni ell ni ningú—cap cosa de ridícul, i no pot sentir—ni ell ni ningú—res si no un gran atuíment i un gran respecte. En trobar Paolo i Francesca, als quals, amor, que prest arreia en cor gentil, va dur a la mort i a l'abisme, tampoc no riu, ans cau per terra com a mort. Qui podria riure-hi, qui menysprear? Si la virtut mateixa volgués riure, resultaria vana i ridícula: més que virtut fóra insensibilitat. Per això jo, nodrit d'aquests exemples i ensenyaments, i d'altres mil que veiem a la vida, no puc sentir, davant del mal acompanyat de passió i contrariat de sofriment, altra cosa que una mena de respecte sagrat. I a l'inrevés, un menyspreu pel mal que viu de fatuitat i camina en cotxe. La justícia d'aquest món sol ésser, certament, més benigna amb el segon que amb el primer. Però aquesta manca de persecució li treu tot caient de cosa valenta, i el poc de dignitat que poden tenir els actes humans, bons i dolents, quan són enèrgics. Si, per un impossible, el bé fos una cosa que exclogués la passió, el bé mateix fóra més menyspreable que el mal nascut d'una passió intensa. Per això aquell bé sense caritat, dit filosòfic, o per motius es-

tètics, acostuma d'ésser la cosa més pedant i carrinclona d'aquest món. Es redueix a quatre declaracions i quatre mentides d'un gran ensopiment."

En aquesta breu polèmica, el tema s'anava completant en els pocs articles que la compongueren. Cap dels dos aspectes no era negligible: ni témer el prestigi del mal, que li és donat per una bona partida de la literatura i del pensament moderns; ni perdre davant del mal humà la pietat dantesca. Però la conversa (no en podem dir polèmica) havia d'ésser breu. Perquè en tota l'obra d'En Junoy hi ha una pietat humana que altrament fa aquesta obra més bella com més fa negligir-ne la bellesa. I en els escrits d'En Llates hi ha una profunditat humana, que fa difícil que el poeta no separi sempre el bé i el mal i s'enlluerni amb les sublimitats satàniques—sempre inhumanes.

Potser el punt de convergència en aquesta conversa seria que caldria ésser més severs que no piadosos per un mal que s'ostenta.

ELS SACERDOTS EMPRESONATS A UDINE.—L'arxidiòcesi d'Udine (Itàlia) comprèn quasi tot el Friul, contrada on hi ha bastants pobles de llengua eslovena, a conseqüència de la qual cosa s'havien suscitat algunes qüestions sobre l'ús de les llengües en la predicació i l'ensenyament catequístic, qüestions agreujades per les exigències ultranacionalistes del govern feixista. Per a solventar-les havia tramès el Sant Pare, en qualitat de Visitador Apostòlic, Mns. Longhin, bisbe de Treviso.

El dia 8 d'agost, quan amb prou feines era començada l'enquesta, les autoritats feixistes arrestaren cinc sacerdots, un canonge de la catedral i quatre arxiprestos, tots ells de fama exemplar i benemèrits de l'acció catòlica i social, segons afirmen l'*Osservatore Romano* i la *Civiltà Cattolica* en llurs notes informatives. Algun d'ells estava acusat de connivència amb l'exèrcit austriac quan envai aquell territori pel novembre de 1917, després de la desfeta de Caporetto.

Els sacerdots detinguts foren menats públicament pels carrers cap a la presó judicial, però no els portaren lligats, i poc després, a petició del Visitador Apostòlic, foren traslladats al Seminari, on resten esperant el resultat del recurs entaulat davant de la Comissió Central de Roma.

Aquesta mesura de policia fou molt aplaudida per la premsa feixista, en els comentaris de la qual s'afirma que el dret canònic és perfectament desconegut a l'Estat italià, i que els sacerdots són ciutadans com els altres, subjectes com ells a les normes del dret comú.

L'*Osservatore Romano* comenta el fet i contesta les afirmacions estatistes de la *Tribuna* en diverses notes oficioses, la més notable de les quals és la del dia 22 d'agost, que diu així: "Cal remarcar serenament que aquestes paraules potser havien pogut escriure's 25 anys enrera, en ple liberalisme anticlerical, i no ara que es proclama que la religió catòlica és verament la religió de l'Estat, que ha de respectar-la i honrar-la públicament com correspon."

"Realment, no es comprèn com pot ésser respectada públicament una religió si ensems declara hom que són totalment desconegudes les seves lleis mil·lenàries, lleis que, concretant-nos al cas present, han sempre vol-

tat de garanties els sacerdots, quan justament o injustament són objecte d'una acusació."

"Les mesures adoptades contra els cinc sacerdots, de les quals es lamenten els bons, són tant més greus per tal com en l'arxidiòcesi d'Udine està pendent una Visita Apostòlica, en virtut de la qual el representant de la Santa Seu havia començat l'interrogatori de tota la clerecia udinesa."

"L'empresonament dels cinc sacerdots es presta objectivament a ésser interpretat com una mesura d'intimidació contra el Prelat que pregunta i contra la clerecia que respon, amb inevitable repercussió en detriment de la mateixa Autoritat que ha ordenat la Visita."

"Ni val a dir que feia temps, més de deu anys, que l'autoritat civil tenia motius de queixa contra algun dels sacerdots acusats, perquè no es comprèn com precisament ara ha estat necessari i urgent de pendre aquesta mesura."

"Quant al final del paràgraf de la *Tribuna*, on invita a estudiar la manera de trametre "sacerdots venecians, vers missioners de la italianitat i de la pacificació, per a substituir sacerdots eslaus en la cura d'ànimes de la pagesia", fem remarcar que aquesta invitació té tot l'aire d'una fugida que no té res a veure amb la qüestió dels cinc sacerdots d'Udine."

"Quant a l'assistència religiosa de la població de llengua diferent, la Santa Seu té principis irrevocables que des del començament l'Església ha posat en pràctica, i que, sense distinció de països ha aplicat per tot el món, on ha rebut de Crist la missió de predicar l'Evangeli i no tal o qual nacionalisme."

Insistent sobre aquest darrer punt, afegia en una altra nota del dia 25: "Respecte als sacerdots en les poblacions de llengües diferents, no hem de corregir res del que vàrem escriure, tan clar és. Només farem remarcar que no sembla just ni lògic que hom demani a l'Església de posar-se en el punt de vista de l'Estat en una qüestió determinada i ensems hom creu que l'Estat ha d'ignorar completament el punt de vista de l'Església."

OPINIÓ DELS METGES ALEMANYS SOBRE EL NU I LA HIGIENE.—La "Federació mèdica i popular alemanya d'ètica sexual i social" fa les següents declaracions a la revista "Zentrum" de Berlín. "Tenim el deure de proclamar que hom pot tenir cura de l'educació higiènica del cos, de manera suficient i plenament eficaç, sense despullar-lo del tot. Hem de desmentir l'afirmació errada que la nuditat afavoreixi la salut i que l'habitud del nu suprimeixi els instints eròtics.

A nosaltres, metges, ni al poble, no es poden dir semblants mentides, que no esdevenen veritats per la sola raó que algú les cregui. Nosaltres hem d'afirmar palesament que el pudor, en la seva forma natural i justa—no la seva ficció hipòcrita—ha d'ésser guardat i respectat, perquè aquest sentiment expressa el respecte vers la pròpia persona.

Destruir el pudor és suprimir elements morals on es fonamenta la dignitat personal. Recordem que ja Sèneca digué que l'exposició de dones nues a l'escena és el principi immediat de la decadència d'un poble.

Les lleis contra la pornografia no basten per a cohibir tots els mals que hi ha en aquest terreny.

Bo i refusant tota hipocresia i falsedat, nosaltres, metges, tenim el deure de fer una crida a la col·laboració per l'educació moral del poble.

LA REFORMA DEL CALENDARI.—Com saben els nostres lectors, una Oficina internacional establerta a Ginebra està estudiant la simplificació i estabilització del Calendari. En l'enquesta oberta per aquest organisme s'han presentat una munió de projectes, la major part dels quals ofereixen el greu inconvenient de no tenir en compte la litúrgia catòlica. Heus aquí l'enginyós sistema que patrocina l'acreditada revista romana *Ephemerides Liturgicae*.

L'any tindria 52 setmanes senceres i 364 dies, començaria en diumenge i acabaria en dissabte.

L'any es dividiria en 12 mesos de la mateixa durada que els del Calendari actual, fora del mes d'octubre que no tindria sinó 30 dies.

No variarien els noms dels mesos ni els dels dies de la setmana.

En cada període de disset anys, els anys sisè, dotzè i dissetè, s'afegiria a l'any comú una setmana sencera, i així l'any tindria 53 setmanes, o sigui 370 dies.

Aquesta setmana—que en podríem dir de traspàs—es posaria al mig de l'any, això és, entre el mes de juny i el de juliol, de manera que no pertorbaria l'ordre de l'any comú.

La Pasqua seria el dia 16 d'abril; així el cicle pasqual començaria el dia 12 de febrer amb la dominica de Septuagèsima i acabaria el dia 1 de juny amb la festa de la SS. Trinitat; el *Corpus* seria el dijous següent dia 15.

El dia de Nadal s'escauria sempre en diumenge; el seu cicle començaria el dia 27 de novembre, primer diumenge d'Advent, i acabaria el dia 13 de gener, vuitada de l'Epifania.

Les festes de precepte s'escaurien cada any els mateixos dies de la setmana i sempre serien en el mateix nombre: les de l'Església universal no foren sinó set, puix Nadal, Cap d'any i Sant Josep s'escaurien sempre en diumenge.

NOVA LLETRA DEL CARDENAL ANDRIEU CONTRA L'"ACCIÓ FRANCESA".—El dia 25 d'agost, festa de Sant Lluís rei de França, complí un any que el Cardenal Andrieu, arquebisbe de Bordeus, publicà la famosa lletra assenyalant els perills de seguir les errades direccions de l'"Acció Francesa". Amb ocasió d'aquest aniversari n'ha publicada una altra en què retreu dos textos del Concili Vaticà que reproven l'actitud present dels capitosts d'"Acció Francesa" i llurs adherents.

Segons ells, tothom, pastors i fidels, estan obligats a obeir el Sant Pare, tant si mana directament, com si ho fa per mitjà d'una Congregació o Tribunal, i tothom ha de sotmetre's als judicis del mateix Sant Pare.

"En compies d'atenir-se a la norma immutable continguda en els textos esmentats que prohibeixen d'apellar dels judicis del Sant Pare al

Concili ecumènic, els mestres de l'*Action Française*, inspirant-se en un concepte de l'Església que recorda el lliure examen de Luter i el democratism de Rousseau, han apel·lat de la decisió del Papa Pius XI al tribunal de llur consciència, i llur consciència ha dictat aquest veredicté inversemblant, assadollat de liberalisme del qual ells es declaren enemics absoluts i irreductibles: no podem obeir. Obeint, cometriem un suïcidi i un parricidi, perquè la nostra mort fóra també la de la pàtria. Quin optimisme! Quina il·lusió! L'*Action Française* pot morir: la França no morirà, al contrari, esdevindrà més gran i més bella una volta alliberada de les doctrines impies i subversives que l'*Action Française* propaga amb l'ajut de catòlics falsos o còmplices, que el Papa Pius XI ha condemnat amb raó perquè llur victòria portaria la França i els altres pobles als pitjors temps del paganisme, quan l'Estat representat pel Cèsar i alguns privilegiats ho era tot i la resta del món no era res."

"En acabar aquesta lliçó de teologia elemental volem encara tornar a dir als rebels de l'*Action Française* les paraules que Joana d'Arc adreça als anglesos: "rendiu-vos, en fan molta llàstima les vostres ànimes". Rendiu-vos per a posar fi a l'escàndol que afligeix el nostre amor encara que satisfaci el vostre orgull. Rendiu-vos. Vos ho preguem amb el Concili Vaticà, els textos del qual, lluminosos com la veritat, refuten totes les rèpliques dels vostres sofistes. Vos ho preguem finalment en nom dels tresors inestimables que la revolta us ha fet perdre i que solament l'obediència pot retornar-vos, en nom de la vostra fe, de la vostra virtut, de les vostres esperances immortals."

"Bordeus a 25 d'agost de 1927, festa de Sant Lluís rei de França, que recorda el primer aniversari de la condemna episcopal, preludi de la condemna papal de les doctrines de l'*Action Française*, que organitzen la vida dels homes i dels pobles al defora de tot el que el Cristianisme del Calvari, continuat pel catolicisme de Roma, els manen creure, amar i esperar."

CULTURA GENERAL

SALÓ DE TARDOR.—A ca'n Parés (Establiments Maragall) a principis d'aquest octubre, s'ha d'obrir el Saló de Tardor. Hi exposaran molts artistes i, com solen dur-hi una selecció de les darreres obres, aquest Saló pren de seguida un gran interès per qui vulgui seguir el moviment artístic del nostre país. En l'acte de la inauguració, l'eminent crític d'art Josep Maria Junoy dirà uns mots d'obertura. En una de les sessions donarà una conferència l'exquisit escriptor Carles Soldevila.

Aquesta festa de cultura és molt bella en la tardor barcelonina. És el seu segon any i ja el públic verament escollit l'ha presa com una festa que tot naturalment s'hagi de prosseguir fins a esdevenir una tradició gentil.

"LA BELLA ART D'OPINAR".—Joan Sacs a *La Publicitat* (dia 14 de

setembre) publica un article on constata l'endèmia de jutjar les obres i els artistes, en les arts plàstiques, amb un radicalisme incomprensiu. La intemperància, l'ira, la indignació, de vegades s'accentuen fins a privar de saber veure i de saber llegir. Si algú elogia una obra, no li entenen el sentit precís i clar dels mots: entenen que tot és bo o tot és dolent. Si algú defensa una tendència, no volen llegir qualsevulla reserva, qualsevulla concessió a artistes d'altres escoles: vulgues que no, entenen només extrems; el que no digui, li fan dir. De manera que no solament pateixen de radicalisme, sinó que no entenen que ningú no en pugui patir.

Joan Sacs esmenta casos anàlegs de l'estranger. Ho tingui qui ho tingui, cal posar-hi remei fins on es pugui; i així ho voldria l'articulista. En un dels capítols del llibre de Lefèvre, *Converses amb Paul Valéry*, el poeta posa en ridícul les disputes literàries i la gent que s'hi dona mal viure. La mica d'agitació que moguin alguns judicis extrems—tempesta dins un got d'aigua—no és allò que en diuen "moviment" i "vida" i "renovellament" i "desensopiment", sinó ganes de perdre temps. I als artistes no els és mai un estimul, sinó un destorb si no en saben prescindir. Joan Sacs en el seu article cita un cas recent: "Ara fa pocs dies—diu—en un dels periòdics intel·lectualistes més solvents de París, el pintor J. E. Blanche deixava anar un judici d'aquesta mena: deia que la pintura de Van Gogh no valia res, però Res! Res!! RES!!!: allò que es diu: rrrreees!...

"I no direu pas que J. E. Blanche sigui un crític qualsevol. És un bon pintor, un magnífic literat, un dels *connaisseurs* més acreditats, un dels homes que han vist i comprès més pintura, un dels esperits més cultivats de la França contemporània; per afegidura és, habitualment, un esperit permeable a les suggestions i insinuacions dels altres esperits, per diferents que siguin a ell mateix.

"Així i tot, doncs, Van Gogh no solament no és un bon pintor, segons J. E. Blanche, sinó que la seva pintura seria una ignominia...

"Certament que no tot és bo en la producció d'aquell holandès de París, que la major part de les seves teles són lletges i barroeres per al gust de gairebé tothom. Que és el que, si volem ésser sincers, hauríem de dir de Cezanne. Però l'un i l'altre d'aquests artistes bé pintaren almenys dues dotzenes de teles que la immensa majoria dels intel·ligents en pintura admiren pregonament, sense reserves mentals, ni sense que hi sigui per a res el *bluff* que ha aureolat aquests dos noms.

"I doncs, senyor Blanche? Una bona pintura, una sola que hagués eixit dels pinzells de Van Gogh, ja seria suficient per a considerar aquest home...

"...Aquest esperit rotund i sense matisos no és tan freqüent a Alemanya, molt menys a Anglaterra, del tot absent, probablement, en els països encandinaus on la cultura és molt densa i refinada. Aquestes terres del Nord s'averonyirien de pendre partit per les coses de l'esperit amb una semblant prevenció. Si ni els problemes religiosos provoquen allí actituds així, com de banderia."

La qüestió, diu molt bé l'articulista, és de cultura. En cap mena de

problemes la intemperància, l'ira, el zel violent serveixen sinó per enterbolir i ben sovint per mentir. Saber posar les coses a la raó, afirma més una opinió justa, la neteja de tota ombra de mentida que hi duria el joc de les nostres "personalíssimes simpaties i antipaties".

MOVIMENT INTERNACIONAL

DESPRÉS DE LA CONFERENCIA ECUMENICA DE LAUSANA.—En el *Journal des débats* de Ginebra (3 de setembre) llegim un article de Charly Clerc sobre la conferència ecumènica de Lausana tinguda per unir les diverses sectes cristianes sota unes soles creences i una organització única. Dos anys abans s'era reunit, amb el mateix intent el congrés d'Estocolm. Però la cosa ja data del 1910, i fa set anys que alguns comitès treballen per l'aproximació de les sectes. L'espectacle és francament ridícul. L'acord era impossible. "Parlen de la natura de l'Església, diu l'articulista: pels ortodoxos d'Orient i per altres és una institució divina. Per una bona partida dels reformats, és només una societat de creients. L'assemblea de Lausana tindrà en compte les dues definicions, la segona de les quals completa la primera. Veus ací dues opinions juxtaposades. Per ambdues parts donen prova de tolerància. Però no arriben a votar una fórmula definitiva i intereclesiàstica.

"Poseu la qüestió dels sacraments i del ministeri. Uns reconeixen set sacraments, altres dos, i els Quakers cap; així com ells tampoc no admeten un ministeri oficial mentre que ortodoxes i anglicans afirmen la successió apostòlica. No sabriem imaginar divergències més completes." El primer intent tímid, ambigu, diríem infantil de solucions encara és més ridícul. "Cal aturar el diàleg? Cal mostrar una vegada més davant dels pobles, oposicions seculars? Se'n surten de la manera més amical, més religiosa del món, ajornant la qüestió dels ministeris per un estudi ulterior, i afirmant, sobre el punt dels sacraments que "Déu no és limitat per aquells que instituí".

"Quant al *credo*, Londres, Wittemberg i Constantinoble tenen un punt de contacte en el símbol de Nicea, no el de 325, qui vitupera els arrians, sinó el de Nicea-Bizanci, de 451. Els calvinistes no tenen res a dir contra el *Nicenum* qui, de tant temps, exprimia la fe de llurs comunitats, però que, a poc a poc, l'havien oblidat i els sembla desuet. Així, el concili de Lausana, no trobant sinó un acord *gairebé perfecte* sobre aqueixa vella fórmula, deixa les Esglésies en llibertat d'usar-ne com vulguin, i declara que aquella fórmula "no ha de substituir a les confessions de fe particulars". Sempre unitat dins la diversitat."

I l'articulista acaba fent-hi un comentari justament irònic: "Si el problema del dogma i de l'organització, per la cristiandat no catòlica no ha avençat més del que ja presumíem, l'aproximació espiritual fou

tan admirable i més sorprenent que a Estocolm." Veure'ls aplegats i discutir sense querella, amb tan bona voluntat d'entendre's, confrontar simplement les llurs tradicions, i albirar dins l'avenir un Consell que a tots els representi... tot això fa creure que aquests cristians estan més units que llurs esglésies. I nosaltres afegiríem que no hi ha perill que mai s'uneixin si no troben una manera d'acontentar les persones representatives d'aquelles 87 sectes aplegades a Lausana. Per les altres qüestions, més divines, ja s'entendrien, ja cedirien generosament.

Aquest número de LA PARAULA CRISTIANA ha passat per la censura governativa

TIPOGRAFIA OCCITANIA :: MALLORCA, 410 :: TELEFON 675 G. :: BARCELONA